

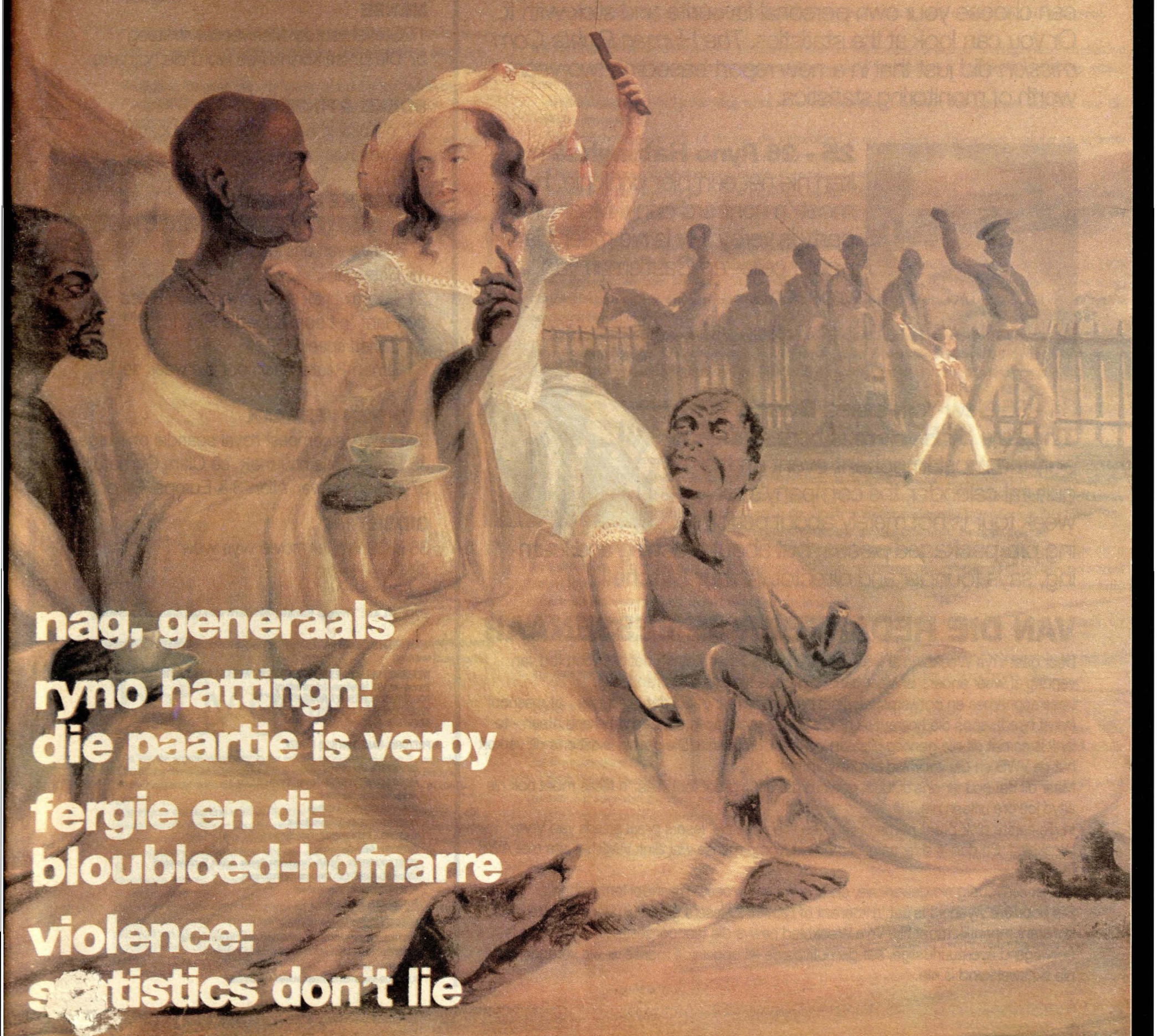
Alien 3, 37

Vrye Weekblad

Nº 189

28 AUGUSTUS - 3 SEPTEMBER 1992 • R3,00 (BTW INGESLUIT)

wit velle in afrika: setlaars of wit afrikane?

**nag, generaals
ryno hattingh:
die paartie is verby
fergie en di:
bloubloed-hofnarre
violence:
statistics don't lie**

INHOUD N° 189

9 - 16 Witmense in Afrika: Is witmense in Afrika, veral dan Suider-Afrika, nie eintlik maar setlaars of moderne kolonialiste nie? Kan 'n mens Afrikaner én Afrikaan wees? En veral: watter rol het wit Suid-Afrikaners te speel in 'n Suid-Afrika waar die meerderheid regeer? In die oorgangstadium na 'n demokrasie waarin ons tans is, is dié debat oor witmense in Afrika besig om al meer aktueel te raak.

7 - 8 Whose violence? There are as many versions of what is going on as there are political interest groups. You can choose your own personal favourite and stick with it. Or you can look at the statistics. *The Human Rights Commission* did just that in a new report based on two years worth of monitoring statistics.

25 - 26 Ryno Hattingh sê hy kan nie net een bier drink nie, hy moet 'n honderd drink. Maar die party is verby: Hy is nie meer die pool-, pêle- en Castleman van vroeër nie.

34 - 35 New York-based Dance Theatre of Harlem is here. Undoubtedly the most important event on the cultural calendar, the company's six week tour is not merely about performing pre-packaged pieces, but about teaching and learning, says founder and director, **Arthur Mitchell**.

VAN DIE REDAKTEUR SE LESSENAAR

Daar gaan Vrye Weekblad al weer, sê baie lesers seker met dié dat ons voorblad van vandag af weer anders is. Maar daar is 'n goeie rede vir die verandering. Lesersopnames en ontwerpspesialiste het laasjaar aangedui dat ons naam - of mashoof (mast head), soos die koerant se naam op die voorblad in die bedryf bekend staan - te lank is en dat dit nie genoeg uitstaan op die voorblad nie. Die gevolg is dat ons dit verkort het na VWB en die voorblad herontwerp het. Maar dit het nou vir ons duidelik geword dat dit 'n groot fout was. 'n Mens moet ook nie altyd jou ore uitleen nie. In die eerste plek praat niemand van Vee Wee Bee nie, lesers praat steeds van Vrye Weekblad. En dan is daar natuurlik 'n hele klomp mense wat dink VWB het iets met AWB te doen. Dit het eenvoudig nie gewerk nie, en ons het ons vroeëre mashoof teruggebring. Die populêre wysheid is dat 'n koerant of tydskrif sy lesers gedurig moet gerusstel en so konstant moontlik moet bly. Vrye Weekblad bewys die teenoorgestelde. Ons lesers is oorwegend avontuurlustige, self-gemotiveerde en opgeleide mense vir wie verandering nie skrikwekkend is nie.

AKTUEEL

- 5 Die nuwe SAP
- 6 DP ongelukkig oor NP se federasieplanne
- 8 Prokureur-Generaal ontevrede oor VWB se straf

INTERNASIONAAL

- 19 Moskou: volyuta is die wagwoord
- 20 Learning to speak Japlish

GROEN

- 22 Pasop! Die komete kom, sê Tienie du Plessis
- 23 Does Green politics exist in SA?

MENSE

- 17 Stoffel van der Merwe: die strateeg
- 27 Die Britse koninklikes word die hofnarre

BOEKE & FIKSIE

- 20 'n Kortverhaal deur Hennie Aucamp
- 21 Koos Kombuis' long road

RUBRIEKE EN MENINGS

- 3 Vrydagoggend saam met Max du Preez
- 4 Briewe van ons lesers
- 18 Bittergal
- 24 Sportrubriek en Conversation Piece
- 30 Plant 'n boom & Nettie Pikeur
- 31 Christi speel POP
- 33 Elmari Rautenbach oor dié week se TV

KUNS EN VERMAAK

- 32 History's campest royal scandal on stage
- 36 Die feeks is nou mak, sê Clara Gerhardt
- 37 Resensies van Alien 3 & Europa, Europa

GIDSE

- 38 & 39 Watter movie wys waar
- 40 Vrye Keuse

VOORBLAD: Thomas Baines (Met dank aan die Aricana Museum)

Vrye Weekblad is 'n onafhanklike nuustydskrif wat uitgegee word deur Wending Publikasies Beperk (Reg. No. 8840168/06).

WENDING PUBLIKASIES BEPERK EN VRYE WEEKBLAD SE ADRES IS:

Breestraat 153, Newtown, Johannesburg.
POSADRES: Posbus 177, Newtown 2113.
TELEFOON: (011) 836-2151
FAKS: 838-5901.

PRETORIA-KANTOOR (012) 83-4879.

REDAKTEUR: Max du Preez
ASSISTENT-REDAKTEURS: Andrea Vinassa,
Ina van der Linde, Ivor Powell
SUB-REDAKTEUR: Ryk Hattingh
KOPIEREDAKTEUR: Johannes Bruwer
KULTURELE MEDEWERKER: Kathy Berman
ONTWERP: Anton Sassenberg
VERSLAGGEWERS: Christelle Terreblanche, Pearlle Joubert, Esma Anderson
REDAKSE-ASSISTENT: Christl van der Westhuizen
FOTOREDAKTEUR: Sally Shorkend
FOTOGRAF: Sarah Prall

FINANSIËLE BESTUURDER: Mark Beare
BESTUURDER (BEMARKING EN ADVERTENSIES): Lize van der Walt
ASSISTENT FINANSIËLE BESTUURDER: Louwrens Potgieter
ONTVANGS: Irene Zulu
KANTOOR-ASSISTENTE: Joseph Moetasi, Vernon Zulu

so sê hulle

"All political parties die at last of swallowing their own lies."
John Arbuthnot (1667-1735), Scottish physician and man of letters.

"Die meeste lede van die eenheid is gesinsmanne en Christene."

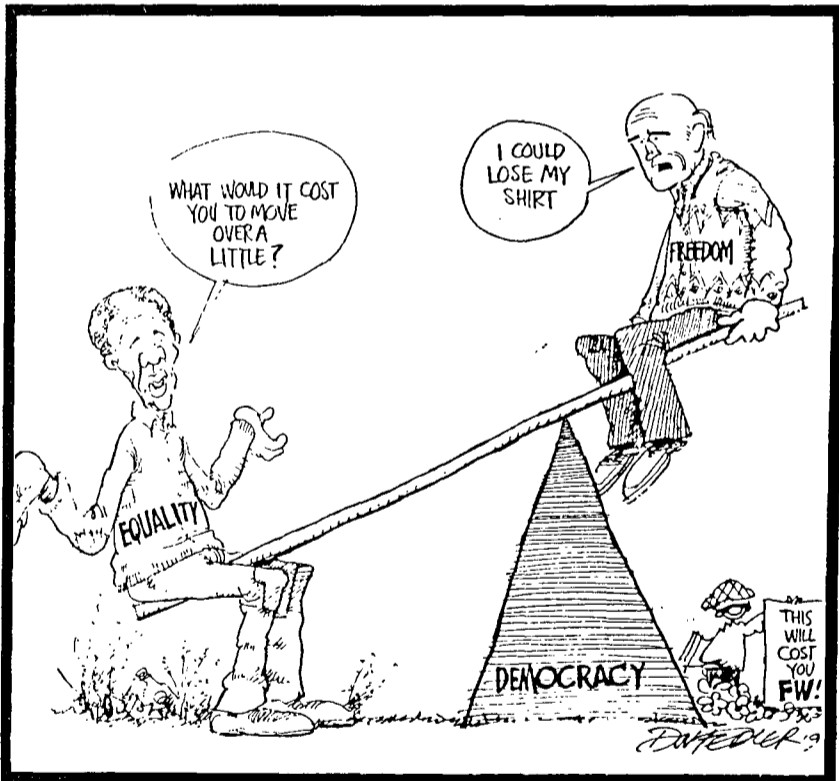
'n Gewese lid van die Hamer-eenheid en majoor in die Burgermag oor die eenheid wat verdink word van onder meer die moord op Matthew Goniwe en André de Villiers.

"It's not back to the drawing board. It's back to the maternity ward. The way they're playing we need a new team."
A rugby spectator Saturday at Newlands where South Africa lost 26-3 to Australia.

"Alle Suid-Afrikaners pluk die vrugte van die wanbestuur en korrupsie van opeenvolgende Nasionale Party-regering."
Ken Andrew, die Demokratiese Party woordvoerder oor Finansies.

"They have to find a scapegoat. It used to be the Jews. Now it is the weakest and the foreigners. It is intolerable and I am upset."

Wolfgang Thierse, deputy leader of the Social Democratic Party (SPD) in Germany, who said racist attacks on foreigners and refugees in the German port of Rostock by Neo-Nazi's illustrated that Germans were looking for simple solutions at a time of mass unemployment and confusion following unification in 1990.

Don Fedler

het jy geweet

Die vierde ergste oliestorting ter wêreld tot dusver het op 6 Augustus 1983 aan die Suid-Afrikaanse kus gebeur toe die Castillo de Belver naby Kaapstad aan die brand geraak het - 250 000 ton olie is in die see gestort.

Die ergste oliestorting was op 3 Junie 1979 toe die Ixtoc I-oliebron in die suide van die Golf van Mexiko uitgebars en 600 000 ton olie gestort het. In Februarie 1983 het 'n oliebron in die Nowruz-olieveld in die Persiese Golf uitgebars en sowat 600 000 ton olie gestort.

Op 19 Julie 1979 is 300 000 ton olie in die see gestort toe die tenkskepe Atlantic Empress en Aegean Captain naby Trinidad en Tobago gebots het.

Die vyfde grootste oliestorting was op 16 Maart 1978, toe die tenkskip Amoco Cadiz naby Porsall aan die kus van Frankryk gestrand het - 223 000 ton olie is gestort.

Hoeveel olie in die Golf-oorlog gestort is, is onseker - skattings wissel tussen 100 000 en 600 000 ton.

vrydagoggend

met max du preez

Waar is Suid-Afrika se Dirk Mudge?

DIE nasionale psige is 'n bietjie vuisvoos. Of sal ek liever sê al die nasionale psiges is vuisvoos, want dis duidelik wensdenkery dat ons gevorder het op die pad van een nasie wees.

Die "wit" psige (sjoe, dis darem maar 'n verskriklike veralgemening!) is gatvol en gedemoraliseerd weens 'n hele paar redes: die slegte sportprestasies die afgelope tyd; die swak ekonomie en die toenemende verammingsproses; massa-aksie en geweld wat

hulle bedreig laat voel; en 'n algemene gebrek aan politieke leiding en staatkundige vordering.

Die "swart" psige beleef ook 'n laagtepunt weens die township- en treingeweld wat maar net nie wil ophou nie; die ernstige twis tussen die politieke leiers; werkloosheid en misdaad wat aan 't toeneem is; die lewensomstandighede in die townships wat maar dieselfde bly; en 'n algemene gebrek aan politieke leiding en staatkundige vordering.

Die politieke leiers van alle kante ploeter voort met hul retoriek; elkeen vasgevang in 'n magspel.

EN INTUSSEN IS dit lede van die driekamerparlement wat koorsig vir hulself 'n veilige pensioenplan wil beding; tuisland-burokrate wat miljoenêrs word; korrupsie en omkoperij wat op elke vlak van die openbare lewe hoogty vier.

Beskuldigings van 'n Derde Mag word weer rondgeslinger, dié keer van die kant van lede van die veiligheidsmagte self.

Die veiligheidsmagte lyk of dit aan die verbrokkel is met al meer offisiere wat oorloop en al meer beweringe van moordbendes en ongeoorloofde optrede.

Daar is groot onenigheid en polarisasie oor nasionale simbole.

En die hele land kyk op na die FW de Klerks en die Nelson Mandelas vir rigting en leiding, maar daar kom niks. Net nog woorde, nog beskuldigings, nog propaganda. Elkeen glo hy is die gevangene van sy eie constituency.

Ons almal sink stadigaan dieper in 'n moeras van neerslagtigheid, frustrasie en verlamming.

Dit laat my terugdink aan die oorgangsjare in Namibia. Die Veiligheidsraad se Resolusie 435 is in 1978 al aangeneem, en toe het daar 'n langsame proses begin van onderhandeling, gestoei om mag, oorgangsregerings, ens wat gesleep het tot met die uiteindelijke aankoms van Untag en die verkiesing vir onafhanklikheid in 1990.

Daar het toe 'n man opgestaan wat geglo het aan positiewe aksie: Dirk Mudge. Ek het nie destyds met sy politieke program saamgestem nie, maar ek het in daardie moeilike jare tussen 1978 en 1982 tientalle vergaderings bygewoon wat hy oor die hele land gehou het, en vir hom 'n groot respek gekry.

MUDGE, 'N DOODGEWONE AFRIKANER en boer uit 'n Afrikaner-nasionalistiese huis, se boodskap sedert die stigting van sy multi-etniese DTA was 'n reguit een sonder mooipraatjies, en vir sy swart volgelinge het hy niks anders gesê as wat hy vir sy wit aanhangers gesê het nie.

Die witmense, meestal Afrikaners en Duitsers, van daardie dae se Suidwes was 'n harde lot. Toe hy begin het met sy bekeringsveldtog en gesê het apartheid is 'n groter gevaar vir Namibia se toekoms as die kommunisme, is daar komplotte teen sy lewe gesmee, het mense hom verag. Maar toe die mense geleidelik agterkom dat hy bloot die werklikheid aan hulle voorhou en nie sy deuntjie verander nie, het hulle hom begin volg. En in die onafhanklikheidsverkiesing het die meeste witmense vir hom gestem.

Hy was kaalkop oor die sondes van apartheid en oor die onafwendbaarheid van gemengde skole en 'n een mens, een stem-verkiesing. Hy het noue en hartlike bande gesmee met swart leiers en het later net soveel swart loyaliteit as wit loyaliteit geniet. Maar hy het 'n Afrikaan geword; hy het sy moue opgerol en die land deurkruis om vergaderings in alle uithoeke toe te speak.

Kortom: Dirk Mudge het meer gedoen om Namibia - en veral die witmense - gereed te maak vir onafhanklikheid en meerderheidsregering as enigiemand anders.

(Ek het laasjaar in 'n private gesprek met 'n Namibiese kabinetsminister dié stelling gemaak. Hy het met my saamgestem, en gesê die dag as Mudge doodgaan, sal hulle vir hom 'n standbeeld oprig.)

WAS FW DE KLERK maar 'n Dirk Mudge. Was hy maar bereid om sy rug daadwerklik op die verlede te draai en vir sy eie en die res van die land se mense duidelik uit te spel wat moontlik is en wat nie. Was De Klerk maar 'n Mudge wat die land deurreis, sy moue oprol en dag in en dag uit met mense kontak maak en kommunikeer.

Was Nelson Mandela maar 'n Dirk Mudge, kan 'n mens ook sê, want ook in die ANC-constituency wil mense hul leier sien en hoor praat - reguit praat.

Maar ons het meer as dit nodig: De Klerk en Mandela moet ook met mekaar se constituencies gaan praat.

Helaas, De Klerk het nog nie eens so ver gekom om vir ons land se mense te sê hy is jammer oor sy en sy party se jarelange beleid en toepassing van apartheid nie. Sy enigste berou daarvoor is dat dit nie gewerk het nie.

De Klerk en Mandela - en Meyer en Ramaphosa, ens. - moet uit hul goed-bewaakte ivoortorings en uit hulle fancy Mercedesse klim en doen wat hulle veronderstel is om te doen: mense lei, inlig, gerusstel, aanspoor.

Ons het nou leiers nodig wat meer betrokke is en meer verbeeldingryk kan optree. Ons moet nou begin rigting kry.

BRIEWE

DIE SIEL VAN ELDO'S

Eldoradopark is 'n bruin township buite Johannesburg. Net 'n hoofweg skei dit van Soweto. Die naam Eldorado wil sê dit is 'n paradys of fabelland. Eldo's is dit allermins: dit het een van die hoogste moordsyfers in die PWV-gebied. Die gemeenskap is verdeel langs lyne van klas, taal en velskakering. Maar die plek het 'n siel. Dit is ryk aan aangrypende ware verhale - soms humoristies, soms avontuurlik, soms wreed onmenslik, soos die verskrikking van bende geweld. PEARLIE JOURBERT en fotograaf SARAH PRALL gee op die volgende bladsye 'n paar grepe weer uit die geskakeerde lewens van Eldo's se mense...

ELDORADOPARK: DIE GESKIEDENIS LÉÉF IN DIE MOND

Die mense van Eldoradopark het 'n unieke karakter. Hulle is 'n mengsel van verskeie kultuurskole en is baie anders as die ander townships. Hulle is 'n unieke gemeenskap met 'n unieke siel. Hulle is 'n unieke gemeenskap met 'n unieke siel. Hulle is 'n unieke gemeenskap met 'n unieke siel.

Almal in Eldo's is nie gangsters nie

Gregory Schwarp van Eldoradopark skryf:

Ek voel dit my plig om ten sterkste beswaar aan te teken oor sommige feite in die artikel oor Eldoradopark (VWB 7-13 Augustus). Die indruk wat die "feite" skep, is een van moord en doodslag en dit is beslis nie die waarheid nie. Ek ontken nie dat daar wel statistieke oor "crime" in Eldo's is nie, maar die meeste van die stories het as grondslag die sewentigerjare - ons is mos nou in die negentigs.

Die mense wat in Eldo's woon, veral die jongmense, is definitief nie almal "gangsters" en "skollies" nie, en kan verby die "crime" kyk met 'n oog op die toekoms - opvoeding is vir baie van hulle 'n prioriteit.

Met verwysing na die Oral History Project, sou ek graag net die volgende punt wou maak: sommige inwoners van Eldo's voel dat deur klem te plaas op ons "wit" afkoms daar vergeet word dat die meeste van ons voorouers Zoeloes, Sotho's, Xhosas, ens was. Dit lei tot die "klassistiese" wat tans bestaan.

Andersins geniet ek julle koerant.

Secunda is in the Transvaal

PM Czanik of Secunda writes:

Well well, and all these years I believed that I lived in the Transvaal. Perhaps Ivor Powell could enlighten us, poor souls, who live here, exactly where in the OFS Secunda is situated (VWB 14-20 Augustus). It boggles the mind that

nobody even bothered to check this.

Did Powell "investigate" the rest of the "facts" in the article as well as he "investigated" Secunda's locality and Tekset?

For his edification Tekset (which stands for Trichardt, Evander, Kinross, Secunda, eMbalenhle, Thistle Grove) is a non-political Article 21 company with members from all off these towns. The last time I looked there were at least two members of the ANC on its board of directors. He does a great deal of damage with his irresponsible and malicious reporting.

By publishing such an "investigation" you make one doubt VWB's motivation, reliability and integrity.

(Ivor Powell replies: Whoops! Yes, Secunda is still in the Transvaal and we should not have made that mistake. But the story is not about geography and if Mr Czanik has nothing more substantial to add, I stand, admittedly redfaced but still with a reinforced sense of the correctness of my investigation. PS: Mr Czanik tells me nothing new about Tekset and I note he does not discuss the sources of its funding.)

Subjektief oor SAP

Christo Glan van Verwoerdburg skryf:

Dit is duidelik dat VWB se pen vasgehak het by die SA Polisie. Hiermee het ek nie 'n probleem nie. Wat ek egter nie kan aanvaar nie, is dat VWB deurlopend subjektief bly rapporteer oor SAP-aangeleenthede.

Ek wonder hoeveel voertuie is nie gesteel nie, hoeveel huise is nie by ingebreek of moorde nie gepleeg nie as

gevolg van goeie polisie-optredes. Ek wonder hoeveel mense is daar nou, hier vandag, op dié oomblik, wat sy lewe of eiendom aan die SAP te danke het? Ek wonder of VWB die vermoë het om antwoorde op dié vrae te kry, of is verslaggewing van dié aard buite die bestek van VWB.

Ek wonder as die SAP moet staak om een of ander rede (wat ek glo reeds aanwesig kan wees maar wat ek weet nie sal gebeur nie), waarom sal VWB skryf? Sal dit oor die onvermoë van die polisieleiers wees, of die onregverdige en ongegronde redes vir die staking? Met die wyse waarop VWB nou skryf glo ek nie dit sal wees oor die werklike redes van die stakings of die skrikwekkende boewery wat ons land vernietig nie.

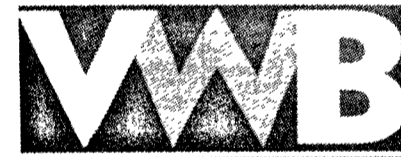
Nee VWB, daar is breër bronne vir aanhaling en 'n ander kant van die storie ook. Ek weet julle kan dit doen. Ek vertrou dat julle ook sal wil.

Communicative angle

JJ Brokensha of Umhlanga Rocks writes:

I have so little time for a wide span art involvement; no time for political involvement. Your paper augments this lack. I don't always agree with the views of the reviewers or political commentators. But our Friday tryst gives me a communicative angle of entrée, so uniquely different from all the other South African, authoritarian, media angles.

Especially do I appreciate your development of a South African English.

Pouere asseblief

Johan van Zyl van Stellenbosch skryf:

Is daar nie dalk iemand wat vir my 'n paar pouere het om moontlik te gebruik in 'n show nie? Ek sal posgeld betaal. Stuur dit aan: Johan van Zyl, Posbus 370, Stellenbosch 7600.

O ja, julle is 'n nice koerant, maar ek smaak net niks daai VWB-logo nie. Dit laat my te veel aan Volkswagen s'n dink.

Ope brief aan Kobie Coetsee

L Coetsee van VerPaale, Volksrust, skryf

'n ope brief aan minister Kobie Coetsee (Die brief is gedateer 20 Augustus 1992):

Sedert ek sowat twee weke gelede vanaf Standerton hier aangekom het, was ek op 'n byna daaglikse basis met u kantoor in verbinding ten einde 'n onderhoud met u te reël.

Beide mnre Augusteyn en Grobler van u kantoor het my laat verstaan dat dit onmoontlik is om 'n afspraak met u te reël op kort kennisgewing. My kind Leonard Veenendaal is uiters swak en sy toestand vererger tans baie vinnig sedert

hy geen vog meer inneem nie. Sy gewig het byvoorbeeld binne die eerste 24 uur nadat hy sy voggname gestaak het, vanaf 52kg na iets oor die 50kg gedaal. Sy normale liggaamsgewig was gewoonlik om en by 80kg. Hy is vandag reeds op sy 63e dag van eetstaking en die laaste vloei of wat hy ingeneem het, was Sondagaand 16 Augustus 1992. Daar is nie meer weke vir hom oor nie - nie eens dae nie.

Na vele pleidooie by hom, het ons 'n onderneming by hom afgedwing, dat indien ons daarin sou slaag om 'n afspraak by u gereël te kry om die aangeleentheid met u te bespreek, hy onmiddellik behandeling sal toelaat en weer sal begin eet. Hy besef nou dat daar nie oornag op amnestie en diesmeer besluit kan word nie, maar dit is vir hom noodsaaklik om sekere aspekte op te klaar voordat hy begin eet.

Ek het my man wat in uiters swak gesondheid verkeer, alleen op die plaas in die Standerton-distrik agtergelaat. Die naaste lewende siel is plus minus drie kilometer ver en indien hy iets moet oorkom en alleen daar moet sterf, sal ek nie met myself kan saamleef nie. Ek kan ook nie my kind hier alleen agterlaat nie. My skoondogter is terug Natal toe, aangesien sy binnekort moet kraam en twee kleuters tuis het.

Ek wil met eerbied aanvoer dat dit uiters onbillik sou wees indien my kind moet sterf omdat ek nie 'n 10 minuut-afspraak met u kan voer nie. Ek is 'n burger van hierdie land wat veg om die lewe van my kind. Ek is oortuig dat hy, met u samewerking, gered kan word en ek pleit by u om my asseblief so spoedig as moontlik te sien. Leonard se tyd sonder u tussenkoms is min en dit is u wat tans tussen hom en die dood staan.

Tien minute van u tyd sal die verskil maak!

Briewe korter as 300 woorde geniet voorkeur.

Rig briewe aan:
Die Brieweredakteur VWB
Posbus 177 Newtown
2113

Nag, generaals

'n Hupstoot vir geloofwaardigheid

Die uittrede van 13 polisie-generaals en die herstrukturering van die polisiemag is die eerste daadwerklike stap van die kant van die regering om die veiligheidsmagte se geloofwaardigheidskrisis aan te spreek, berig **CHRISTELLE TERREBLANCHE**

DIE SAP se ingrypende stappe dié week kan 'n hupstoot gee vir die proses om die regering en die ANC nader aan mekaar te bring sodat onderhandelinge hervat kan word.

Die aftrede van 13 generaals en die belofte van swart generaals wat binnekort aangestel kan word, kan egter nie in die plek kom van ondersoeke na wanpraktyke en klandestiene operasies nie, en ingrypende stappe om die Weermag se geheime eenhede in die bek te ruk, sal ook binnekort geneem moet word.

Die nuwe stappe raak ook nie tuisland-polisiemagte nie, en veral die KwaZulu-polisie het die laaste tyd 'n groot probleem geword.

Matthews Phosa, lid van die ANC se onderhandelingspan, sê minister Hernus Kriel se aankondiging sal bydra tot die skepping van 'n klimaat van vertroue rondom die onderhandelingsproses.

"Die vroeë aftrede van polisie-generaals wat nie die onderhandelingsproses ondersteun nie, is 'n stap wat deur die ANC verwelkom word. Ons dring lankal reeds daarop aan dat dié mense verwyder word," sê Phosa.

Daar bestaan 'n vermoede dat die meeste van die generaals wat aftree, hulself nie baie tuis gevoel het in die polisiemag van die "Nuwe Suid-Afrika" nie.

Dié sterk sein wat die regering aan die polisiemag stuur, kan volgens kenners ook 'n invloed hê op die kultuur van die mag, hoewel daar vrese is dat baie lede van die SAP dit as 'n verdere politieke ingryping sal sien en dit sal teenstaan.

NA RAMING was net 94 van 'n totaal van meer as 36 500 swart polisiemanne in die mag senior offisiere aan die begin van die jaar, terwyl meer as 4 000 van die sowat 35 000 blanke SAP-lede senior posisies bekleë het. Volgens statistiek van die SAP het die polisiemag egter in die jongste tyd tot 118 000 lede gegroei.

Hoewel die polisie geruime tyd reeds besig is met 'n interne proses van herstrukturering wat onder meer strategiese beplanning insluit, was die struktuur van verantwoordbaarheid en onderhandelde besluitneming wat die Vredesverdrag meegebring het, waarskynlik die "spieël" waarin die polisie sy eie leemtes vir die eerste keer kon sien en beoordeel.

Die kritiek van die Waddington-verslag aan die Goldstone-kommissie na maniere om politieke geweldpleging te bekamp, asook die onthullings van dr Jonathan Gluckman, forensiese deskundige, oor dood in polisie-aanhouding, het verdere stukrag vir hervorming verleen.

Volgens navorsers en mense na aan

die vredesproses het die Vredesverdrag polisie-optrede vir die eerste keer in Suid-Afrika beperk deur 'n algemeen aanvaarde gedragskode en groter "sigbaarheid".

Volgens Janine Rauch van die Universiteit van die Witwatersrand se Policing Research Project verskil die gedragskode egter min van vorige interne beleidskodes en het dit min impak gehad omdat daar "nêrens was om klagtes oor skendings van die kode aanhangig te maak nie".

Hernus Kriel, minister van Wet en Orde, het dié week aangekondig dat 'n nuwe "onafhanklike ondersoek-liggaam" op die been gebring gaan word onder die vleuels van die minister van Justisie, Kobie Coetsee, om beweerde ernstige misdade deur lede van die SAP te ondersoek. Dié misdade sluit in bewerings van moord, poging tot moord en dwarsboming van die gereg. Die liggaam sal uit 'n Statutêre Raad met 'n regter en voorsitter bestaan asook 'n prokureur-generaal as Hoof Uitvoerende Offisier. Buiten 35 inspekteurs sal die res uit die kantore van die prokureurs-

generaal, en onder advokate, regsgeleerdes, die SAP en die Nasionale Intelligensiediens aangestel word.

Buitelandse kundiges sal "indien nodig" betrek word. Die Raad sal jaarliks aan die parlement verslag doen.

RAUCH HET dit egter die week op 'n RGN-seminaar oor politieke geweld in die land beklemtoon dat die pogings tot herstrukturering deur die SAP tot dusver gekniehalter is deur die persepsie dat dit 'n politieke ingryping is in die polisie-kultuur wat steeds deur 'n interne persepsie van eksklusiwiteit gekenmerk word. "In ander lande word dit aanvaar dat polisie-optrede geskoei is op 'n vennootskap met die publiek, maar hier beskou die polisie hul werk as 'ons eie probleme'", sê Rauch.

Volgens haar hou dit ook verband met die grondkultuur van die polisie waar die oormag senioriteit nog in witmense se hande is. "Die geweld word gevolglik ontleed as etnies van aard en tussen swartmense of andersins as tussen politieke groepe soos die ANC en IVP. Daarom verskil hul reaksie van

die klassieke diensrol waarin die publiek as 'my gemeenskap' en 'die mense wat my salaris betaal' gesien word. Insette deur die publiek is nodig om dit te verander," sê Rauch.

Die probleem is ook deur die SAP in sy hervormingspoging aangespreek deur 'n erkenning van die belang van betrekkinge met gemeenskappe. 'n Nuwe eenheid, Gemeenskapsbetrekkinge, gaan ingestel word terwyl polisie/gemeenskap-samewerking-forums gestig sal word.

Nog 'n hervorming behels die "styl" van polisiëring onder die nuwe omstandighede in die land.

'N NUWE SUB-AFDELING sal nou gevorm word om "alle dienende lede dringend sensitief te maak oor die veranderende omgewing waarin hulle werk", sê Kriel. Sterk klem sal onder meer op totale onpartydigheid, die aanvaarding van die konsep van verantwoordbaarheid, algehele professionalisme asook geen diskriminasie op grond van ras, kleur en geslag teen lede van die publiek nie.

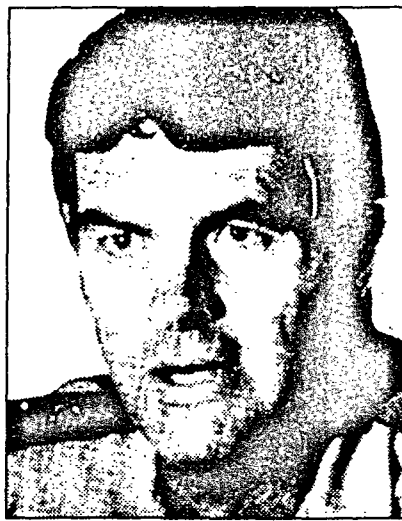
Joffel, die geheimsinnige generaal met die nege lewens

Die naam van die hoof van Militêre Intelligensie, genl CP "Joffel" van der Westhuizen, duik nou soos klokslag op by feitlik elke denkbare onthulling van klandestiene operasies sedert die vroeë tagtigerjare. **CHRISTELLE TERREBLANCHE** bekijk dié geheimsinnige, magtige man en sy doen en late

GENL JOFFEL VAN DER WESTHUIZEN is dié week ondervra in die ondersoek na die moord in 1986 op vier Oos-Kaapse anti-apartheids-aktiviste, onder wie Matthew Goniwe. 'n Klandestiene weermag-eenheid met die kodenaam Hamer, wat na bewering verantwoordelik was vir die moorde, is glo in 1983 deur Van der Westhuizen gestig.

Van der Westhuizen word in 'n geheime dokument geïmpliseer as die persoon wat die opdrag uitgereik het vir die "permanente verwydering uit die samelewing" van Goniwe en sy makkers.

Die ANC het gister bevestig dat sy senior intelligensie-amptenare onlangs samesprekings met Van der Westhuizen gevoer het op die generaal se inisiatief. Hulle sê die generaal het bevestig dat daar wel 'n "Derde Mag" bestaan en dat die ANC en MI saam ondersoek daarna moet instel ten einde die onder-

Genl Joffel van der Westhuizen

handelingsproses te vergemaklik.

Die SAW het intussen gesê die ontmoeting was nie buitengewoon nie, maar dat die inhoud as vertroulik beskou word.

Op 'n nuuskonferensie gister het die minister van Verdediging, Gene Louw, erken dat sodanige bilaterale samesprekings tussen die weermag en ANC plaasgevind het "om menings oor verskeie sake" uit te ruil.

Hy wou egter nie uitbrei oor die "Derde Mag"-debat nie en gesê indien daar 'n gesamentlike ondersoek na die vermeende destabiliseringsmag is of kom, sal dit as vertroulik beskou word en hy kan nie 'n eensydige aankondiging daarvoor doen nie.

VAN DER WESTHUIZEN se naam is ook gekoppel aan dié van twee Suid-Afrikaanse agente, Leon Flores en Pamela du Randt, wat vroeër vanjaar in Londen aangehou is. Hulle was na bewering op 'n sending om 'n sluipmoord te beplan op kapt Dirk Coetzee, voormalige polisieman en bevelvoerder van die geheime Vlakplaas-opleidingskamp.

BRIEWE

DIE SIEL VAN ELDO'S

Eldoradopark is 'n bruin township buite Johannesburg. Net 'n hoofweg skei dit van Soweto. Die naam Eldorado wil sê dit is 'n paradys of fabelland. Eldo's is dit allermins: dit het een van die hoogste moordsyfers in die PWV-gebied. Die gemeenskap is verdeel langs lyne van klas, taal en velskakering. Maar die plek het 'n siel. Dit is ryk aan aangrypende ware verhale - soms humoristies, soms avontuurlik, soms wreed onmenslik, soos die verskrikking van bende geweld. PEARLIE JOURBERT en fotograaf SARAH PRALL gee op die volgende bladsye 'n paar grepe weer uit die geskakeerde lewens van Eldo's se mense...

ELDORADOPARK: DIE GESKIEDENIS LÉÉF IN DIE MOND

Die mense van Eldoradopark het 'n baie moeilike lewe. Die meeste van hulle is swart en hulle is baie arm. Hulle moet hard werk doen om te kan leef. Hulle moet baie moeite doen om te kan eet. Hulle moet baie moeite doen om te kan slaap. Hulle moet baie moeite doen om te kan leef.

Almal in Eldo's is nie gangsters nie

Gregory Schwarp van Eldoradopark skryf:

Ek voel dit my plig om ten sterkste beswaar aan te teken oor sommige feite in die artikel oor Eldoradopark (VWB 7-13 Augustus). Die indruk wat die "feite" skep, is een van moord en doodslag en dit is beslis nie die waarheid nie. Ek ontken nie dat daar wel statistieke oor "crime" in Eldo's is nie, maar die meeste van die stories het as grondslag die sewentigerjare - ons is mos nou in die negentigs.

Die mense wat in Eldo's woon, veral die jongmense, is definitief nie almal "gangsters" en "skollies" nie, en kan verby die "crime" kyk met 'n oog op die toekoms - opvoeding is vir baie van hulle 'n prioriteit.

Met verwysing na die Oral History Project, sou ek graag net die volgende punt wou maak: sommige inwoners van Eldo's voel dat deur klem te plaas op ons "wit" afkoms daar vergeet word dat die meeste van ons voorouers Zoeloes, Sotho's, Xhosas, ens was. Dit lei tot die "klassistiese" wat tans bestaan.

Andersins geniet ek julle koerant.

Secunda is in the Transvaal

PM Czanik of Secunda writes:

Well well, and all these years I believed that I lived in the Transvaal. Perhaps Ivor Powell could enlighten us, poor souls, who live here, exactly where in the OFS Secunda is situated (VWB 14-20 Augustus). It boggles the mind that

nobody even bothered to check this.

Did Powell "investigate" the rest of the "facts" in the article as well as he "investigated" Secunda's locality and Tekset?

For his edification Tekset (which stands for Trichardt, Evander, Kinross, Secunda, eMbalenhle, Thistle Grove) is a non-political Article 21 company with members from all off these towns. The last time I looked there were at least two members of the ANC on its board of directors. He does a great deal of damage with his irresponsible and malicious reporting.

By publishing such an "investigation" you make one doubt VWB's motivation, reliability and integrity.

(Ivor Powell replies: Whoops! Yes, Secunda is still in the Transvaal and we should not have made that mistake. But the story is not about geography and if Mr Czanik has nothing more substantial to add, I stand, admittedly redfaced but still with a reinforced sense of the correctness of my investigation. PS: Mr Czanik tells me nothing new about Tekset and I note he does not discuss the sources of its funding.)

Subjektief oor SAP

Christo Glan van Verwoerdburg skryf:

Dit is duidelik dat VWB se pen vasgehak het by die SA Polisie. Hiermee het ek nie 'n probleem nie. Wat ek egter nie kan aanvaar nie, is dat VWB deurlopend subjektief bly rapporteer oor SAP-aangeleenthede.

Ek wonder hoeveel voertuie is nie gesteel nie, hoeveel huise is nie by ingebreek of moorde nie gepleeg nie as

gevolg van goeie polisie-optredes. Ek wonder hoeveel mense is daar nou, hier vandag, op dié oomblik, wat sy lewe of eiendom aan die SAP te danke het? Ek wonder of VWB die vermoë het om antwoorde op dié vrae te kry, of is verslaggewing van dié aard buite die bestek van VWB.

Ek wonder as die SAP moet staak om een of ander rede (wat ek glo reeds aanwesig kan wees maar wat ek weet nie sal gebeur nie), waaroor sal VWB skryf? Sal dit oor die onvermoë van die polisieleiers wees, of die onregverdige en ongegronde redes vir die staking? Met die wyse waarop VWB nou skryf glo ek nie dit sal wees oor die werklike redes van die stakings of die skrikwekkende boewery wat ons land vernietig nie.

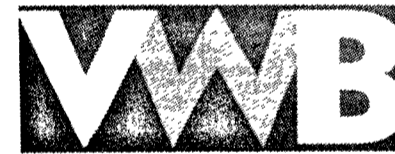
Nee VWB, daar is breër bronne vir aanhaling en 'n ander kant van die storie ook. Ek weet julle kan dit doen. Ek vertrou dat julle ook sal wil.

Communicative angle

JJ Brokensha of Umhlanga Rocks writes:

I have so little time for a wide span art involvement; no time for political involvement. Your paper augments this lack. I don't always agree with the views of the reviewers or political commentators. But our Friday tryst gives me a communicative angle of entrée, so uniquely different from all the other South African, authoritarian, media angles.

Especially do I appreciate your development of a South African English.

Pouere asseblief

Johan van Zyl van Stellenbosch skryf:

Is daar nie dalk iemand wat vir my 'n paar pouere het om moontlik te gebruik in 'n show nie? Ek sal posgeld betaal. Stuur dit aan: Johan van Zyl, Posbus 370, Stellenbosch 7600.

O ja, julle is 'n nice koerant, maar ek smaak net niks daai VWB-logo nie. Dit laat my te veel aan Volkswagen s'n dink.

Ope brief aan Kobie Coetsee

L Coetsee van VerPaale, Volksrust, skryf

'n ope brief aan minister Kobie Coetsee (Die brief is gedateer 20 Augustus 1992): Sedert ek sowat twee weke gelede vanaf Standerton hier aangekom het, was ek op 'n byna daaglikse basis met u kantoor in verbinding ten einde 'n onderhoud met u te reël.

Beide mnre Augusteyn en Grobler van u kantoor het my laat verstaan dat dit onmoontlik is om 'n afspraak met u te reël op kort kennisgewing. My kind Leonard Veenendaal is uiters swak en sy toestand vererger tans baie vinnig sedert

hy geen vog meer inneem nie. Sy gewig het byvoorbeeld binne die eerste 24 uur nadat hy sy voggname gestaak het, vanaf 52kg na iets oor die 50kg gedaal. Sy normale liggaamsgewig was gewoonlik om en by 80kg. Hy is vandag reeds op sy 63e dag van eetstaking en die laaste vloei of wat hy ingeneem het, was Sondagaand 16 Augustus 1992. Daar is nie meer weke vir hom oor nie - nie eens dae nie.

Na vele pleidooie by hom, het ons 'n onderneming by hom afgedwing, dat indien ons daarin sou slaag om 'n afspraak by u gereël te kry om die aangeleentheid met u te bespreek, hy onmiddellik behandeling sal toelaat en weer sal begin eet. Hy besef nou dat daar nie oornag op amnestie en diesmeer besluit kan word nie, maar dit is vir hom noodsaaklik om sekere aspekte op te klaar voordat hy begin eet.

Ek het my man wat in uiters swak gesondheid verkeer, alleen op die plaas in die Standerton-distrik agtergelaat. Die naaste lewende siel is plus minus drie kilometer ver en indien hy iets moet oorkom en alleen daar moet sterf, sal ek nie met myself kan saamleef nie. Ek kan ook nie my kind hier alleen agterlaat nie. My skoondogter is terug Natal toe, aangesien sy binnekort moet kraam en twee kleuters tuis het.

Ek wil met eerbied aanvoer dat dit uiters onbillik sou wees indien my kind moet sterf omdat ek nie 'n 10 minuut-afspraak met u kan voer nie. Ek is 'n burger van hierdie land wat veg om die lewe van my kind. Ek is oortuig dat hy, met u samewerking, gered kan word en ek pleit by u om my asseblief so spoedig as moontlik te sien. Leonard se tyd sonder u tussenkoms is min en dit is u wat tans tussen hom en die dood staan.

Tien minute van u tyd sal die verskil maak!

Briewe korter as 300 woorde geniet voorkeur.

Rig briewe aan:
Die Brieweredakteur VWB
Posbus 177 Newtown
2113

Nag, generaals

'n Hupstoot vir geloofwaardigheid

Die uittrede van 13 polisie-generaals en die herstrukturering van die polisiemag is die eerste daadwerklike stap van die kant van die regering om die veiligheidsmagte se geloofwaardigheidskrisis aan te spreek, berig **CHRISTELLE TERREBLANCHE**

DIE SAP se ingrypende stappe dié week kan 'n hupstoot gee vir die proses om die regering en die ANC nader aan mekaar te bring sodat onderhandelinge hervat kan word.

Die aftrede van 13 generaals en die belofte van swart generaals wat binnekort aangestel kan word, kan egter nie in die plek kom van ondersoek na wanpraktyke en klandestiene operasies nie, en ingrypende stappe om die Weermag se geheime eenhede in die bek te ruk, sal ook binnekort geneem moet word.

Die nuwe stappe raak ook nie tuisland-polisiemagte nie, en veral die KwaZulu-polisie het die laaste tyd 'n groot probleem geword.

Matthews Phosa, lid van die ANC se onderhandelingspan, sê minister Hernus Kriel se aankondiging sal bydra tot die skepping van 'n klimaat van vertroue rondom die onderhandelingsproses.

"Die vroeë aftrede van polisie-generaals wat nie die onderhandelingsproses ondersteun nie, is 'n stap wat deur die ANC verwelkom word. Ons dring lankal reeds daarop aan dat dié mense verwyder word," sê Phosa.

Daar bestaan 'n vermoede dat die meeste van die generaals wat aftree, hulself nie baie tuis gevoel het in die polisiemag van die "Nuwe Suid-Afrika" nie.

Dié sterk sein wat die regering aan die polisiemag stuur, kan volgens kenners ook 'n invloed hê op die kultuur van die mag, hoewel daar vrese is dat baie lede van die SAP dit as 'n verdere politieke ingryping sal sien en dit sal teenstaan.

NA RAMING was net 94 van 'n totaal van meer as 36 500 swart polisiemanne in die mag senior offisiere aan die begin van die jaar, terwyl meer as 4 000 van die sowat 35 000 blanke SAP-lede senior posisies bekleë het. Volgens statistiek van die SAP het die polisiemag egter in die jongste tyd tot 118 000 lede gegroei.

Hoewel die polisie geruime tyd reeds besig is met 'n interne proses van herstrukturering wat onder meer strategiese beplanning insluit, was die struktuur van verantwoordbaarheid en onderhandelde besluitneming wat die Vredesverdrag meegebring het, waarskynlik die "spieël" waarin die polisie sy eie leemtes vir die eerste keer kon sien en beoordeel.

Die kritiek van die Waddington-verslag aan die Goldstone-kommissie na maniere om politieke geweldpleging te bekamp, asook die onthullings van dr Jonathan Gluckman, forensiese deskundige, oor dood in polisie-aanhouding, het verdere stukrag vir hervorming verleen.

Volgens navorsers en mense na aan

die vredesproses het die Vredesverdrag polisie-optrede vir die eerste keer in Suid-Afrika beperk deur 'n algemeen aanvaarde gedragskode en groter "sigbaarheid".

Volgens Janine Rauch van die Universiteit van die Witwatersrand se Policing Research Project verskil die gedragskode egter min van vorige interne beleidskodes en het dit min impak gehad omdat daar "nêrens was om klagtes oor skendings van die kode aanhangig te maak nie".

Hernus Kriel, minister van Wet en Orde, het dié week aangekondig dat 'n nuwe "onafhanklike ondersoek-liggaam" op die been gebring gaan word onder die vleuels van die minister van Justisie, Kobie Coetsee, om beweerde ernstige misdade deur lede van die SAP te ondersoek. Dié misdade sluit in bewerings van moord, poging tot moord en dwarsboming van die gereg. Die liggaam sal uit 'n Statutêre Raad met 'n regter en voorsitter bestaan asook 'n prokureur-generaal as Hoof Uitvoerende Offisier. Buiten 35 inspekteurs sal die res uit die kantore van die prokureurs-

generaal, en onder advokate, regsgeleerdes, die SAP en die Nasionale Intelligensiediens aangestel word.

Buitelandse kundiges sal "indien nodig" betrek word. Die Raad sal jaarliks aan die parlement verslag doen.

RAUCH HET dit egter die week op 'n RGN-seminaar oor politieke geweld in die land beklemtoon dat die pogings tot herstrukturering deur die SAP tot dusver gekniehalter is deur die persepsie dat dit 'n politieke ingryping is in die polisie-kultuur wat steeds deur 'n interne persepsie van eksklusiwiteit gekenmerk word. "In ander lande word dit aanvaar dat polisie-optrede geskoei is op 'n vennootskap met die publiek, maar hier beskou die polisie hul werk as 'ons eie probleme'", sê Rauch.

Volgens haar hou dit ook verband met die grondkultuur van die polisie waar die oormag senioriteit nog in witmense se hande is. "Die geweld word gevolglik ontleed as etnies van aard en tussen swartmense of andersins as tussen politieke groepe soos die ANC en IVP. Daarom verskil hul reaksie van

die klassieke diensrol waarin die publiek as 'my gemeenskap' en 'die mense wat my salaris betaal' gesien word. Insette deur die publiek is nodig om dit te verander," sê Rauch.

Die probleem is ook deur die SAP in sy hervormingspoging aangespreek deur 'n erkenning van die belang van betrekkinge met gemeenskappe. 'n Nuwe eenheid, Gemeenskapsbetrekkinge, gaan ingestel word terwyl polisie/gemeenskap-samewerking-forums gestig sal word.

Nog 'n hervorming behels die "styl" van polisiëring onder die nuwe omstandighede in die land.

'N NUWE SUB-AFDELING sal nou gevorm word om "alle dienende lede dringend sensitief te maak oor die veranderende omgewing waarin hulle werk", sê Kriel. Sterk klem sal onder meer op totale onpartydigheid, die aanvaarding van die konsep van verantwoordbaarheid, algehele professionalisme asook geen diskriminasie op grond van ras, kleur en geslag teen lede van die publiek nie.

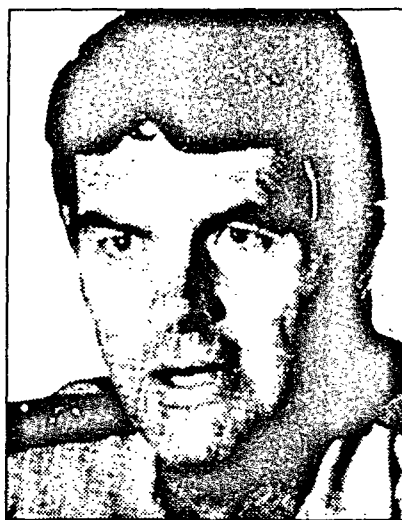
Joffel, die geheimsinnige generaal met die nege lewens

Die naam van die hoof van Militêre Intelligensie, genl CP "Joffel" van der Westhuizen, duik nou soos klokslag op by feitlik elke denkbare onthulling van klandestiene operasies sedert die vroeë tagtigerjare. **CHRISTELLE TERREBLANCHE** bekijk dié geheimsinnige, magtige man en sy doen en late

GENL JOFFEL VAN DER WESTHUIZEN is dié week ondervra in die ondersoek na die moord in 1986 op vier Oos-Kaapse anti-apartheids-aktiviste, onder wie Matthew Goniwe. 'n Klandestiene weermag-eenheid met die kodenaam Hamer, wat na bewering verantwoordelik was vir die moorde, is glo in 1983 deur Van der Westhuizen gestig.

Van der Westhuizen word in 'n geheime dokument geïmpliseer as die persoon wat die opdrag uitgereik het vir die "permanente verwydering uit die samelewing" van Goniwe en sy makkers.

Die ANC het gister bevestig dat sy senior intelligensie-amptenare onlangs samesprekings met Van der Westhuizen gevoer het op die generaal se inisiatief. Hulle sê die generaal het bevestig dat daar wel 'n "Derde Mag" bestaan en dat die ANC en MI saam ondersoek daarna moet instel ten einde die onder-

Genl Joffel van der Westhuizen

handelingsproses te vergemaklik.

Die SAW het intussen gesê die ontmoeting was nie buitengewoon nie, maar dat die inhoud as vertroulik beskou word.

Op 'n nuuskonferensie gister het die minister van Verdediging, Gene Louw, erken dat sodanige bilaterale samesprekings tussen die weermag en ANC plaasgevind het "om menings oor verskeie sake" uit te ruil.

Hy wou egter nie uitbrei oor die "Derde Mag"-debat nie en gesê indien daar 'n gesamentlike ondersoek na die vermeende destabiliseringsmag is of kom, sal dit as vertroulik beskou word en hy kan nie 'n eensydige aankondiging daarvoor doen nie.

VAN DER WESTHUIZEN se naam is ook gekoppel aan dié van twee Suid-Afrikaanse agente, Leon Flores en Pamela du Randt, wat vroeër vanjaar in Londen aangehou is. Hulle was na bewering op 'n sending om 'n sluipmoord te beplan op kapt Dirk Coetzee, voormalige polisieman en bevelvoerder van die geheime Vlakplaas-opleidingskamp.

Flores is intussen sonder publieke opgaaf van redes "skuldig" bevind en uit sy pos ontslaan. Du Randt, Van der Westhuizen se persoonlike assistent, het hom volgens berigte gehelp om Hamer op die been te bring. Sy is van alle blaam en medepligtigheid aan die Londense besoek onthef.

Die ondersoekdossier oor die Goniwe-moorde is amper vier maande gelede, op 8 Mei, heropen ná die onthulling van die opspraakwekkende dokument deur die Transkeise leier, genl Bantu Holomisa, waarin sowel MI as die Staatsveiligheidsraad by die moorde geïmpliseer word.

Holomisa het aangevoer dat die dokument op sy tafel beland het, maar die naam van kolonel Gert Hugo, 'n voormalige veiligheidshoof van die Ciskeise weermag, is in die verband genoem. Hugo het ontken dat hy die dokument aan Holomisa gegee of verkoop het, maar erken hy was met hom in kontak.

Michael Hodgen, Prokureur-generaal van Oos-Kaapland, wat die ondersoek doen na die Goniwe-moorde, wou nie sê of hy Van der Westhuizen reeds ondervra het nie. Op navraag het hy egter gesê: "Ek kan VWB se inligting nie ontken nie."

Vroeër is berig dat Hodgen 'n "geheime, plofbare" dokument ontdek het waarin onthul word dat die Staatsveiligheidsraad 'n aktiewe belangstelling in die toekoms van Matthew Goniwe gehad het kort voor die sluipmoord op hom.

INTUSSEN HET HUGO teenoor die Britse *Independent* en die Amerikaanse *Christian Science Monitor* beweer dat die weermag 'n geheime staatsgreepplan het vir ingeval die ANC sou poog om die regering met mag oor te neem. Volgens hom is daar ook geen twyfel nie dat die SAW agter die "Derde Mag" sit wat die township-geweld gereeld aanblaas.

Hugo is in Julie verlede jaar uit die Ciskeise weermag ontslaan. Hy is nou voortvluggend, maar het glo vir Van der Westhuizen gewerk toe hy tussen 1985 en 1990 verbond was aan die Oos-Kaapse kommandement toe die MI-baas nog hoof van intelligensie in Oos-Kaapland was. Van der Westhuizen is later na die Wits Kommandement verplaas en het glo toe 'n "elite-eenheid" op die been gebring saam met ene kolonel Vic Walker. Die eenheid word verdink van aadadigheid aan die moord op David Webster, wat in 1989 voor sy huis in Johannesburg doodgeskiet is.

Die SAW-hoof, genl Kat Liebenberg, het intussen Hugo se bewerings oor 'n "stille staatsgreep" verwerp en gesê gebeurlikheidsplanne ter ondersteuning van die SAP is wel in 1990 opgetrek.

Van der Westhuizen wou nie die afgelope jaar onderhoude toestaan of vrae van die media beantwoord nie.

Teëspoed vir federasie-planne

Die regering se uitnodiging aan politieke partye wat die gedagte van 'n federasie steun om 'n konferensie op 7 September by te woon, word beskou as 'n belangrike strategiese stap om steun oor 'n breë front te probeer mobiliseer en 'n anti-ANC alliansie op die been te bring met die oog op die eerste nie-rassige verkiesing. **HENNIE SERFONTEIN** doen verslag

DIE regering se planne vir 'n soort federasie-alliansie weerspieël die denke van die regering as sou daar 'n stille, gemagtigde swart meerderheid wees wat ANC-oorheersing vrees, en daarom het die regering 'n kans om die oorhand in so 'n verkiesing te verkry.

Maar die plan kry al klaar teenstand, en die regering sê nou dis nie regtig 'n plan vir alliansievorming nie.

Die Demokratiese Party, wat soos voorgangers die federale gedagte al lankal voorstel, is nie baie gelukkig oor dié uitnodiging nie.

Colin Eglin, DP-LP vir Seepunt en voorsitter van die DP, sê sy party is nie lid van enige alliansie wat federalisme voor- of teëstaan nie. Hoewel die DP 'n redelike bespreking oor die konsep sal verwelkom, bevraagteken Eglin Staatspresident FW de Klerk se motiewe.

"Ons is ontsteld oor die manier waarop die Staatspresident verlede week die konferensie aangekondig het. Vier DP-leiers was daardie oggend in 'n lang gesprek met hom betrokke. Die federale gedagte was een van baie sake wat bespreek is. Maar op geen tydstip het hy aan ons gesê dat hy vyf uur later so 'n aankondiging gaan maak nie."

DIE DPHET blykbaar besware daarteen dat De Klerk in sy aankondiging verwys het na gesprekke met die DP en Mangosuthu Buthelezi en sodoende die indruk geskep het dat die DP die konferensie ondersteun.

Eglin sê: "Ek weet nie of die NP ernstig is met die voorstel ten opsigte van federalisme nie, en of dit slegs 'n politieke set is om steun te verwerf."

"Kyk 'n mens na die konferensie as deel van die gewone politieke proses, en nie die onderhandelingspolitiek nie, is federalisme 'n redelike kwessie om stemme mee te werf.

"Maar as 'n mens die saak van federalisme by die onderhandelingsstafel wil bevorder, is dié poging teenproduktief. Die konferensie sal dan meer skade aan die saak van federalisme doen, veral as dit gesien word as 'n samespanning teen die ANC."

Eglin sê as 'n mens jou idees by die onderhandelingsstafel aanvaar wil kry, is dit verkeerd om mense vooraf op só 'n wyse te konfronteer. Die onmiddellike reaksie van die ander kant is 'n onbuigsamer standpunt teen federalisme - iets waarvoor die ANC reeds wantrouig is - en lei dit net tot verdere polarisasie.

Kehla Shubane van die Sentrum vir Beleidstudies aan die Universiteit van die Witwatersrand sê hy is verbaas dat die regering so 'n byeenkoms in die openbaar aangekondig het. Om die vrese en eise van die tuisland-partye aan te spreek, sal 'n federale plan daarop neerkom dat sekere streke op bestaande tuislande gegrond moet word.

Shubane meen ook die federale oplossing en alliansie-voorstel kan nadelig wees vir die NP omdat dit die party in verskillende rigtings kan trek.

Colin Eglin... "Ons is ontsteld oor die manier waarop die konferensie aangekondig is"

Kehla Shubane... verbaas oor die aankondiging

Hy sê dit sal behels dat die NP in Natal 'n alliansie met Inkatha sal aangaan en spesiale vergunnings in die lig van plaaslike omstandighede sal moet maak. Dieselfde sal gebeur in die Ciskei waar die plaaslike omstandighede weer van Natal verskil, en in Wes-Transvaal sal 'n alliansie met Lucas Mangope van Bophuthatswana weer ander vergunnings vereis.

Shubane sê: "Die teenstrydige omstandighede in die verskillende streke kan die gevolg hê dat die NP in sy soeke na alliansies in verskillende rigtings getrek word en dat dit op nasionale vlak nie 'n duidelik samehangende beleid sal hê nie."

Shubane beskou die beoogde konferensie ook as deel van 'n "alliansie-strategie" van die NP om al sy ondersteuners saam te snoer sodat die ANC met 'n verenigde front te doen sal hê as onderhandelings hervat word.

ROELF MEYER, die minister van Staatkundige Ontwikkeling, het gister

op 'n perskonferensie ontken dat die beoogde byeenkoms op 7 September ten doel het om 'n alliansie rondom federalisme te loods.

Meyer het verduidelik dat die saak die eerste maal ter sprake gekom het by 'n byeenkoms op 2 Julie vanjaar tussen FW de Klerk en leiers van politieke partye wat die federale gedagte steun. Maar sedertdien, en ook sedert die aankondiging verlede week deur De Klerk dat so 'n konferensie beplan word, het dit geblyk dat daar ook ander partye is wat belangstel.

Dit is 'n aanduiding dat partye soos die nuwe Afrikaner Volksunie van die Nuwe Regses en moontlik ook die KP daarby betrek kan word. In antwoord op 'n vraag of hy ver wag dat die ANC ook teenwoordig sal wees, het Meyer gesê die hele konsep van federalisme gaan bespreek word. "Selfs partye wat teen die gedagte gekant is, kan kom om hul mening uit te spreek. Maar ek kan nie namens die ANC sê of hulle teenwoordig sal wees nie."

ANC-eise: 'n antwoord kom

DIE REGERING gaan waarskynlik binne enkele dae sy formele antwoord op die 14 eise van die ANC aan hulle stuur.

Hoewel 'n digte gordyn van stilswye om die onderhandelingsproses getrek word, blyk dit dat belangrike vordering in die afgelope twee gesprekke tussen die ANC en die regering gemaak is.

Een gevolg van die onlangse gesprekke is dat die regering die ANC by die laaste vergadering meegedeel het dat hulle die eise nou ten volle verstaan en regstreeks daarop kan antwoord. Dit sal waarskynlik nie by wyse van 'n persaankondiging gebeur nie, maar deur regstreekse kommunikasie aan die ANC.

Albei partye het mekaar verseker daar is geen misverstand oor die ander party se posisie nie.

Blykbaar het die regering die idee van koppeling tussen amnestie en die politieke gevangenes laat vaar. Die kwessie van politieke gevangenes is een van die 14 eise. 'n Regeringsbron voorspel 'n "verrassende" ontwikkeling in dié verband.

Roelf Meyer, die minister van Staatkundige Ontwikkeling, wou geen besonderhede oor die afgelope gesprekke bekend maak nie, behalwe om te sê dat dit "'n baie sensitiewe fase bereik het".

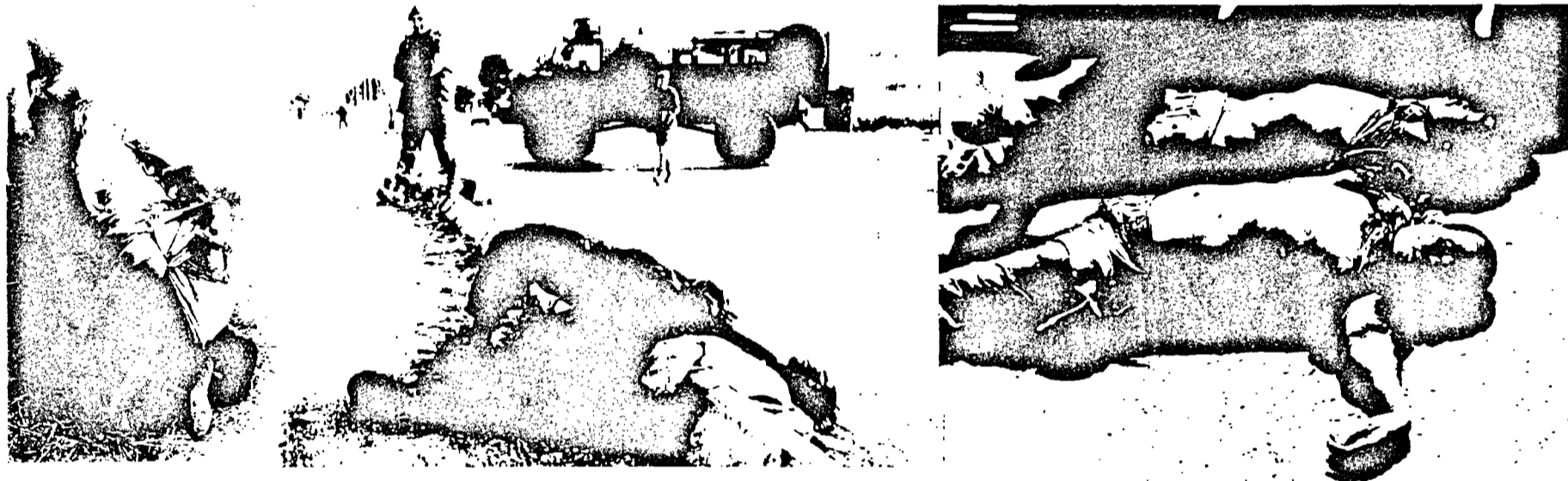
Matthews Phosa, lid van die ANC se onderhandelingspan, sê egter dat die aankondiging deur Hennis Kriel oor herstrukturering van die SAP sal bydra tot die skepping van 'n klimaat van vertroue rondom die onderhandelingsproses. Hy sê: "Die vroeë aftrede van polisie-generaals wat nie die onderhandelingsproses ondersteun nie, is in dié verband 'n stap wat deur die ANC verwelkom word. Ons dring lankal daarop aan dat die mense verwyder word."

- HENNIE SERFONTEIN

whose violence?

the clues in the corpse count

There are as many versions of what is going on as there are political interest groups. You can choose your own personal favourite and stick with it. Or you can look at the statistics. *The Human Rights Commission* did just that in a new report based on two years worth of monitoring statistics. **IVOR POWELL** adds up the numbers

IN the mouths of politicians at least, numbers are powerfully in the habit of lying.

But there are times when they are the last recourse - in the face of many lies and distortions - to the truth.

Such is the case with the ongoing violence in South Africa.

The seemingly motiveless, causeless savagery that government and Law and Order spokespeople used to build into their statistics by means of their routine description of it as "black on black violence."

The politically motivated violence the same interest group began to invoke around the time Codesa started and it became more important to discredit the ANC than keep their allies out of it - that is to say the private war between the ANC and the IFP version of the violence.

The defence of Zulu identity against Xhosa encroachments that the IFP still occasionally pulls out of the hat.

The self-defence of Inkatha members against ANC marauders that the IFP usually wants to paint.

The socio-economically driven vio-

lence courtesy of *Peace Committee* chairman John Hall and other business people, seemingly more interested damage control than the truth.

The continued apartheid repression enacted through surrogates which the ANC routinely describes.

That violence.

In a situation like this, with so many vested interests informing the nature of the information which is made available, the only relatively reliable way through the fog of obfuscation is through an appeal to numbers. Though only relatively reliable, it should be stressed; statistical analysis will inevitably be coloured by the kind of information that is fed into the system in the first place; by the initial interpretation which is put on that information; and by the informants with whom the collecting agency is in contact.

ALL OF THESE limitations must be granted in relation to the Human Rights Commission's position as a monitoring agency. The HRC is unambiguously connected to the democratic movement.

Much of its information is sourced at least in part to other monitoring agencies of a similar stripe, who almost by definition are in contact with primary sources of a similar political persuasion.

But the HRC is also careful to register other sources. In its monthly reports, it takes account of a wide range of media sources supporting a wide range of political opinion, it registers police unrest reports and IFP information sources with thoroughness, if not always manifest enthusiasm.

Thus, when the HRC puts out an analysis of two years of carefully compiled violence statistics monitoring of the violence, deaths, injuries, incidents of violence and security forces complicity, etc, only those who want to avoid the realities will refuse to acknowledge their basic accuracy - or for that matter claim their absolute veracity.

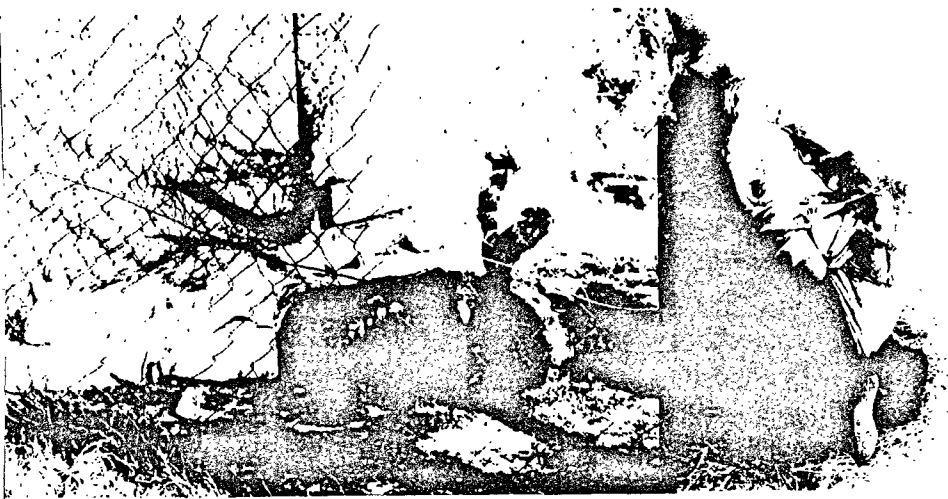
But even leaving a substantial margin for ideologically rooted error, the statistics and the analysis contained in the HRC's comprehensive report on two years of violence monitoring - entitled *Checkmate for Apartheid* and released

today - paint a clear enough picture of what has really been going on since 1990. And of who, in the final analysis, is to blame.

OVER THE PERIOD July 1990 to June 1992, the HRC has recorded a total of 5 700 incidents of politically motivated violence. Out of these a total of 6 229 deaths have resulted nationwide. In other words, to quote the report: "an average of 260 per month or an average of 8,53 per day."

Of these deaths, according to the HRC report, the Security Forces bear sole and direct responsibility in 5,7 percent of the cases, hit squads in 2 percent, the right wing in a minimal 0,7 percent. The vast remainder, 81,2 percent of recorded incidents, can be ascribed to what the HRC terms "vigilante related actions" and government sources would call "black on black violence" or the "private war between the ANC and the IFP".

Just how misleading both of these latter labels are however, becomes clear when you look, along with the HRC, at

the way that 81,2 percent breaks down.

The report offers a number of ways of doing this. Perhaps the most dramatic of all the indicators is an analysis of what the agency classifies as major vigilante related massacres - those in which ten or more people were killed in the course of a single incident. The analysis of massacres is also in many ways probably the most accurate of indicators: massacres have tended to occupy significant media and legal attention, so the facts have become relatively clear in most cases.

Here, of a total of 43 massacres in the last two years, the perpetrators have been identified in 39 cases. Of these, vigilantes (in the overwhelming majority of the incidents, IFP supporters) were named in 31 cases. In six they were jointly responsible with the opposing (ANC or resident) party. And, to drive the point home, in only three of the 43 recorded massacres were IFP supporters the primary victims. In 40 the victims were either ANC supporters or residents broadly aligned with the liberation movement.

THE STATISTICS thus gleaned, the report argues, are broadly in agreement with an analysis of vigilante-related deaths in general. In this group, of the roughly 20 percent of the total in which the attackers were identified, Inkatha-supporting vigilantes were responsible for a terrifying 93,6 percent of killings and 90,2 percent of injuries. ANC supporters and township residents, according to HRC figures were identified as perpetrators in a mere 40 deaths and 102 injuries within this sample as against an IFP scoresheet clocking up 584 deaths and 940 injuries.

Such figures are suggestive enough as regards to who is most definitively to blame. But there is another set of HRC numbers which explain even more clearly, those tracing the violence month by month. Particularly revealing here are the statistics relating to June and July 1990. In June the violence was largely confined to the Natal Province. Only 47 people lost their lives in the PWV during that month, as opposed to 72 in Natal. In July however, with the establishment of the IFP as a political party on the Reef, a horrifying 570 people lost their lives on the PWV as opposed to a fairly constant 80 in Natal. From that point onwards, the PWV has generally topped the violence statistics, and maintained

its position as the major flashpoint of the violence, with hostel-based vigilantes figuring as its major perpetrators.

THE REPORT however goes a good deal further than this. Its analysis of violence statistics and information stretches fingers also into the role played by the government and by the security forces. It notes and traces the ample documentation relating to the existence of professional hit squads within the security forces, as well as other reactionary groupings like the white right wing, as well as freelancers. It then goes on to record a total of 225 incidents, leading to 124 deaths where such death squads were allegedly involved, and which were presumably aimed at destabilising the liberation movement. Less than 10 of the total number of hit squad incidents listed could feasibly be traced back to perpetrators within the liberation movement.

Such hit squad activity, the report argues, is merely one part of a broader ranging of anti-ANC forces mobilised and sponsored by the government.

Also included, by the HRC's account, are the security forces in their more official guise. The report notes 350 deaths which can be laid at the door of the security forces in their "peacekeeping" role, as well as 350 deaths and 17 000 arrests, overwhelmingly of ANC supporters. By contrast, the report charges, the security forces have failed abysmally in their investigations of vigilante violence and even more abysmally in investigations and prosecutions of their own members.

THE BIG PICTURE, the HRC argues, makes sense only if we look at the violence as part of a survival strategy on the part of the apartheid regime, one in which reform policies are balanced out by a war of attrition directed against the political enemies of the government, especially the ANC and its allies.

It is in a word about elections and about the maintenance of power while giving the appearance of democratisation.

None of this, of course, is new. It is the standard liberation movement analysis of the causes and nature of the violence. You can take it or leave it.

But, though in the next few days there is going to be a flurry of denials and accusations of partiality against the report, for once the numbers do add up.

Die PG is nie tevrede met VWB se straf nie

DIE Prokureur-generaal van die Witwatersrandse afdeling van die Hooggeregshof gaan aansoek doen om te appelleer teen die versagte vonnis wat twee regters van dié afdeling aan *Vrye Weekblad* en sy redakteur opgelê het toe daar teen 'n landdroshof-bevinding geappelleer is.

Regter J Roux het in sy uitspraak gesê die landdros in die oorspronklike saak het "oor-reageer" en die saak "verhef tot 'n vlak van nasionale belang waar dit nie hoort nie". Die Nasionale Intelligensiediens, sê die regter, het met "ampere histerie" oor die saak reageer.

Die saak gaan oor VWB se beriggewing oor 'n twis tussen akademici aan die destydse Instituut vir Sowjet-studies aan die Universiteit van Stellenbosch oor werk wat die Instituut vir die Nasionale Intelligensiediens gedoen het. Landdros Jack le Grange het die uitgewer van VWB, Wending Publikasies Bpk, met R5 000 beboet en die redakteur van VWB, Max du Preez, met R2 000 nadat hy die twee beskuldigdes op twee aanklagte ingevolge die Wet op die Beveiliging van Inligting skuldig bevind het.

Regter Roux, met regter J MacArthur wat saamgestem het, het die skuldigbevinding op die aanklag dat die appellante 'n geheime dokument in ontvangs geneem het, tersyde gestel.

Die skuldigbevinding weens publikasie van die feite is gehandhaaf, maar die twee regters het die straf verander tot 'n waarskuwing.

Regter Roux sê onder meer in sy uitspraak: "The memorandum in question is dated 31 July 1987. My impression is that it is really innocuous stuff. It certainly would not inspire the likes of John le Carré to write a thriller."

Die regter voeg by dat die inligting in die gewraakte artikel teen publikasietyd reeds bekend was in akademiese kringe op Stellenbosch.

"If both sides of the minor dispute are to be believed, there is barely room for a dispute. However, the appellants in their wisdom as newspapermen, deemed the dispute newsworthy. It was and remains university politics hatched and resolved under the oaks of Stellenbosch where I believe it should have been left.

"The reaction of the National Intelligence Service to the dispute, as evidenced by the witnesses called at the trial, is, in my judgement, imaginative and, with respect, almost hysterical."

Die Prokureur-generaal se kantoor het nou aangedui dat hy aansoek gaan doen om na die Appélhof te appelleer teen regters Roux en MacArthur se vonnis.

Adv Eric Dane tree in opdrag van Claire Wright van Jacobson, Rosin en Wright namens VWB op.

* Die Prokureur-generaal van die Witwatersrand, advokaat Klaus von Lieres und Wilkau, SC, was dié week in onderhandelinge met VWB se prokureur, David Dison, oor die koste wat van hom verhaal moet word ná 'n lastersaak wat hy teen VWB aanhangig gemaak het. Hy is verlof tot appél geweier.

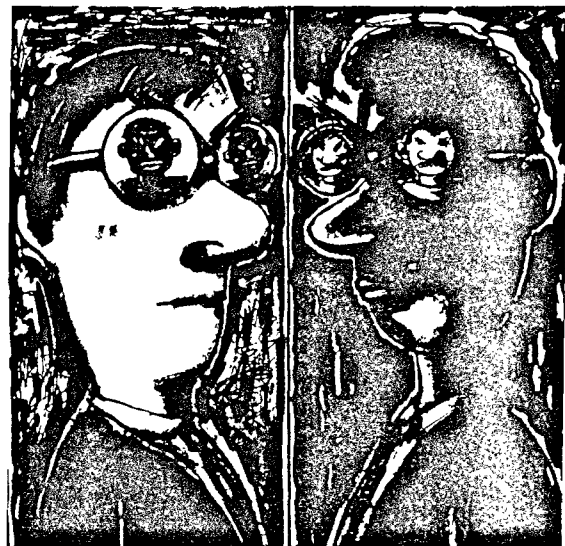
Die Hooggeregshof het gelas dat Von Lieres die koste van albei kante moet dra. Die Takseermeester het die geskil oor koste nou na die twee partye terugverwys nadat Von Lieres se prokureur (van die Staatsprokureur se kantoor) die bedrae betwis het.

Von Lieres se saak is deur die staat geborg, maar hy het tydens kruisondervraging getuig dat hy persoonlik die koste sal moet betaal as hy die saak verloor.

Witmense in Afrika

Is daar 'n ding soos 'n Wit Afrikaan? En wat behels dié mistieke konsep "Afrika" nou regtig? As swart Amerikaners African-Americans is, is wit Suid-Afrikaners dan nie Euro-Africans nie? Is daar iets soos nie-rassigheid, of is dit net 'n droom? Dink witmense anders as swartmense? Is alle swartmense wat in Afrika gebore is, noodwendig ook Afrikane? Is witmense in Afrika, veral dan Suider-Afrika, nie eintlik maar setlaars of moderne kolonialiste nie? Kan 'n mens Afrikaner én Afrikaan wees? En veral: watter rol het wit Suid-Afrikaners te speel in 'n Suid-Afrika waar die meerderheid regeer? In die oorgangstadium na 'n demokrasie waarin ons tans is, is dié debat oor witmense in Afrika besig om al meer aktueel te raak. Dit is verder gestimuleer deur die omstrede boek van Attie van Niekerk, *Sáám in Afrika*, wat pas deur Tafelberg uitgegee is. **MAX DU PREEZ** bekijk van dié vroeë ter inleiding, en op die volgende bladsye word die boek bespreek en menings ingewin oor Afrikaan-wees

DAAR is min konsepte wat so oordrewe geromantiseer word soos Afrika. Deur swartmense én deur baie nie-swartmense. Soos in "Moeder Afrika", die "mistieke" vasteland, of die "donker kontinent van spiritualiteit".

Eweneens is daar min konsepte wat so geming word - soos dat dit 'n vasteland van korrupsie, hongersnood en sinnelose bloedvergieting is. Vir baie mense, veral in Europa en die Amerikas, is Afrika sinoniem met agterlik.

Die harde werklikheid is dat Afrika bloot 'n landmassa is waarop mense so verskillend soos Egiptenare en Pigmees, Marokkane en Swazi's leef.

'n Afrikaan van die Oos-Kaap verskil ingrypend van, byvoorbeeld, 'n Afrikaan van Niger. Die een praat Xhosa en Engels, die ander praat Hausa en Frans. Die een is 'n Christen/animis, die ander 'n Moslem.

So: daar is verskillende Afrika's. As ons hier aan die suidpunt van die vasteland van "Afrika" praat, bedoel ons meestal Afrika suid van die Sahara.

Goed. Maar noord of suid van die Sahara, wat is dié mistieke ding wat 'n mens 'n Afrikaan noem? Wat is die vereistes vir lidmaatskap?

Dis eenvoudig: Niemand het alleenreg om Afrikaan-skap toe te ken of te weier nie. Daar is g'n definisie daarvoor nie. Jy is 'n Afrikaan as jy een wil wees, as jy 'n loyaliteit het teenoor Afrika of ten minste dié deel van Afrika waarin jy bly. Dis 'n houding, nie iets waarvoor jy moet kwalifiseer nie.

"Afrika" in dié sin is natuurlik nie net grondgebied nie - daar woon mense op die grond. Afrikaan-wees sal sekerlik ook behels dat jy die mense van Afrika aanvaar. Wit Afrikaan-wees behels waarskynlik ook 'n bereidwilligheid om die "andersheid" van swart Afrikaan-wees te aanvaar en te leer ken.

Daar is swart bewussynsanhangers wat sal wil sê Afrikane is net mense wie

se voorvaders die oorspronklike inwoners van die vasteland was. Volgens dié definisie kan net Indiane hulself Amerikaners noem, en is net Aborigines werklik Australiërs. En dan is daar natuurlik die vraag: hoe ver moet 'n mens teruggaan in die geskiedenis? Want as jy ver genoeg teruggaan, dan was ons almal se voorvaders Afrikane, want alle navorsing dui daarop dat dit op dié kontinent was waar homo sapiens ontstaan het.

Die oorweldigende meerderheid wit Suid-Afrikaners is in 'n ander posisie as witmense in ander state in Afrika, vir die eenvoudige rede dat hulle al geslagte lank hier is - die meeste Afrikaners se voorvaders het meer as twee eeue gelede hier aangekom - en dat daar geen ander vaderland is soos die geval met die meeste witmense in Zimbabwe, Namibia, Kenia en elders was nie.

Maar waarom is Afrikaan-wees 'n issue in die eerste plek?

Waarskynlik omdat die idee is dat 'n wit burger van Suid-Afrika "geregtig" is om hier te wees, dat dit hom/haar deel maak van die meerderheid, dat dit skuldgevoelens ongedaan maak. 'n Gevoel van hier hoort, van nie buitestaanders in eie geboorteland te wees nie, van eweveel aanspraak te hê as swart Afrikane. (Niks maak wit Suid-Afrikaners kwater as die PAC-slagkreet van one settler, one bullet nie.)

AAN DIE WORTEL van die hele kwessie lê die vraag: is die Westerse of Europese kultuur meerderwaardig teenoor die Afrika-kultuur?

'n Mens kry die indruk dat Attie van Niekerk in sy boek amper ja wil sê op dié vraag, al skryf hy dit met hoeveel Christelike liefde. Want die wit denkwysse wat hy uitspel, is die rasonele, logiese een teenoor die swart denkwysse wat irrasioneel, onlogies en snaaks is.

Dit is verstommend dat 'n mens met

soveel ervaring in die swart wêreld nou so diep in sy lewe blykbaar tot die verstommende ontdekking kom dat swartmense, of lievers, tradisionele swartmense, "anders dink". Natuurlik is dit so. Hulle hele agtergrond, kultuur en ekonomiese omstandighede is fundamenteel anders as dié van wit Suid-Afrikaners - en, terloops, van heelwat Westers-georiënteerde stedelike swartmense.

Maar dit is ewe waar dat die konserwatiewe Afrikaners van, byvoorbeeld, die Wes-Transvaalse platteland, "anders dink" as die super-ryk Engelssprekendes van byvoorbeeld Sandton. Ek weet uit eie ervaring dat die

WIT KAFFERS VAN AFRIKA deur Anton Goosen

Wie is werklik heiden op wie se kontinent? Wie het die woord "kaffer" in ons taal geprent?

Ons het vrede met beloftes en geloftes van weleer
Toevallig is ons Afrikaans, toevallig wit van kleur

Ons is die wit kaffers van Afrika
Heiden van geboorte, heiden tot die graf
Ons is die wit kaffers van Afrika
Breek apartheid alles, breek dit alles af
En jy wat onderskei tussen kleure van 'n vel
Gaan na jou aparte hemel of jou hel
Ons is die wit kaffers van Afrika
Met 'n nuwe gelofte vir Azania

Dieselfde God daarbo het my en jou gemaak
By geboorte lê ons almal, lê ons almal naak
Maar toe was ons nog eerlik met die politieke saak
God het ons mos almal gemaak

tradisionele Portugese gemeenskap van plekke soos Rosettenville baie anders dink as mense soos ek. Dit het my nog nooit tot die slotsom laat kom dat ons 'n probleem gaan hê om 'n land of 'n demokrasie te deel nie.

"Anders" is dus nie beter of slegter nie, dis bloot anders.

So die hele kwessie van Afrikaan-wees is 'n groot grys gebied - soos Afrikaner-wees. Jy is 'n Afrikaner as jy jou self as een sien, of jou naam nou Bram Fischer of Barend Strydom is.

UITEINDELIK IS DIE enigste sinryke debat hier oor die vraag watter rol wit Suid-Afrikaners in 'n post-apartheid era in Suid-Afrika kan speel.

(Om te sê hulle wit velle is irrelevant, is naïef. 'n Voorbeeld: Vrye Weekblad is absoluut verbind tot die beginsels van nie-rassigheid. Redaksielede se velkleur tel nie. Maar as iemand na 'n township gestuur moet word wat in onluste vasgevang is, dan stuur ons liever die swart joernalis want hy/sy is weens sy velkleur veiliger en sal makliker vertroue inboesem om die ware storie te kry. Dus: "nie-rassigheid" kan nie beteken jy sien nooit iemand se velkleur raak nie, dit kan bloot 'n aanvaarding van gelykwaardige rolspelings deur almal beteken.)

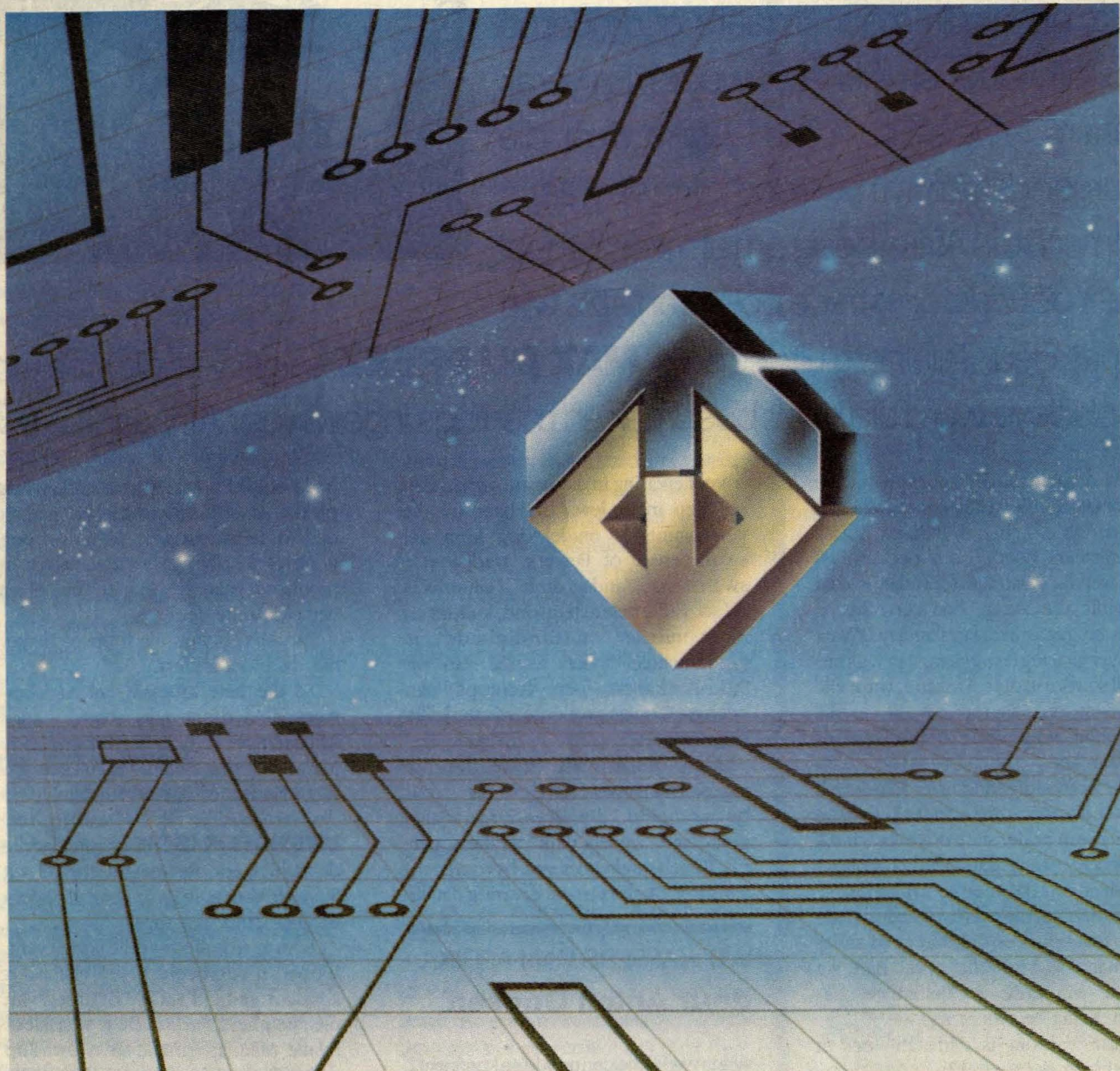
Miskien is die antwoord eenvoudig: speel die rol wat jy as gewone landsburger kan speel sonder dat jy groter respek of mag wil afdwing net omdat jy wit is en sonder om Westerse of Europese norme op ons gemeenskap af te dwing, maar sonder om jou eie agtergrond of kultuur of spesifieke talente te ontken.

Maar dit behels waarskynlik ook 'n groter aanvaarding van die kultuurgoed van swart landsburgers, en 'n groter verdraagsaamheid jeens die "andersheid" van veral die tradisionele swart manier van dinge doen.

die wit ras is 'n mite

Die Pan Africanist Congress (PAC) is bekend om sy slagspreuke teen sogenaamde "Setlaars" - meestal geïnterpreteer as 'n verwysing na witmense. **CHRISTELLE TERREBLANCHE** het by Basil Douglas, Afrikaanssprekende onderwyser van Eldoradopark en lid van die PAC se politieke beleidsafdeling, gaan uitvind of die setlaar en sy waardes en kulture nog 'n rol op die vasteland het.

AGTER ELKE OPLOSSING SIT 'N MEESTERBREIN.

Gebore uit oorlogsnood, het dit iets geword om op trots te wees: die Suid-Afrikaanse krygstuig-nywerheid.

Noudat daar vrede aan ons grense heers, is Krygkor in die belang van die land herstruktureer en sy vervaardigingsvermoë elders heen gekanaliseer. Maar in vredestryd is 'n nasie se behoefte aan militêre paraatheid net so groot soos in tye van oorlog — ongeag politieke verandering. Dit is al waarborg vir vrede.

Krygkor bly dus die meesterbrein wat verseker dat die Weermag en Polisie goed toegerus is, nou en in die toekoms. Dit doen hy deur die ontwikkeling van hoëtegnologie-spesifikasies, die kontraktering van

produksie, die toets van toerusting voor aflewering en die bestuur van die onderhoudsprogram dwarsdeur die toerusting se lewensiklus. So rig en ondersteun Krygkor die plaaslike krygstuignywerheid.

Krygkor handhaaf en slyp sy vermoëns om te kan voorsien in die militêre behoeftes van al die toekomstige geslagte Suid-Afrikaners wat vrede begeer. Sonder vrede, geen vooruitgang. Maar sonder paraatheid, geen vrede.

KRYGKOR

TEGNOLOGIE AAN DIE VOORPUNT

TEEN die agtergrond en die geskiedenis van kolonialisme, dink jy daar is nog plek vir die witman in Afrika?

Watse ding is die witman? Ek het al mense gesien, en Afrikane. Maar ek het nog nie 'n witmens gesien nie. Is jy wit? Volgens die PAC-posisie wat ek het, is die sogenaamde wit ras 'n mite. Dit is wit leuentjies. En ek raak deurmekaar. Nou is hy wit, nou Europeër, nou Afrikaan.

Kleur is vir my so irrelevant soos die fatsoen van die mens se oor. Maar jou herkoms het 'n invloed. Jy kan 'n Europeër of Australianer of Afrikaan wees. Wat ookal die realiteit, as jy hier in Afrika is, en jy is lief vir die land en jy ken geen ander vaderland nie, dan is jy 'n Afrikaan.

Dus jou voorverleste vir voortbestaansreg in Afrika is 'n toegewyde vaderlandsliefde?

Ja, maar kyk wat gebeur. Ons kry mense wat sê hulle het 'n commitment tot Afrika. Maar hy het twee paspoorte en gaan stem in Brittanje. Of hy praat van going home na Israel en so aan.

Nou, daar is 'n probleem en dit is waar die setlaar-faktor inkom. Dié man is nie lojal nie. Hy is hier om geld te maak en te plunder en roof.

Sien jy enige teenstrydigheid daarin as mense hulself as blankes sowel as Afrikane sien?

Ja. Dit slaan weer op iets superieus. Daar is 'n tikkie van die Herrenvolkisme daarin. Soos met Afrikaner, wat ek as 'n skuilnaam bestempel. Die skuilnaam se plan is om die Afrikaan se aspirasies te bokdraad sodat hy die setlaar se voorregte kan muur. Dis slim manteltjies wat hy omsit om vir ons te infiltrer met die doel om ons te kontroleer sodat ons uiteindelik kan disintegreer.

As jy trou gesweer het aan jou geboortegrond en dit is Afrika, is jy dus 'n Afrikaan?

As jy in die hospitaal gebore is, is jy nie outomaties 'n dokter nie. Dit gaan oor patriotisme, lojaliteit, die bereidwilligheid om deur ander Afrikane regeer te word. Dit behels die afstand doen van stamskap ter wille van nasieskap.

Ek wil verder gaan. Die aanname dat Europa besig is om op te breek en dat almal apart wil wees, het nie noodwendig betrekking op ons nie. Dáár is mense saamgedwing, hiér was hulle uitmekaar gedwing. Maar vroeër het Tsjaka ons al probeer saambring om een Afrikaan-nasie te maak.

Nasieskap is vir my gelyk aan volk. Dit het te doen met die land van herkoms. Daar is nie so iets soos 'n Boervolk nie. Jy is óf Europeër, óf Afrikaan.

Maar beteken Pan-Afrikanisme nie 'n totaal verenigde Afrika nie?

Ja, Afrikanisme erken nie die kunsmatige grensies nie. Voor die setlaars hier aangekom het, kon ons van die Kaap tot in Kaïro in geloop het. En as mens dit ekonomies sien, kan 'n mens sien die olifante is weer besig om verlies te raak. Angola het olie, ander het water, en as ons al ons bronne bymekaar gooi as een Afrika-moondheid, dan kan ons teen Europa staande bly.

'n stryd tussen die 'magiese' en die 'rasionele'

In die "nuwe Suid-Afrika" gaan dit nie bloot om die aftakeling van apartheid en die

vestiging van 'n regverdiger bestel nie. Dit gaan om iets meer omvattend en veel moeiliker: die vind van 'n verhouding tussen die twee totaal verskillende geesteswêreldes, dié van die Westerse kultuur en Afrika. Só skryf Attie van Niekerk (foto), rektor van die NG Kerk in Afrika se Teologiese Skool Stofberg aan die Universiteit van die Noorde, in 'n omstrede boek, *Sáám in Afrika* (Tafelberg, 1992), wat oral 'n

gesprekspunt geword het. **INA VAN DER LINDE** som die gedagtes in die boek op

IN die ná-apartheid tydperk is goeie gesindhede 'n voorvereiste - maar nie genoeg nie, sê Van Niekerk. Dit bekommer hom dat diegene in die wit gemeenskap wat teen apartheid was en is, dit nie gaan regkry om by apartheid verby te kom nie. Die wit wêreld het die krag van die swart wêreldbeskouing totaal onderskat. Daar is twee geweldige sterk geesteswêreldes wat met mekaar in botsing is, sonder wedersydse begrip of sinryke wisselwerking.

"Ek het al te veel gesien hoe mense met goeie gesindhede gefrustreerd raak omdat hulle die werklikheid van verskil nie wou erken nie, en derhalwe nie die vaardigheid en perspektief ontwikkel het om dit te hanteer nie."

Die Weste met sy woelige, amper woedende aktivisme, sy energie, sy begeerte om alles te ondersoek, te beheer, te verander en te vernuwe, is in wese vreemd aan Afrika se tradisionele verlange om die harmonie en ewewig van dinge te handhaaf.

Afrikaners het die konflik en die problematiek van die verhouding vermy deur hulle apart te hou. In reaksie daarop probeer baie nou om die problematiek te ontvlug deur te maak of daar geen diepe verskille is nie: onder die vel is ons maar eintlik eners, daar's geen probleem nie.

Die innerlike patrone van die Westerse kultuur, waarvan wittes in die land deel is, verskil nou eenmaal in belangrike opsigte van dié van swart Afrika. Dit is nie dat die een noodwendig beter is as die ander nie. Maar omdat hulle verskil, word dieselfde dinge dikwels totaal verskillend in verskillende kringe vertolk en verstaan. Dit lei tot konflik en kwaadgesindheid.

Tradisionele uitgangspunte, hoewel soms oënskynlik onderploeg, is merkwaardig gehandhaaf. Intussen het die Weste - ook die Christelike kerk - gemeen dat Afrika se uiterlike aanvaarding van hulle aanbod die teenstellende ou dinge uitsluit. Geweldige spanning en konflik is in Afrika geskep, en lewe voort in vele van ons swart gespreksgenote - dikwels net onder die oppervlak van 'n gesofistikeerde Westerse uiterlike. Dit is deel van die werklikheid waarmee ons te make het in ons onontwarbare saambestaan, sê Van Niekerk.

Dan durf hy die stekelrige turksvy kaalhand aan. Een van die onderwerpe wat hy aanspreek, is onderhandeling. Dié hoofstuk is 'n goeie voorbeeld van die omstrede standpunte wat ingeneem word.

Hy skryf by Stofberg was dit vir hom belangrik om te besef dat daar in so 'n proses van onderhandeling ander denker-reaksiepatrone by swartmense na vore kom as by Westerlinge. "Taal word dikwels nie gebruik om feite en gevoelens waar en betroubaar te formuleer, om dit wat hy die werklikheid noem, presies weer te gee nie. Taal word eerder gebruik as 'n middel om 'n debatspunt mee aan te teken, om mee te manoevreer, om jou teenstander te beïnvloed en te manipuleer. Dit gaan in die laaste instansie daarom om voordeel te behaal - om mag, nie soseer om waarheid nie.

"Daarom kan heftige woorde van een oomblik, met 'n handomkeer die volgende oomblik op hul kop staangemaak word as omstandighede verander. Daarin lê vir die Afrika-mens geen teenstrydigheid nie. Op 'n manier is die 'ek' wat nou een ding sê, nie die 'ek' wat netnou 'n ander storie praat nie."

Die verklaring hiervoor, sê hy, hang saam met 'n "magiese" wêreldbeeld, waar die mens nie persoonlik verantwoordelik is nie, maar beheer word deur onsigbare magte anderkant die rede. Die enigste verweer is om dié magte te probeer paai, manipuleer of uitoorlê. Hy is heeltid besig om te "manoevreer".

"Wanneer ek nagte lank met studente gedebatteer en onderhandel het, wanneer ek keer op keer te doen gekry het met growwe teenstrydighede in hul uitsprake en optrede, dan het die woorde van KC Anyanwu, 'n filosoof uit Afrika, 'n Nigeriër, in sy boek *African Philosophy*, my bygebly: 'Pure reason is always uncomfortable with contradictions, and nothing is as contradictory as the African beliefs and behaviour...'"

Hy sê Westerlinge dink tradisioneel analities. Die logika sê dat A en nie-A nie albei gelyk waar kan wees nie. In die Afrika-tradisie sluit die een nie die ander uit nie.

"In onderhandelinge skep dit probleme. So kan mense in een komitee

ofvergadering een standpunt of strategie geesdriftig ondersteun, terwyl hulle in 'n ander groep presies in die teenoorgestelde rigting werk - met ewe veel geesdrif. Die teenstrydigheid kan ook oor lang tydperke volgehou word. Die een ding sluit die ander nie uit nie".

HIERDIE ANDERSE ingesteldheid teenoor die waarneembare werklikheid is bevorderlik vir die indirekte kommunikasie waarvoor Afrika so lief is. Tradisionele beleefdheidsgebruike in Afrika lei dikwels tot 'n indirekte vorm van praat. Negatiewe en onaanvaarbare dinge mag nie direk gesê word nie, maar moet op 'n indirekte wyse, op 'n beleefde en positiewe manier, gesê word.

Nou gebeur dit by herhaling dat 'n persoon wat beleefd en positief optree, nie vertrou word nie, sê Van Niekerk. Daar word gesoek na die negatiewe bedoeling wat agter die positiewe front verberg word. Beleefdheid en 'n positiewe benadering word dikwels wantrou en as 'n poging tot manipulasie beskou.

Studente sou sê: "What I am hearing you say..." en dan iets totaal anders interpreteer as dit wat gesê is - gewoonlik iets negatiefs.

Van Niekerk sê as daar in onderhandelinge een party is wat die betekenis in die taal soek terwyl die ander 'n verborge betekenis agter die taalsien, dit misverstand wek. Dan moet daar eers vertrou en gemeenskaplike doelwitte kom voordat enige probleem opgelos kan word.

"Die Afrika-benadering, wat die mens sien as speelbal van onsigbare magte, is vreemd aan die hoogontwikkelde Westerse begrip van die individu as heerser oor sy wêreld, wat as heerser verantwoordelik gehou word. Die Christen, daarenteen, is bewus van sy persoonlike verantwoordelikheid voor God, en van 'n persoonlike sondigheid wat in alles verweef is.

"Die onsigbare magte kan deur ander gemanipuleer word. Daarom is die tradisionele swart mens altyd op die uitkyk na 'n negatiewe gesindheid wat 'n medemens altemit teenoor hom in die mou voer en, selfs buite bewuste bedoelinge, om anderwêreldse magte teen hom in werking kan stel. Negatiewe gesindhede wat hy self het, verbloem hy

op sy beurt, behalwe by spesifieke geleenthede waar alle moontlike verborge gevoelens uitgespreek word sodat die lug gesuiwer en die verhouding versterk word.

"Die negatiewe gesindheid kan geregverdig wees, of die persoon is dalk nie eens bewus van sy woede of jaloesie nie, maar dit is nogtans die gevaarlikste en mees gevreesde saak omdat dit teenspoed vir ander veroorsaak as dit nie gesuiwer word nie. Die towenaar is enige mens - dalk jou beste vriend - wat met 'n verborge wrok of jaloesie teen jou rondloop. As daar êrens teenspoed is, moet die towenaar uitgewys en desnoods verbrand word. Bekering is dan nie meer moontlik nie."

VAN NIEKERK sê tydens onderhandelinge is individue baie bang dat hulle deur die groep uitgewys sal word as iemand met 'n verkeerde gesindheid. Mense het al gesê hulle is bang hulle sal doodgemaak word as hulle standpunte teen die groep sou inneem. Die soeke na geheime agendas oorheers die sigbare agenda, en maak dit feitlik irrelevant. Met dié geweldige groepsdruk moet rekening gehou word.

"Ons pogings om in die kerk en by Stofberg oor oplossings te onderhandel op die grondslag van gemeenskaplike waardes en beskouings het oor 'n tydperk van vyf jaar by herhaling misluk. Dié verskil in denkpattone wat hierbo genoem is, kon dikwels die misverstande verklaar.

"Sonder om 'n waarde-oordeel oor die twee denkpattone uit te spreek, kan 'n mens sê dat een van die grootste slaggate in onderhandeling sou wees om dié verskille te onderskat."

Terselfdertyd, sê hy, is daar 'n magstryd aan die gang by onderhandeling. Dit is 'n fout om geen mag te hê om gesamentlike besluite bindend te maak nie. Wie oor kultuurafgronde heen onderhandel, mag dit nooit uit die oog verloor nie.

Dit is dikwels 'n kwessie van wie die langste kan volhou, is die een wat die sterkste is. Dit is die onderhandelaar se innerlike krag wat in die onderhandeling op die proef gestel word. In die proses leer mense mekaar ken en verstaan en vertrou, en kom daar tog oplossings, DV.

dié hart is nie in afrika nie

SIKHETO DANIEL MALULEKE het Attie van Niekerk se boek *Sáám in Afrika* gelees - en meen dis 'n belediging vir swartmense

'N MENS wonder wat seek die rooi bosluis op die buiteblad. Wil dit moontlik sê witmense is 'n bosluis in Afrika? Beteken dit die witman wil op die harde werk van die swartman teer? Miskien kan Tafelberg-uitgewers dit verduidelik.

Die skrywer speel met vuur. Hy noem die name van mense wat nog leef. Maar hy noem meestal die name van swartmense - veral waar dit negatiewe idees bring. Kom dit egter by die name van sommige blankes, verwys hy net na 'n "sekere" dosent. Ek wonder wat in die broeder se agterkop lê. Dis is duidelik dat hy nie meer gewillig is om onder swartmense te werk nie.

Prof Attie van Niekerk is saam in Afrika, maar hy is 'n toeskouer. Hoewel hy hier werk, is sy hart buite Afrika. Hy neem die swartman nooit ernstig op nie. Van Niekerk is saam, maar hy speel nie saam nie.

Wat hy skryf, is die waarheid - maar hy sê dit op 'n krenkende manier wat die swartman nie kan aanvaar nie. Hy sal byvoorbeeld na 'n sekere mnr M in Venda verwys. Elkeen wat die boek lees, weet na wie hy verwys. So stel hy die mense bloot en laat hulle kaal.

Hy skryf soos iemand wat 'n spieël onder 'n staande vrou se rok sit om haar onderklere te sien. Wat wil hy met die boek bereik? Hy skryf soos 'n mens wat

op 'n sterfbed lê. Hy is in groot gevaar.

Die boek wys dat Van Niekerk nog nie weet waar hy staan nie. Hy dink dat blankes weens die apartheidsideologie "beyond repair" is. Maar terselfdertyd dink hy swartmense is ook "beyond repair" want hulle is onverantwoordelik en oneerlik. Van Niekerk is soos 'n vlermuis. Hy is nie 'n voël nie en hy is nie 'n muis nie.

As die boek in Malawi, Mosambiek, Zambië en ook in die NG Kerk in Afrika gelees word, sal Van Niekerk baie gou in die moeilikheid beland. Niemand gaan hom in Venda aanvaar nie. Hy het nie respek vir ander mense nie.

VAN NIEKERK IS saam in die "struggle" teen apartheid soos 'n bosluis wat op 'n bees saamry. Die bosluis is nie betrokke nie, maar hy gaan orals saam. Saam om gedip te word, saam na die water toe, en word selfs saam met die bees verkoop, maar hy is nie bedoel vir die mark nie. Hy verstaan nie die Afrika-denkwysie nie. Afrika eis betrokkenheid in sy nood. Die boek wys net die idees van 'n buitestander en 'n toeskouer.

Witmense moet nie net hulp aanbied nie, maar vra waar kan hulle help. Die een wat ly, weet waar hy hulp nodig het. As ek op die grond lê, moenie my sommer optel nie, want ek het dalk nie nodig dat jy my optel nie, maar net dat jy die klip onder my been uithaal wat my steek.

Moenie net besig wees met navorsing oor my lewe nie, maar erken my as persoon en sien my as 'n mens. Die indruk van 'n onbetrokke waarnemer wat opskryf wat hy sien, is beledigend.

Blankes soos Attie van Niekerk moet gewillig wees om elke dag te leer. Hulle moet ook aanvaar dat hulle kennis baie beperk is. Baie jare lank het die swartmense vir die blankes gesê wat die blankes wou hoor. Afrika moet nou leiding neem in die versoening tussen wit en swart.

Blankes soos Attie van Niekerk dink hulle verstaan die wêreldgees van swartmense, maar dit is nie waar nie. Sommige dink as hulle een swart taal praat, ken hulle die swartmense. Ook dit is nie waar nie. Swartmense is mense met hulle eie kultuur. Die toeskouer verstaan hulle kultuur baie verkeerd. Van Niekerk se feit is gegrond op onkunde oor die swartmense.

Die doel van die boek is baie vaag. Dit boek sal die harte van swartmense baie hard maak. Dit sal nie maklik aanvaar word nie. Mens wonder wat die swart kerkleiers oor die skrywer sal sê nadat hulle die boek gelees het. En

"...there is only one path for the likes of me, the path that leads into Africa, the path of no guarantees. There were no guarantees for Dawid Malan in 1788, and there are none for white South Africans today. The place where we are going will clearly be very different from the whites-only moonbase where I was born. Strange terrors and ecstasies await us in Africa, but that is the choice we face: either we take up arms and fight, or we open the door to Africa and set forth into the unknown."

- **RIAN MALAN** in *My Traitor's Heart* (Vintage 1990)

ANDRIES ODENDAAL, NGKA-predikant in QwaQwa: "Wit Afrikaan' is natuurlik 'n affêre wat 'n mens maar versigtig moet bekyk. Hopelik beteken dit nie 'n nuwe groep 'ware wedergeborenes' nie... As dit nie die 'ware Afrikaners' is waarmee ek in my jeug op hol gejaag is nie, dan is dit die 'truly liberated'..."

"Kom ons veronderstel dat 'wit Afrikaan' 'n gewone witmens beteken wat juis die hoge uitverkorenheid afgelê het, en bloot mede-mens van die ander mense in (Suid-)Afrika wil wees." - Uit: *Wit Afrikane?* - 'n Gesprek met **NICO SMITH**, onder redaksie van Murray Hofmeyr, Klippies Kritzinger en Willem Saayman (Taurus, 1990)

WILHELM VERWOERD: "As an Afrikaner I regard myself as an African; my roots and my mother tongue are firmly embedded in Africa; this is where I see my future." (toe dié stuk geskryf is, was hy 'n nagraadse student aan Oxford)

verligte blankes? Hy het nie wysheid gebruik nie.

Die doel van die boek is om mense te sê ons kan nie saamleef in Afrika nie. Hy wil 'n wêreld van blankes skep, en 'n wêreld van swartmense verwoes. As hy byvoorbeeld praat oor die rituele moorde in Venda, wat wil hy bereik? Wil hy hê die swartmense moet sê ons juig daarvoor, of wil hy hê die witmense moet sê ja, dit lyk of apartheid tog nie so sleg is nie,

want ons maak niemand dood nie.

Van Niekerk stel die swart leiers as minderwaardig voor. Hy sê hy is "anti-apartheid", maar in sy skrywe is hy besig om die kloof tussen swart en wit groter te maak. Die boek is bedoel vir blankes. Swartmense gaan die boek nie lees nie. Hulle gaan die boek verbrand of die skrywer hof toe vat.

(Ds Maluleke is 'n leraar van die NG Kerk in Afrika)

KLIPPIES KRITZINGER het ook *Sáám in Afrika* gelees - en kon nie vasstel wat Afrika vir die skrywer persoonlik beteken het nie

die selfregverdiging van 'n sendeling-seun?

DIE tema van dié boek is een waarmee ons almal besig behoort te wees, naamlik die sinryke saambestaan van alle mense in Suid-Afrika. Dit is 'n eerlike, outobiografiese worsteling van 'n teoloog met die probleme wat hy ervaar het in sy jare as predikant van 'n NGKA-gemeente in Venda en as dosent aan die Teologiese Skool Stofberg op Turfloop.

Hy probeer om te interpreteer wat hy ervaar het en om gevolgtrekkings daaruit te maak vir die toekoms. Ek wil die skrywer bedank vir sy moed om homself op dié manier bloot te stel en vir die eerlikheid waarmee hy dit gedoen het. Maar dan wil ek verduidelik waarmee ek nie saamstem nie.

In die eerste plek het Attie se woordeskat en skryfstyl my gepla, omdat woorde nooit onskuldig of neutraal is nie. Die eerste woord wat my gepla het, is "blankes". Dié binêre teenpool (en oorsaak) van "nie-blankes" moes lankal begrawe gewees het. Dit roep soveel bitter assosiasies van harde apartheid op dat dit onmoontlik is om dit nog in goeie geselskap (anti- of post-apartheid) te gebruik.

'n Tweede woord wat my verbaas het, is "volk": Afrikaners word op bladsy 5 beskryf as "die eerste Europese volk wat sy identiteit moet vind in sy verhouding met Afrika". Ek kan nie sien hoe ons in dié land gaan leer om sáám te bestaan as ons aanhou om van volke te praat nie.

Maar ten derde het Attie se styl om insinuerend oor mense te skryf my ook gepla. Hy noem sommige mense se name, maar oor ander gee hy net sekere besonderhede (tog dikwels genoeg om af te lei wie hulle is). Dié vorm van "indirekte kommunikasie" (wat hy self in Afrika raaksien) wek wantroue en doen afbreuk aan die styl van die boek.

MAAR LAAT EK by die kern van die boek uitkom: daar is in Suid-Afrika 'n botsing tussen twee geweldig sterk "geesteswêreld" - die Weste en Afrika. Attie wil sy ervaring van dié botsing op so 'n manier beskryf dat dit begrip en liefde (en sodoende 'n basis vir saambestaan) kan skep. My grootste probleem met die boek is dat dit die geesteswêreld van Afrika diepgaande interpreteer, maar dan veronderstel dat almal weet wat die "Westerse" geesteswêreld is. Daar sit dus 'n basiese

asimmetrie in die boek wat miskien die sterkste tot uitdrukking kom in die "album" van insidente (pp 48-65).

Attie sê wel dat sy boek net een van 'n "tweeluik" behoort te wees, en dat iemand anders uit 'n Afrika-hoek oor die Westerse kultuur behoort te skryf, maar dit voel vir my dat 'n boek wat "Sáám in Afrika" genoem word, net so diepgaande aandag moet gee aan die wit "Westerse" geesteswêreld as aan dié van Afrika. Anders kan die aard van die botsing tussen die twee wêreldes nie duidelik word nie en kan die effek van die boek selfs wees (al is dit nie die skrywer se bedoeling nie) dat witmense dink Suid-Afrika het 'n "swart probleem".

In feitlik al die beskrywings van botsing en misverstand tussen witmense en swartmense in die boek lyk die witmense rasioneel, geduldig en sensitief terwyl die meeste swartmense emosioneel, passief of voorspelbaar voorkom. Dit het te doen met die feit dat Attie oor sy eie ervarings skryf en dat hy 'n rasionele en sensitiewe mens is. Maar wat van die meerderheid witmense in verre Noord-Transvaal (waar die boek hom afspeel) wat nie in Afrika "belang stel" nie en swartmense met groot ongeduld en selfs minagting behandel?

As 'n mens veralgemenend skryf oor "die Afrika-mens" en hulle wêreldbeeld met allerlei voorbeelde illustreer, dan kan 'n mens nie daarteenoor net jou persoonlike geesteswêreld stel nie, maar moet jy ook die kontoere teken van die algemene "Westerse" geesteswêreld (en magstrukture) wat daagliks deur swartmense ervaar word. Ek probeer hiermee nie die "skuld vir alles op apartheid pak" nie (iets waarteen Attie skerp reageer), maar ek vra 'n eerlike self-interpretasie sáám mét die interpretasie van "die ander". 'n Mens kan dit nie vir 'n ander boek of 'n ander skrywer los as jy oor so 'n tema skryf nie.

'N ANDER eienskap wat my opgeval het, is dat Attie feitlik niks sê oor wat sy diepgaande kennismaking met Afrika al vir hom persoonlik beteken het nie. Dit klink nie asof hy in die proses verryking of verdieping in sy lewe ervaar het of veel vriende gemaak het nie - iets wat vir my verbasend is.

Daar is ook bitter min humor in die boek, ondanks die feit dat humor so kenmerkend is van Afrika. Miskien ly hy

(soos heelparty anti-apartheidsaktiviste) aan 'n effense krampagtigheid wat - soos Atlas van ouds - die hele wêreld op sy skouers wil neem. Ek bedoel nie dat die enorme probleme van armoede, lyding en die "massiewe ineenstorting van menslike lewe" geringgeskat moet word nie, maar dat ons 'n spiritualiteit moet ontwikkel wat ons in die moeisame stryd teen lyding en dood kan help om blydschap en humor te behou.

Moet mans in dié verband nie ook begin luister na hoe vroue oor hierdie ontmoeting dink nie? Ek het gewonder hoe die boek sou lyk wat Carol (Attie se

Dit lyk vir my in elk geval dat die stryd teen apartheid as leef- en denkwyse nog lank ná die einde van politieke apartheid nodig sal wees. Of suggereer Attie dat die enigste probleme wat ná apartheid gaan oorbly te voorskyn sal kom uit die eienaardighede van die Afrika-geesteswêreld en die onvermoë van witmense om dit te verstaan? Wat van die eienaardighede van die Westerse geesteswêreld (soos rasionalisme, rassisme en individualisme) wat vir swartmense onverstaanbaar is?

Ek stem met Attie saam dat sy benadering en 'n anti-apartheids-

"My uitdaging aan Afrikaners... is dat ons moet ophou om onself te sien as 'n klein wit stam wat homself teen Afrika moet verset. Het dit nie eerder tyd geword om deel te word van hierdie Afrika en ons kant te bring in sy ontwikkeling en bevryding nie? Veral vir Christen-Afrikaners is hierdie 'n brandende vraag. Is ons eerlik en nederig genoeg om die waarheid in die oë te kyk en ons swart broers en susters as mede-Afrikane te ontmoet?"

- **DANIE BOTHA** (*Swapo-parlements lid*)

"Dit is lekker om jou kinders in die oë te kyk en te droom oor hoe hy eendag ook aan hulle kinders, jou kleinkinders, die verhaal van 'n Namibiese bevryding kan vertel."

- **CHRISTO LOMBARD** (*dosent in Bybelkunde aan die Akademie in Windhoek*):

Aanhaling uit: *Afrikaners tussen die Tye*, onder redaksie van Bernard Lategan en Hans Müller (Taurus, 1990):

"Ek gaan van een emosiebelaaide oplossing na die volgende en elke keer word ek gekonfronteer met nuwe realiteite. Ons moet net om Gods naam oop wees vir gesprek. Ons moet praat en bly praat."

- **MURRAY HOFMEYR** (*dosent in Bybelkunde, Universiteit van Venda*) in 'n gesprek.

vrou) oor dieselfde ervarings sou skryf?

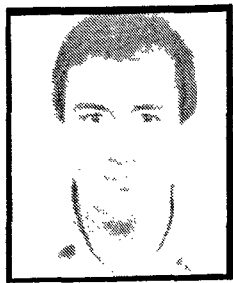
Dit was verder vir my vreemd dat Attie dit nodig gevind het om hom "los te maak van die anti-apartheidsbeweging" (p 17) om hom aan die "post-apartheidproblematiek" (p 11) te kan wy. Dit het seker te make met sy voorkeur vir Jung en die diepte-psigologie bo sosiologiese of ekonomiese interpretasies van die samelewing, maar sy siening skep onnodige polarisasie tussen 'n "anti-apartheid"- en 'n "post-apartheid"-benadering. En as hy sê hy het lankal die anti-apartheidstryd vaarwel toegeroep, dan vervreem hy hom van mense wat daagliks apartheid as werklikheid ervaar.

benadering mekaar nodig het. Hoekom polariseer hy dan so sterk teen 'n anti-apartheidsbenadering? Dit klink vir my te veel na 'n selfregverdiging van "die sendelingseuns" wat beter weet as die naïewe anti-apartheidsaktiviste omdat laasgenoemde Afrika nie regtig ken nie.

Die plek om blootgestel te word aan al die knelpunte waarvoor Attie aandag vra, is myns insiens binne die voortgaande stryd teen apartheid - totdat dit eendag finaal dóód is.

(Prof Kritzinger is verbonde aan die departement Sendingwetenskap, Unisa)

daar is verskillende soorte afrikane - wittes ook

André Zaaiman woon die afgelope anderhalfjaar in Dakar, Senegal, waar hy hoof is van die Gorée-instituut. **PEARLIE JOUBERT** het hom 'n paar vrae gevra oor wat 'n wit Afrikaan is en of daar só iets is

Noem jy jousef 'n wit Afrikaan en hoekom?

In Suid-Afrika word dié debat gekompliseer deur apartheid en die oorgangsfase waardeur die Suid-Afrikaanse gemeenskap gaan. Die feit dat apartheid ras-gegrond was, dra ook by tot die kompleksiteit van dié vraag. Mense leef nog onder apartheid en 'n sterk geheue van apartheid, daarom is dit so moeilik om te praat oor wit Afrikane en wat dit beteken.

Het dit iets met velkleur te make?

Nee. As net swartmense Afrikane is, moet 'n mens die hele noordelike helfte van Afrika uitsny omdat daardie mense nie swart is nie. Die inwoners van byvoorbeeld Libië en Morokko is nie swart nie. In Frans praat 'n mens van wit en swart Afrika. Ek stem nie saam met dié uitdrukking nie, maar dit verwys na wit Afrika as die noordelike deel van die kontinent en swart Afrika as die sub-Sahara-gebied. Benader 'n mens dié vraag uit 'n rasse-oogpunt en jy kyk byvoorbeeld na die konflik wat tans in Mali heers - waar die Tuaregs van "us-whites" praat en dan na hulself, na my en ander mense in Noord-Afrika verwys - dan is die rasse-benadering ook nie juis doeltreffend nie. Dit kan ook nie godsdienstig wees nie. In Suid-Afrika sê mense graag: Ons is Afrikane omdat ons animiste (animisme is die godsdienst wat aan alles 'n siel of toorkrag toeken) is. Dan is jy besig om te sê 'n Afrikaan is 'n animis. Die godsdienstige ding is dus ook nie voldoende kriteria nie. As dit met velkleur te doene gehad het, moes 'n mens ook kon vra of daar wit of swart Amerikaners kan wees.

My gevolgtrekking is dus dat 'n mens nie na die definisie van Afrikaan kan kyk sonder om na die politieke konteks ook te kyk nie. Jy móét kyk na die verhouding tussen identiteit, mag en kultuur.

Is dit dus sulwer politiek?

In 'n groot mate ja. Die konsep kom uit die era van die stryd teen kolonialisme. En tans is daardie politieke konteks in transisie en turmoil. Die begrip Afrikaan, meen ek, kan net verstaan word in 'n politiek-kulturele konteks. Dit het te doen met die proses om geherdefinieer te word. Daar is nie iets soos 'n mono-

Afrika-kultuur nie. Daar bestaan 'n verskeidenheid van Afrika-kulture en dié verskillende kulture leef saam - nie as een kultuur nie, maar as verskillende kulture. Al dié verskillende kulture saam maak die Afrika-kultuur en identiteit uit. 'n Mens moenie probeer om 'n hegemoniese projek daarvan te maak nie. In die verlede het mense maklik sommer net gesê hulle is Africans. Swart en wit. Dit het veronderstel dat daar êrens 'n reeks kriteria bestaan waaraan mens voldoen het - dit was óf gegrond op velkleur, óf op politiek. Dit is 'n valse konstruksie.

So wat is jou antwoord?

Ek is 'n wit Afrikaan omdat ek hier gebore is en my lojaliteit teenoor dié kontinent lê. Maar dit beteken net ek is 'n sekere sóort Afrikaan. Ek is nie 'n swart Afrikaan nie, nie 'n Moslem-Afrikaan nie. En ek het nie tyd vir nonsens-stories soos Euro-Afrikaan nie. Ek is net 'n wit Afrikaan. Die ander rede hoekom ek myself 'n wit Afrikaan noem,

is omdat ek dood eenvoudig geen ander heenkome het nie. Maar dit beteken nie ek het die reg om te onderdruk of onregmatig op te tree en mense uit te buit nie. Baie witmense in Suid-Afrika dink omdat hulle wit is, het hulle dié reg. Ek dink nie mense (wit Suid-Afrikane) hoef te wonder of hulle Afrikane is nie. Dit is 'n mensereg om 'n Afrikaan te wees as jy 'n Suid-Afrikane is. As jy hier woon, is jy by implikasie 'n Afrikaan. 'n Mens moet eerder vra: Watter soort Afrikaan is ek en wil ek wees? Dan gaan dit oor integrasie en oor 'n politieke keuse wat mens moet maak.

En Afrikane, waar pas hulle in?

Die belangrike vraag is ook nie vir Afrikane om te wonder of hulle Afrikane is nie, maar watter soort Afrikane is ons en hoe konfronteer ons Afrika as wit Afrikane. Daar was twee belangrike benaderings tot dusver: rassisties onder apartheid en kolonialisties óf 'n soort van paternalistiese, liberale benadering wat maak dat 'n mens steeds wanneer jy

byvoorbeeld oor Afrika skryf, jy daaróor skryf nie en nie van binne skryf nie - jy steeds 'n tipe buitestaander is. Die uitdaging vir die Afrikane is om 'n benadering te vind om Afrika te konfronteer in hul eie unieke en inheemse manier. Dit is 'n waardeoordeel wat 'n mens hier moet maak: Die vraag is of jy as Afrikane 'n goeie of slegte Afrikane is, en apartheid-Afrikane is slegte Afrikane.

Hoe verskil swart en wit Afrikane van mekaar?

'n Mens kan nie só 'n vraag antwoord nie. Daar is baie verskille. Daar is honderde verskille tussen wit en swart Afrikane. Mense in Oos- en Wes-Afrika beleef die wêreld baie verskillend as gevolg van hul uiteenlopende en ingewikkelde verledes. Die enigste verskil is dat die een lot swart en die ander lot wit is.

Het wit Afrikane 'n besondere rol as Afrikane?

'n Mens kan nie onderskei nie. Die rol van alle Afrikane is om die kontinent so vinnig as moontlik te ontwikkel en te verdemokratiseer omdat dit ons almal se probleem is. Rolle kan nie ras-verdeel word nie.

Kan nie-rassigheid ooit werk?

Aan die een kant het ons te doen gehad met rassisme en aan die ander kant die hele ideologie van nie-rassigheid. Laasgenoemde het in baie gevalle neergekom op 'n ontkenning van ras. Dit beteken vir my: Ek's wit en daar is geen spesifieke belang daarin nie. Dit beteken net dat 'n mens nie-rassigheid kan hou deur ras te ontken óf rassisties te wees nie. Dit kan werk, maar nie deur ontkenning van verskille of bevestiging van verskille en meerderwaardigheid (rassisme) nie.

Noem jy jousef nog 'n Afrikane én 'n Afrikaan?

Dit is 'n persoonlike keuse. Jy kan nie jou etniese afkoms ontken nie. Ek het grootgeword as Afrikane, maar dit beteken nie iets nie. Dit is problematies weens politiek. Maar die soort Afrikane wat ek is, is my keuse. Ek is teen hegemonie, maar in die algemeen - nie spesifiek nie - is ek steeds 'n Afrikane.

"Joining the rest of Africa requires of us first and foremost to rediscover the importance of interpreting the world from a human point of view, not from a technological - ie "European" - point of view..."

"The dignity of the human being seems to be more important in the African ethos than material wealth... [This] is expressed in the well-known motto 'ubuntu botho' - one can only be truly human in reciprocity with other human beings. Only after having learnt this, will we be able to contribute our talents - which are undeniable mainly technological - in such a way that our African brothers and sisters can enjoy it with gratitude..."

"As long as we see ourselves as Europeans in Africa we will remain aliens. What we need to do is to redefine ourselves. We need to come to see ourselves as Euro-Africans, as Africans who originated from Europe, but who have adopted a new world. Euro-Africans are people who are ready to share in the richness of African humanism - not to guard against it. And to share with Africa the technical knowledge of Europe. For such people the doors of Africa are wide open."

"We are in Africa. We can either hate it or love it. But we cannot escape it. Loving it is not only better; in the long run it will also be easier."

JOHAN KINGHORN (Sentrum vir Kontekstuele Hermeneutiek, Universiteit Stellenbosch)

die geboorte van 'n wit afrikaan

Prof Inus Daneel, sendingwetenskaplike aan Unisa, maar ook jagter, skrywer, mistikus, natuurkenner, eko-teoloog, bootbouer en optekenaar van stories, het ook 'n ander kwalifikasie. Hy kan as die prototipe van 'n wit Afrikaan bestempel word. **INA VAN DER LINDE** gesels met hom oor oorgange en aanpassings en wat dit vra om werklik in Afrika tuis te kom

INUS DANEEL sal nooit dié dag in 1965 vergeet nie toe Ian Smith, voormalige premier van die toenmalige Rhodesië, die hele wêreld in sy moer in gestuur het met sy eensydige onafhanklikheidsverklaring (UDI).

Sy bakkie was geparkeer langs die stofpad tussen Chingome en die Sendinghospitaal op Gutu. Agterop was 'n jong swart vrou in barensnood, haar beangste gesig vertrek van pyn. Hulle was op pad hospitaal toe, maar het besef hulle gaan te laat wees. Daar op die vuil staalvloer van die bakkie help hy en die vroedvrou die baba die lewe in.

Tussen die hyg en die pyn deur kom die aankondiging oor die bakkie se radio: Smith het Rhodesië eensydig onafhanklik verklaar. Hy het die handskoen neergesmyt en die guerrilla-vegters sou dit spoedig optel in 'n oorlog wat tien jaar sou duur. Dit was die begin van die einde vir Rhodesië se wit minderheidsregering.

En vir Daneel was die nuwe lewe, by naskoue, simbool van sy eie lang en pynlike geboorte wat hom as 't ware tot by die hart van Afrika sou bring. Dis 'n geboorte wat al jare tevore begin het, in die bosse van die NG sendingstasie op Morgenster, by Masvingo in die ooste van Zimbabwe.

"Ek spruit uit twee voorgeslagte, elkeen met sy eie taal, geskiedenis, kultuur en liefde vir die grond: die een Westers, en ander een van Afrika. In die tyd dat my Afrika-voorvaders suidwaarts migreer het na wat nou bekend staan as Gutu, het my Wes-Europese Vlaamse voorvaders op die wye oseaan as handelaars rondgevaar. Hulle het rondom die Kaap geseil om hulle aandeel in die speseryhandel te verseker. Een van die kosbare skepe het by die bedrieglike Kaappunt gestrand en net daar het hy besluit om in die Kaap te bly.

"Afrika het in sy siel ingekruip. Hy het teruggecil België toe om sy skepe en sakebedryf te verkoop ter voorbereiding van 'n nuwe lewe."

Daneel vermoed die voorvader was ook 'n seerower, want voor sy vertrek uit België het hy noukeurig al sy

Inus Daneel... "Die NG sending het van my verwag om op die ou sendingpatroon mense te gaan bekeer. En wat doen ek? Ek gaan leef tussen poligamiste, soos biskop Mutendi met sy 17 vroue en 70 kinders, en tussen ondersteuners van die vryheidstryd." (Foto: SALLY SHORKEND)

dokumente verbrand. Vir sy verlede het die voorvader behoorlik boete gedoen deur te sorg vir nageslagte van predikante en sendelinge. Daneel se pa was meer as 40 jaar sendeling naby die Groot Zimbabwe-ruïnes.

Die orwig dominees en sendelinge het sy antieke genealogie begin skeef trek, lag hy. Dis hoekom 'n nuwe handelaar-seerower nodig was om die ekwilibrium te herstel.

"Die Zimbabwiese aarde het ingewillig, en 'n sendeling gebaar,

gekwalfiseer, maar nooit georden nie; een wat die geskiedenis van wit sendelinge verruil het vir die ongekarteerde terrein van swart sendingwerk van die Onafhanklike Swart Kerke.

"My seerowerskap het bestaan uit die deelydse bou en verkoop van bote vir die groot binnelandse 'see', die Karibadamm in die verre noorde van Zimbabwe, om geld te verdien; en die 'weghaal' van geld uit Europa vir swart ontwikkelingsprojekte."

Sy navorsing onder die Onafhanklikes, die Zioniste kerke en die Apostoliese kerke met hul miljoene ondersteuners wat gegroei het uit die grond van Afrika, sou hom 'n nuwe geboorte laat beleef. Dit het begin met die bou van sy eie huis van houtpale en modder, 'n saamgroei van die boustyle van Europa en Afrika.

Die plein voor sy huis het hy "Profeteplein" gedoop, want dis hier waar hy begin het om gesprekke te voer met die profete van die Onafhanklikes,

witmense in afrika

en om siekes te behandel. Soms het tot 70 pasiënte opgedaag.

"Die verskil tussen die wit profeet- en die swart profeet-genesers was dat die een minder geloof gehad het en op medisynes moes terugval om sy gebede en handoplegging te ondersteun. Dit het gepaard gegaan met groeiende vriendskap, baie tyd en die deel van ons godsdienstige ervarings. Die nuuskierige witman het nooit opgehou vrae vra nie en sy swart vriende het nooit opgehou korswel nie.

"HIERDIE VRIENDSKAPPE het gelei tot my aanneming. My van is vergeet, ek was bloot Madyira, net nog 'n lid van die distrik se regerende Rufura-stam. Ek was trots om 'n Gumbo Madyirapazhe te wees, 'n 'man van die been wat buite eet', 'n ware nomadiese jagter.

"Soos die ander huise in die kapteinsgebied, het ek nou my afkoms teruggevoer via die plaaslike leiershuis van Rutsate, terug na Chaurura en uiteindelik na Mabwazhe Chinamukutu, die voorvader en grondlegger van ons mense in Gutu."

Soos wat hy meer geleer het oor die jagavonture van die beroemde voorvader, Mabwazhe, veral die groot jag op die eenloper-renoster in die 18e eeu, het sy betowering met die mistieke verlede gegroei en uiteindelik het dit gelei tot sy volle identifisering.

Mafuranunzi, word hy nou. Die een wat die vlieg skiet, die skerpskutter.

"Vir die eerste keer het ek my Afrika-wortels ontdek, 'n ware identifikasie met die swart gemeenskap waar ek my eerste huis opgerig het. Ek het geleer dat die inspirasie vir die jag van dieselfde bewaker-voorvader kom wat kort daarna die Gutu-gemeenskap sou mobiliseer om weerstand te bied en oorlog te voer teen die Smith-regering."

Sê Daneel: "Dit was asof die oer-patriarg Mabwazhe uitgereik het na 'n mede-jagter. Hy het die gordyn oor die geheimenisse van die tradisionele orakel-god by Matonjeni net genoeg weggetrek sodat ek dit wou opteken."

So, buiten die navorsing onder die Onafhanklikes, het hy ook 'n ander ontdekkingsreis aangepak - dié van die tradisionele Afrika-godsdiens. Hy het die eerste (en enigste) witmens geword wat toegelaat is om die heilige grotte in die Matopo-heuwels te besoek en deel te neem aan die geheime orakel-rites.

Daar waar die orakel-god van die Mwari-kultus tydens die oorlog deur middel van geestesmediums opdrag gegee het oor hoe die oorlog gevoer moet word. Die opdragte is deur boodskappers uitgedra tot in die diepste bosse en klowe.

Guerrilla-vegters het daarna geluister, en volgens die stories wat Daneel ná die oorlog opgeteken het, het die invloed wat vanuit dié kultus-beweging uitgegaan het, 'n beslissende invloed op die verloop van die oorlog gehad. Die verloop van die oorlog is feitlik vanuit die heilige grotte gedikteer. Die ervaring

word in sy merkwaardige boek, *The God of the Motopo Hills* (Mouton, Den Haag, 1970) beskryf.

Die navorsing sorg vir 'n leeftyd van inligting wat in sy kreatiewe kop omgeskep word in boeke. In dieselfde jaar verskyn *Zionism and Faith Healing* (Den Haag), 'n jaar later *Old and New in Southern Shona Independent Churches* (vol 1, Background and rise of the Major Movements), in 1974 vol 2: *Church growth: Causative Factors and Recruitment Techniques* en in 1988 vol 3: *Leadership and Fission Dynamics. Quest for Belonging - Introduction to a Study of African Independent Churches* (Mambo Press, Gweru) verskyn in 1987.

Baie hiervan gebeur in Nederland, waar hy aangestel is as senior lektor van die Vrije Universiteit van Amsterdam en empiriese navorser aan die Afrika Studiesentrum in Leiden.

Vroeg in 1972 is hy terug in Masvingo, dié keer om 'n ekumeniese liggaam op die been te bring saam met die Onafhanklikes. "Dit het ons aan die lewe gehou in daardie uitputtende, folterende oorlogsjare: 'n troepie verbonde swart biskoppe en profete wat 'n eenheidsbeweging in die naam van Christus bou."

Fambidzano, wat letterlik beteken "saamwerk", doen teologiese opleiding, ontwikkel kursusse in die inheemse tale, doen gesinsbeplanning en gemeenskapsontwikkeling, en help om klein nywerhede op die been te bring. Ook hieroor verskyn daar 'n boek.

TERWYL DIE LAND steier en ekonomies ineenstort, terwyl honderde wittes die land verlaat en mense in die bosoorloë ly en sterf, gaan Fambidzano voort.

Met tye leef hy 'n nagmerrie, klou hy desperaat vas aan weerskante van die kloof tussen die swart en die wit wêreld.

Daneel onthou die middag toe hy self naelskraap ontkom het. Hy was op pad na Fort Victoria. 'n Paar honderd meter agter hom ry die burgemeester van die dorp. Die burgemeester se motor word in 'n guerrilla-aanval raakgeskiet, maar hy ontkom. Later sou hy ontdek die guerrilla-vegters het opdrag gekry om die wit bakkie van Mafuranunzi deur te laat.

Sy suster Charlotte sal die res van haar lewe die letsels dra van sewe AK-koeëls wat haar bene aan flarde geskeur het. Twee dae later word haar buurman se vrou onthoof deur 'n vuurpyl. Die oorlog is die groot gelykmaker: dit onderskei nie tussen goed en kwaad nie. 'n Kollega, vriend, toegewyde sendeling, André Brand en sy vrou, Binneke, word neergevel in 'n koeëlvuur.

Aan die ander kant is daar die storie van biskop Forridge, 'n medewerker in Fambidzano, wie se hele nedersetting afgebrand is deur wit soldate omdat 'n weermagtrok deur 'n landmyn opgeblaas is langs die pad waar hy woon. Hy is dae lank deur die soldate gemartel. Ander swart vriende het eenvoudig verdwyn en is nooit weer gesien nie.

Dit bring spanning tussen hom en sy wit vriende en familie: "Die NG sending het van my verwag om op die ou sendingpatroon mense te gaan bekeer. En wat doen ek? Ek gaan leef tussen poligamiste, soos biskop Mutendi met sy 17 vroue en 70 kinders, en tussen ondersteuners van die vryheidstryd. Dit bring isolasie mee en gesprekke met wit vriende en familie hieroor loop so vas dat onderwerpe wat verwydering bring, later liefsvorm word."

SY BETROKKENHEID by die tradisionele Afrika-godsdienskultus bring ook spanning met die onafhanklike kerkleiers. Vanuit sendingperspektief is dit altyd as "die heidendom" beskou. Maar as sendingkundige, sê Daneel, is betrokkenheid vir hom belangrik. Dit bring 'n sekere invloed vanuit die Christendom mee, wat omvermydelik op hulle godsbegrip inwerk. In die tydperk van by die 20 jaar dat hy betrokke is by die Mwari-kultus, het hul godsbegrip 'n beslissende verskuiwing ondergaan. Dit het baie nader gekom aan die God van die Bybel, Elohim, en weg van die vroeëre vae mistieke godsbegrip van die Opperwese.

"My aksent lê op identifikasie met die mense teen 'n agtergrond waar hulle al so dikwels vertrap is. Dis hulle heiligdom en ek respekteer dit."

Daar was die dag dat die magnetiese opnamekop van sy handopnemer gesmelt het terwyl hy besig was om 'n gesprek op te neem. Miskien was die voorvader Mabwazhe besig om 'n boodskap aan sy wit stamverwant te stuur: "Loop versigtig en met respek, Mafuranunzi. Die grond waarop jy staan, is heilig. Moet niks as vanselfsprekend aanvaar nie, ingeval jy dalk op die siel van Zimbabwe trap."

En dis wat hy steeds probeer doen: om die verskille in ervaringe en geloof versigtig en met respek te benader. Daardie respek vir die drome, die mites, die godsdiens van die mense is 'n sleutelbegrip in sy verhouding met sy "stamgenote".

Maar die oorlog en sy toewyding aan die nuwe wêreld wat voor hom oopgaan het ook 'n ander prys gehad. Sy huwelik het op die rotse beland. En in die nasleep van dié pynlike proses het hy nog 'n belangrike ding geleer:

"Ek is deur 'n lang proses. In die begin het die hoofaksent gelê op wat ek hulle kan gee. Daar is 'n Zioniste-biskop wat dikwels by my kom slaap. Hy dra verslete klere, loop kaalvoet, en weet nie hoe om 'n witmens-toilet te gebruik nie. Dan bid hy boonop heelnaag kliphard oor wat hy alles kortkom en vertel vir God wat hy eintlik wil hê ek moet hoor.

"Ná een so 'n nag is ons na sy gemeente om te gaan preek. Aan die einde van die diens word gevra dat almal wat behoeftig is, na vore kom. Dit was net ná my egskeding en ek was emosioneel nog diep daardeur geraak. Dié dag word ek die pasiënt, ek staan daar op my knieë op die misvloer, en die biskop lê sy benerige swart hande op

my voorkop en vertel vir God van my nood. Vir my was dit 'n oomblik van bevryding.

"Dit het my verander. Die aksent lê nou op medemenslikheid, gemeenskaplikheid. Die besef dat hulle met hulle miskien simplistiese ervaring van Christus, 'n spontaneïteit het wat witmense mis. Ons het met ons soberheid iets van die oer-dimensie van ons afgegooi en op daardie vlak vul hulle my op 'n manier wat 'n Westerse kerk nie kan doen nie."

MAAR HY BLY ook nog witman en Westerling. "My swart vriende weet dit en aanvaar my identiteit. Ek is nie 'n filosoof nie en wil nie definieer hoe lyk 'n wit Afrikaan nie. Ek het nie formules en oplossings nie. I just live it."

Ná die oorlog was dit asof die voorvadergeeste van Mabwazhe en die Vlaamse seerower-handelaar saamgesweer het om die nomadiese jagter in 'n ander rigting te begin stuur: die oorlog van die bome.

Die politieke vryheidstryd is verby, maar 'n ander stryd het nou begin: die ekologiese bevrydingstryd om die kosbare grond waarvoor met bloed betaal is, te red van ondergang. Die ekologiese gevolge van die oorlog, sowel as oorbeweidings, droogtes en die afkap van bome op groot skaal was besig om die aarde te vernietig.

'n Gesprek het gespeel tussen die stamleiers, geestesmediums en oudsoldate oor wat hulle te doen staan om die kaalgestroopte moeder aarde weer te klee. In 1988 is die Association of Zimbabwean Traditional Ecologists (Aztec) gevorm, wat met 'n eie kwekery van inheemse bome begin het - 'n soort inheemse Greenpeace.

Later het die Association of African Earthkeeping Churches (AAEC), wat bestaan uit sowat 100 onafhanklike kerke, bygekome en is daar begin om hele nuwe teologie van die omgewing te ontplooi.

DIE NUWE TEOLOGIE betrek die hele lewe en nie net die siel van die mens nie. Sonde is nie meer net morele sondes nie, maar ook sondes teen die omgewing.

Dit kom veral na vore in die nagmaal: Daneel vertel: "As voorbereiding op die nagmaal, word die sonde bely, en tel elke gemeentelid 'n boompie op, en praat met die boom. 'Jy is my broer, jy moet sterk wortels hê sodat dit die grond kan vashou dat dit nie verspoel nie. Gee vir ons baie blare sodat ons goed kan asemhaal, skoon lug kan hê in en jou skadu kan sit. Ons sal jou oppas en jy sal ons oppas."

So is letterlik duisende bome die laaste vier jaar in Zimbabwe geplant en die beweging groei steeds. 'n Oorkoepelende organisasie, Zircon, het ook tot stand gekom om die twee groepe byeen te bring.

En, sê Daneel, dáár het dit nie gebly nie. Die bewegings het ook nou begin met die bewaring van die wildlewe.

Dit wys jou, selfs jagters kan verander.

Stoffel van der Merwe...
"Destyds al het ek gesien hier gaan groot dinge in Suid-Afrika gebeur" (Foto: SALLY SHORKEND)

die strateeg

Christoffel Johannes van der Merwe, 52, 'n sleutelfiguur in die ambisieuse projek van die Nasionale Party om in die eerste nie-rassige algemene verkiesing 'n meerderheid stemme te wen, is sedert 1 September 1991 die Sekretaris-generaal van dié party. **HENNIE SERFONTEIN** gesels met hom

STOFFEL VAN DER MERWE moes verlede jaar as 't ware oornag as minister in beheer van swart onderwys uit die kabinet bedank. Hoewel daar aanvanklik bespiegel is dat dié stap op 'n politieke demosie dui en dat hy sywaarts uit die NP-hiërargie gerangeer is, dui die feite op die teenoorgestelde.

Van der Merwe, 'n vertroueling in die binne-groep rondom die Staatspresident FW de Klerk, se aanstelling was ooglopend deel van die NP-leierskap se strategie om die nuwe politieke era van nie-rassigheid te betree.

Vir die NP was dit ook in alle opsigte 'n revolusionêre stap omdat die party tot nog toe eintlik as vier afsonderlike provinsiale partye met volle outonomie op 'n losse federale grondslag gefunksioneer het.

Maar hoekom het hy die oënskynlike senioriteit van 'n kabinetspos vir dié van 'n party-amptenaar verruil? Hy verduidelik: "Omdat die party in nuwe omstandighede nie sou kon voortbestaan nie, tensy daar nie 'n dramatiese verandering in die party self ingetree het nie. Om jouself in die toekomstige politiek van Suid-Afrika te handhaaf was dit nodig om iets dramatiese ten opsigte van die party self te doen."

"Dié uitdaging het my oorreed. Ook het ek nie eintlik 'n keuse gehad nie. Een van die groot probleme in dié oorgangsfase is om 'n ander benadering tot die party by jou partyleiers te kweek. Dis nie 'n maklike taak nie."

MAAR SEKERE DINGE IS REEDS bereik, sê hy. Só is daar op organisatoriese vlak baie groter samewerking tussen die vier provinsiale partye as wat in die verlede die geval was.

Omdat organisasie steeds op provinsiale vlak gedoen word, wou Van der Merwe nie in besonderhede ingaan oor hoe die NP in die swart gemeenskappe vaar nie. Hy sê egter baie swartmense het reeds as lede by die NP aangesluit en takke gevorm.

"Maar om 'n NP-ondersteuner in 'n swart woonbuurt te wees, is nie die maklikste ding onder die son nie. Jy is besig om daarin te beweeg, maar jy moet dit versigtig doen sodat jy nie jou mense so blootstel dat hulle teikens van intimidasie word nie."

Die uitdaging van sy nuwe pos as Sekretaris-generaal van die NP - "die begin van 'n vierde loopbaan" - laat hom nie na die kabinet terugverlang nie. Van der Merwe, bekend vir sy sestien uur-werksdae, vertel al laggend van "hoe vaal my gewese kollegas lyk na 'n kabinetvergadering".

NA Matriek in 1957 aan die Afrikaanse Hoërskool in Germiston, is hy na die Leergimnasium in Pretoria en later vir opleiding as 'n "spotter pilot" (verkenningsskops) by Dunnottar. Daarna het hy oor 'n tydperk van 20 jaar gereeld jaarlikse kampe gedoen en verdere opleiding ondergaan. In 'n stadium het hy dit selfs oorweeg om die Lugmag sy loopbaan te maak.

Na sy studies aan die Universiteit van Potchefstroom en Pretoria sluit hy in 1962 by die Departement Buitelandse Sake aan. In 1980 verwerf hy sy doktorsgraad met die titel "A system analysis of revolution". In 1981 betree hy die akademiese wêreld as dosent aan die Randse Afrikaanse Universiteit en word later professor en hoof van die Departement Politieke Wetenskappe.

In 1981 word hy lid van die Volksraad

vir die kiesafdeling Helderkruin. Hy maak vinnig opgang in die politiek: in 1986 word hy adjunk-minister van Inligting; in 1987 ook adjunk-minister van Staatkundige Ontwikkeling; in 1988 minister in die kantoor van die Staatspresident in beheer van Inligting; en in 1989 minister van Onderwys en Ontwikkelingshulp.

As kouslid was hy in dié jare nou betrokke by die grondwetlike proses. Tans speel hy steeds 'n belangrike rol agter die skerms in die onderhandelingsproses hoewel hy meestal nie regstreeks daaraan deelneem nie.

Minder bekend is dat hy saam met Pik Botha, die minister van Buitelandse Sake, in September 1989 agter die skerms grootliks verantwoordelik was vir die regeringbesluit om openbare proteste toe te laat. Van der Merwe en Botha het albei ook 'n groot bydrae gelewer tot die dramatiese toespraak van FW de Klerk op 2 Februarie 1990.

'N VER PAD VIR die pastoriëseun - een van sewe kinders - wat in Postmasburg gebore is waar sy pa 'n Gereformeerde predikant was. Van der Merwe se vroegste jare bring hy op Gobabis in die destydse Suidwes deur.

"Ek onthou dit as 'n harde wêreld. Dis warm en dis koud en dis droog. Dit bring sekere oriëntasies by 'n mens. 'n Taaiheid, 'n sekere individualisme en ook 'n koppigheid. Maar ek dink dit gee ook 'n mate van perspektief. Daardie wye wêreld is maar altyd in 'n mens se agterkop."

"Ek het in 'n huis grootgeword waar politiek en landsake altyd bespreek is. My ouers was stoere Nasionaliste."

Hy sê die elf jaar as diplomaat in Buitelandse Sake het vir hom "n heel ander perspektief gegee op die probleme van Suid-Afrika, veral wanneer mens dit vanuit die buiteland sien, uit die oogpunt van goedgesinde maar kritiese buitelanders."

In daardie jare was hy vise-konsul in Milaan en in 1970-71 by die missie van die VVO in New York. Hy was daar met die bittere debat tydens die VVO se 25e verjaarsdag toe die eerste voorstelle gemaak is om Suid-Afrika uit dié organisasie te skop.

Maar hy het hom nie dadelik in die politiek begewe nie. "Daar het baie dinge oor my tafel gekom wat ek nie verstaan het nie. Daarom is ek eers akademie toe, om meer tyd te spandeer om te verstaan wat aan 't gebeur is."

"Destyds al het ek gesien hier gaan groot dinge in Suid-Afrika gebeur. Dit was onvermydelik, en ek wou nie as ambassadeur in Canberra of elders vasgevang wees nie."

AS AKADEMIKUS HET hy dikwels as deskundige getuie in 'n aantal politieke verhore opgetree. Hoe voel dit vandag om rondom dieselfde onderhandelingsafel saam met "revolusionêres", wat hy as akademikus en politikus beveg het, te sit?

Van der Merwe sê hy glo steeds revolusie is 'n verkeerde ding omdat dit basies vernietigend van aard is. Daar is beter maniere om probleme op te los, sê hy. "Ek was tóé teen rewolusie gekant en ek is nou daarteen gekant."

Hy sê hoewel hy van hul metodes verskil het, het dit hom 'n insig gegee in

hul denke en hul filosofie asook 'n begrip vir hul standpunte. Sy destydse rol as deskundige getuie beskou hy bloot as iemand wat moes beoordeel of sekere dae revolusie bevorder het of nie. "Maar omdat revolusie die wese van die hele samelewing geraak het, het dit 'n mens 'n baie goeie agtergrond en begrip gegee om die proses van verandering te verstaan, ook die politieke veranderinge van die afgelope tyd."

As minister van Inligting het hy destyds die noodtoestand veral aan die buiteland met oorgawe verdedig en gesê die grootskaalse inhegtenisnemings was nodig om hervorming te laat slaag. Het hy dit alles self geglo?

Van der Merwe sê hy is steeds daarvan oortuig dat hy reg was. "Die filosofie was dat jy ouens moes vasvat sodat jy met hervorming kon aangaan. Maar uiteindelik was óf die vasvat nie doeltreffend genoeg nie, óf die hervormingspas te stadig." Hoewel hy beklemtoon dat die noodtoestand van 1986 geregtig was, sê hy: "Dit het gewis baie nadele gehad. Daardeur trek jy 'n kombens van geheimhouding oor allerhande goed. En dan sien 'n mens nou die afgelope tyd hoeveel wurms besig is om uit die houtwerk te kruip. Dit het alles met daardie geslote klimaat van destyds te doen."

HOE VOEL DIT NOU dat apartheid, wat hy soveel jare verdedig het, misluk het?

Van der Merwe sê hy en andere het nooit apartheid per se verdedig nie, maar wel afsonderlike ontwikkeling in die hoop dat dit die negatiewe aspekte van apartheid, die sogenaamde klein apartheid sou verwyder. "Dit het gemaak dat 'n mens nie apartheid verdedig het nie, maar die droom van afsonderlike ontwikkeling. Want afsonderlike ontwikkeling se doel was om apartheid te verander sodat die vloer van die witman nie die platform van 'n swartman word nie." Hy sê dit was 'n mooi droom en filosofie, maar gee toe dat dit in praktyk 'n regverdiging vir apartheid in die blanke gebiede geword het.

Van der Merwe is huiwerig om name te noem van mense in die politiek wat hom beïndruk het. "Daar is nie een persoon wat ek beskou as 'n godjie of iets nie. Elke ou het sy sterk en swak punte. Ek het nie aan iemand se voete gesit, of was niemand se dissipel nie. Miskien is ek te egosentrië. Of anders is ek te analities, of te nugter."

Hy beskou wel vir FW de Klerk as 'n "baie besondere politikus, veral sy instinktiewe aanvoeling asook sy prinsipiële denke".

Vir ontspanning lees hy goedgeskrewe spioenasieverhale - "nie twak nie". Hy hou van sekere soorte klassieke en ligte musiek. Sekere soorte moderne musiek kan gaan, solank dit nie raserig is nie, en ook nie teen 'n oorweldigende volume nie. "Van boeremusiek hou hy in "matige dosisse".

Op die rugbyveld ondersteun hy Transvaal, "maar ek weet nie of dit slegs 'n masochistiese streep van my is nie".

Tyd vir ontspanning het hy kwalik. Hy beskou gholfnie as 'n goeie besteding van tyd nie. "Toe andere gholfnie gespeel het, het ek geswot en my deel as loods in die Burgemag gedoen."

Die nuwe Vrye Weekblad: Ons tyd het aangehoek

So moet die oorgangskabinet lyk

ANC-IP's wil omge het land verander

Die ANC se oorgangskabinet met drie

lede: M. D. M. D. M. D.

Die oorgangskabinet in die Vrye

Weekblad: Die oorgangskabinet

BOER KUNS KOS BOME MOWBY OPERA MENSE

rubrieke

Bittergal

Haai siestog foeitog shame

VIR die meeste wit Suid-Afrikaners was dit 'n groter ramp as die Boipatong-slagting. Van die media het dit in elk geval so hanteer.

Dis nou die vernedering as gevolg van die pak slae wat die Australiese rugbyspan ons gegee het. Dis amper soos in die stories van die Suid-Amerikaanse banana republics waar die regering val as die nasionale sokkerspan verloor.

"Koppe moet roll" sê *Rapport* se voorblad. En dan bedoel hulle die Springbok-keurders. Maar net die week tevore was hulle nogal ingenome met die span.

Ironies is dit dieselfde soort mense se arrogansie die vorige week teen die All Blacks wat bygedra het tot die slegte nederlaag. Hoor wat sê die *Sydney Morning Herald* daarvoor onder die opskrif "Arrogant Afrikaners fire up Wallabies": "The arrogant attitude of South African rugby supporters was the Wallabies' greatest motivation in their victory over the Springboks by a record 26-3 margin at Newlands."

Dit laat *Beeld* toe tot die aanval oorgaan en skryf: "Suid-Afrikaners neem die rugbylees wat die Australiërs ons op die veld geleer het ter harte, maar nie dit wat hulle ons van die veld af probeer leer nie. Ons ken ons mense."

En dit alles net oor 'n rugbywedstryd!

Waarste woorde

MISKIEN lê daar 'n groot basiese waarheid in die uittaling van 'n rugby-ondersteuner met die soveelste bierblik in die hand wat op 'n trein terug van die stadion af aan sy makkers verklaar: "Ja, en toe het ons ook vir fokol ja gestem in die referendum!"

Maand you, die laaste maande was nogal rof op die nasionale psige. Die Wes-Indiërs verneder ons krieketspan, ons kry net twee silwermedaljes by die Olimpiese spele, ons sokkerspan verloor sleg teen Zimbabwe, en die All Blacks én die Wallabies mors met ons.

Dalk tyd vir 'n bietjie meer nederigheid hier aan die suidpunt van Afrika.

Kallie en Mike

GEHOOR watter soort grappe vertel Kallie Knoetze en Mike Schutte deesdae vir mekaar? Wahl Bartmann-grappe.

Is hulle te belangrik?

LEON WESSELS is die enigste huidige minister in Bittergal se boek wat in 'n kabinet vir die Nuwe Suid-Afrika hoort. Maar vandeeweke toe hy nie bereid is om aan kruisondervraging by die Goldstone-kommissie onderwerp te word nie, het hy homself baie skade aangedoen.

Hoekom kan elke ander landsburger verplig word om te getuig en kruisondervra te word, maar as dit by 'n minister of 'n generaal kom, is hulle te belangrik?

Is hulle dan nie in die eerste plek ook landsburgers nie?

'n Refleksie

"GENL NEETHLING het gesê dit is net 'n normale optrede en daar is geen spesifieke rede daarvoor nie."

Dié laaste sin van 'n berig oor Lothar die Apteker se aftrede vertel 'n hele storie. Selfs nie eens nadat 'n regter van die Hooggeregshof bevind het die beweringe is waar dat Lothar gif vervaardig het waarmee teenstanders van die regering vermoor moes word, is daar teen die man opgetree nie. Hy het in sy amp gebly tot en met sy gewone aftrede. Daar was nie eens 'n ondersoek na sy rol of sy laboratorium waar dié aaklige goed voorberei is nie.

En dan kla die polisie nog dat hulle lae geloofwaardigheid het!

Tree af

DAAR was 'n berig dié week dat die regering 'n aanbod aan polisiemanne gaan maak dat hulle op 50-jarige ouderdom al kan aftree - hopelik om die ou hout uit te sny en nuwe bloed in te bring.

Dis 'n uitstekende gedagte. Miskien moet ons dit op politici ook van toepassing maak: almal bo 20 moet aftree.

Al op 'n Vrydag of Saterdag na **Vrye Weekblad** gaan soek net om te hoor dit is uitverkoop?

Hier is die oplossing: laat dit elke Vrydagoggend op jou voorstoep aflower.

dis net jou skuld as jy iets mis

Ons doen huisaflewering op die volgende plekke:

Die PWV-gebied, wat insluit Johannesburg, Pretoria, Verwoerdburg, Midrand, Sandton, Randburg, Rodepoort, Randfontein, Krugersdorp, Florida, Germiston, Alberton, Bedfordview, Kemptonpark, Benoni, Boksburg, Springs, Brakpan, Vereeniging en Vanderbijlpark. In Transvaal is ons ook beskikbaar in die sentrale dele van Witbank en Nelspruit, en in die Vrystaat ook in sekere dele van Bloemfontein. In die Kaapse Skiereiland lewer ons af in Woodstock, Rosebank, Observatory, Mowbray, Claremont, Newlands, Bishopscourt, Wynberg, Kenilworth, Constantia, Tuine, Oranjezicht, Vredehoek, Higgovale en Belville (slegs sekere dele). WVB word ook in Stellenbosch en Somerset-wes afgelewer.

En as jy buite een van dié streke val, stuur ons WVB teen dieselfde koste per pos aan. So moenie elke Vrydag skarrel om jou gunsteling nuustydskrif in die hande te kry nie, stuur liever nou R150 en ontvang WVB vir 'n jaar of R80 vir ses maande (BTW en aflewering ingesluit).

Vul dié vorm vandag nog in en stuur saam met jou tjek of poswissel aan: WVB Verspreiding Posbus 177, Newtown 2113.

Stuur WVB vir my per pos/tuisaflewering aan vir

1 jaar

6 maande

Naam

Adres (aflewering)

Adres (korrespondensie)

.....Poskode

Telefoonnommer

volyuta is die wagwoord

Moenie te sleg voel nie - in die Nuwe Rusland is die lewe ook maar lekker deurmekaar. As jy in Moskou byvoorbeeld gelukkig genoeg is om wél jou salaris te kry, begin jou probleme maar eers. Wat koop jy daarmee - en waar? **PENNY URQUHART**, 'n Suid-Afrikaner wat 'n ruk in Moskou kuier, gee haar indruk van die daaglikse lewe

SKISOFRENIE is geen voorvereiste vir toelating tot Rusland nie - maar dit kan jou dalk help kophou te midde van die vreemde teenstrydighede van die huidige ekonomiese situasie.

Ons praat hier nou van basiese ekonomiese werklikhede - nie abstrakte rekenarmodelle van fiskale beleid nie, maar kos en kontant. Moet 'n mens die roebels in 'n papiersak dra (dis groter) en die dollars in jou beursie? Om in Moskou na die mark te gaan is 'n verwarrende ervaring - opwindend vir sommige en ontstellend vir ander.

"Volyuta" (harde kontant) is die wagwoord, die paspoort na talle gesogte statussimbole soos Levi's, die regte soort tekkies en hoëtroustele asook na meer aardse benodigdhede soos Duitse toiletreiniger en, om die waarheid te sê, kos. (Om nou weer daardie lelike woord te noem.) Die hardekontant-winkels wat in medewerking met buitelandse ondernemings bedryf word, gedy en het volop voorrade. Maar as jy die land van roebels betree, verander die prentjie heeltemal. Weg is die rakke vol kleurrik verpakte goedere wat soos moderne ikone blink in die buislig se gloed.

Net langs Pushkin-plein (ook beroemd as die staanplek van McDonalds) imponeer die dekor van die koswinkel Yeliseev - maar die kos skrik mens beslis af. Die oorlaaide kandelare, marmerpilare, spieëls en gebrandskilderde glasvensters laat die kosafdeling van Harrod's in Londen taamlik saai lyk. Maar die kos wat oor die pragtige houttoonbanke verkoop word - is dieselfde as dié in al die (tot onlangs) staatsbeheerde winkels - geblikte vis (net een soort), wors wat bedenklik lyk, brood, miskien kaas, 'n bietjie onvars vrugte en 'n paar bedremmelde kookkoppe. Jy kan egter hopeingevoerde Italiaanse lekkers koop - laat hulle dan kook eet?

Mense staan steeds geduldig drie keer per dag tou om dié karige kossies te bekom - eers om te kies, dan om te betaal en uiteindelik om hul aankope te ontvang.

IN DIE MARKTE lyk die kos baie aantrekliker. Daar's berge gestrepte waatlemoene en sappige perskes uit die suidelike republieke, hope groentes, selfs knoffel en vars kruie, als genoeg om jou mond weer te laat water - maar als ook peperduur, te duur vir die gewone Moskouer. Net diplomate se vroue koop hier, of enigiemand wat deur hul ondernemingsgees of goeie kontakte daarin geslaag het om 'n fortuin op te bou.

In die hardekontant-supermark Irish House aan die Nuwe Arbat is die pryse selfs volgens Westerse maatstawe hoog, maar 80 persent van die klante is nie buitelanders of in diens van buitelandse

maatskappye nie. Hier stoot talle Russe volbelaaide waentjies. Maar die demokrasie het nog nie die tyd verminder wat gewone kopers nodig het om ontwykende en bekostigbare vars kos op te spoor nie - en 'n mens se bestaan wentel letterlik hierom. Dit laat jou besef waarom die Russiese werkwoord "om te wees" 'n paar vorms het wat ooreenstem met die Russiese werkwoord "om te eet". Descartes het hom heeltemal misgis.

In Januarie vanjaar het 'n brood sowat 20 kopek gekos - nou kos dit 14 roebel en die prys styg steeds. Salarisse het effens vergroot (wanneer hulle wel betaal word), maar nie naastenby genoeg om met die stygende pryse tred te hou nie. 'n Fisikus aan die Staatsuniversiteit van Moskou sê my hy verdien 1 500 roebel per maand. Teen die huidige wisselkoers is dit sowat 8 tot 60 Amerikaanse dollar. 'n Maandkaartjie vir die Moskouse vervoerstelsel (moltrein, bus en trem) kos 120 roebel, en as die man net een brood per dag en 'n komkommer (volop) koop, is byna die helfte van sy salaris al daarmee heen. Die situasie is werklik skrikwekkend.

HOE OP AARDE kry mense dit reg om te oorlewe? Hulle betree ook die mark. Oral in Moskou - buite die moltreinstasies, buite die groot afdelingswinkel Tsum, by bushaltes, omtrent oral waar jy kyk - staan daar gedurig toue mense wat hul karige inkomste of gebrek aan inkomste of onbetaalde salarisse probeer aanvul deur goed te verkoop. Hulle staan skouer aan skouer op stukke karton en bied net een of twee dinge te koop aan. Sommige het splinternuwe ware - "modieuse" stewels is gewild, asook T-hemde, warm, opgestopte baadjies (noudat die winter nader) en soms troeteldiere: hondjies en katjies en eenkeer het ek selfs 'n slang gesien.

Maar die treurigste, mees hopelose gesig is dié van ou babyshkas wat hul kosbaarste besittings probeer verkoop - teestelle waarmee hulle al 'n leeftyd saamleef of hul geliefkoosde boeke. Sommige verkoop net leë bottels en versamelings rommel - altans ek hoop hulle kry dit verkoop.

Vir die opkomende "entrepreneurs", wat in spieëls sit en kyk na hul grimering (dis nou die vroue) of sommer net in die sonnetjie bak agter hul tafels vol sigarette, Pepsi's, lekkers en ander snuisterye, is private onderneming lekkerder. Maar daar's geen vooruitsigte nie en elke dag se wins word onmiddellik op 'n plesierige aandjie uit bestee. Dié "sakelui" het net een idee in die kop - verkoop en bestee, of vat die kontant en hardloop - en dis blykbaar ook die geval in die hoër range van die ekonomie. Maar ek is dol op die tafels vol boeke en die honderde

verskillende koerante wat almal blykbaar verkoop.

INTUSSEN WORD Rusland se kulturele erfenis ook deur die agterdeur uitverkoop, ter wille van 'n vinnige winsie. Talle ikone is byvoorbeeld naweke op die vlooiemarkte te koop en sommige lyk beslis oud en kunstig. Maar 'n baie ontstellender beeld van die uitvloe van kunsskatte uit Rusland word gebied deur die tentoonstelling "Herwonne bates" in die Nuwe Tretyakov-kunssaal. Dit bestaan uit skilderye, ikone en ander kunswerke wat by doeane-poste gekonfiskeer is deur die KGB. 'n Mens kan jou net indink watter skatte deurgeglim het na die buiteland. Daar's gerugte dat die ganse inhoud van sommige kerke al land uit gesmokkel is.

En waar is die leiers en die politici, daardie gemaskerde mense van vroeër, midde-in al die ironieë en teenstrydighede wat Moskou vandag is? Boris Nikokiyevich is toe uiteindelik tog na 'n dacha aan die Swart See - die hitte, humiditeit en stedelike vullis van dié Augustus in Moskou, waar bos- en turfbrande regom die stad woed, is waarskynlik 'n meer afskrikwekkende vooruitsig as die gebeure van Augustus verlede jaar. Of miskien het Yeltsin, wat lyk na 'n ewe groot pragmaties as Lenin, dit alles onder beheer - menings verskil aansienlik.

Elke koerantfoto wat 'n mens sien van Yegor Gaidar, die betreklike nuweling wat die ekonomie na die markstelsel moet stuur, wys hom met die hande in die hare, sy gesig vertrek van frustrasie. G'n wonder nie, met die verval oral om hom. Maar Gaidar se frustrasie kan natuurlik ook te wyte wees daaraan dat Yeltsin sy magsbasis in die parlement aansienlik verklein het. By die nie-kommunistiese akademici is daar groot agterdog jeens die mense wat aan bewind is - hulle meen 'n wolf kan nie sy klere so vinnig verwissel nie.

So van wolwe gepraat - sommige boer nie meer op die Steppe nie, maar in die strate van Moskou. Dis nou die Nagwolwe op hul Ural- en Dnepromotorfiets - Moskou se antwoord op die Hell's Angels. 'n Mens kan hulle ook beskou as 'n soort Robin Hood-bende, want dié kampvegters vir demokrasie het oorlog verklaar teen die florerende Moskou-mafia en het die Russiese Wit Huis tydens die *coup* verlede jaar verdedig.

As motorfietsbende lyk hulle eg, maar nie juis skrikwekkend nie. Ek het nou die aand langs hulle gesit en eet in hul geliefkoosde vergaderplek, die Margarita Café. Dis 'n boheemse koöperatiewe restaurant in 'n stil, 19e eeuse buurt langs die Patriarg-dam waar die Duiwel aan Margarita verskyn het in Bulganov

'n Eensame vlagdraer in Moskou... Maar waar is die leiers en die politici, daardie gemaskerde mense van vroeër, midde-in al die ironieë en teenstrydighede wat Moskou vandag is? (Foto: AP)

se roman. Die Wolwe (gelei deur "Snydokter", 'n mediese student) maak oorlog teen die gopniks - straatboewe in die skinhead-styl wat moontlik deur die kommuniste geborg is (en dalk steeds kan wees) om klein ondernemings te verwoes en hul eienaars af te knou.

DIT IS OOK vandeemaand die herdenking van verlede jaar se mislukte *coup* - maar naas vier dae van feestelikhede, onder meer 'n hereniging van die verdedigers van die Wit Huis, vuurwerke en 'n opelug-rolprent-vertoning oor die *coup*, gebeur daar nie juis veel nie. Die mense met wie ek daarvoor gesels het, het ook nie juis verwag dat iets moet gebeur nie.

Ek was pas na die Wit Huis, waar 'n groot, driekleurige vlag van die Republiek van Rusland hoog in die lug van 'n silwer lugskip wapper. Dis 'n koue, grys dag, die eerste koue dag vandeemaand, en daar is net 'n paar groepies Yeltsin-ondersteuners met vlae. In die tuine vier wit baniere wat aan berkebome vasgemaak is die mense se oorwinning oor die tenks.

Maar daar is baie geheimenisse in Moskou, soos die stories dat 'n tweede, geheime moltreinstelsel rondom die bestaande een gevleg is, en selfs dat daar 'n hele stad ondergronds is, ver onder die gaterige oppervlak van Stalin se breë boulevards. Agter die fasade van die Wit Huis, kry 'n mens die gevoel, is daar talle hande wat talle toutjies trek. So... jy weet nooit.

learning to speak japlish

The English language has become something of a saleable commodity in Japan. Hundreds of language schools are teaching English, and some of the larger ones are expanding at a galloping rate (despite the drop in the economy). But English's current popularity has some amusing results, writes **LAURENS ACKERMAN**

THE schools teaching have hundreds of branches in turn, spreading themselves to cover the four islands of Honshu, Hokkaido, Shikoku and Kyushu, and the money involved runs into billions of yen.

Why such a demand? There are the obvious reasons: businessmen wanting an edge over their competitors; housewives whiling away the time; children pressurized by their parents. But there is also a large group that see English as fashionable. When asked their reasons for studying they simply reply: "Be-

cause I like English."

The basics of English grammar are hammered into all Japanese school-children by teachers who often can't speak a word of English themselves. This leaves them with a better theoretical knowledge of grammar than many native speaker but with very little conversational ability. It is this that they are after, and what the language schools provide. The Japanese don't mind paying.

At one of the cheaper schools they are required to pay a lump sum of almost R5 000 for one hundred lessons. The money is not refundable and the student has one lesson to decide whether or not

to pull out. Moving up the scale, the more expensive schools charge R150 a lesson (one and a half hours). Classes are booked out weeks in advance.

English's current popularity has a humorous spin-off. The advertising community, jumping on the bandwagon, are making up slogans in English with which they hope to help sell products. These slogans exhort, they advise, they often confuse but all are written with great gusto and an equally great disregard for the common rules of English usage (and at times for the rules of common sense).

Few of these slogans have any meaning beyond trapping the eye of a prospective buyer with a catchy, nonsensical phrase. If it sounds good who cares what it means? The idea was never to please language purists or English professors.

Shopping-bags and notebooks are some of the favourite maxim carriers but blurbs can extend to virtually any product including cheese, T-shirts and tissue-boxes. Slip-ups frequently occur and the Japanese's inability to distinguish "r" from "l" compounds the problem. Shortly after the war but before General MacArthur's appointment as governor of Japan, a banner appeared with the words "We are praying for your erection". MacArthur got the job.

HERE IS A SAMPLE OF some current slogans. Seen in small print on the cover of a notebook: "Wonderful, interesting, spending some time this way might be good for you. Do what you want to do." This one was on a shirt written in bold letters: "FOR THE MACHO AND THE POWERLESS HEART", and on a jacket, "Impregnation - imagine my embarrassment".

The following mysterious message appeared on the cover of a sheaf of writing paper: "How I spend my free time depends on my mood. So many men, so many minds."

This one was blazened in geen day-glow on a T-shirt and it leaves one wondering whether its author intended it to have any meaning at all: "Although necessarily for the originally it's make perfectly fun of me fashion by: CWSM." Others again are more conscientious about the correctness of their English. Seen on a shopping bag: "Funky baby", followed by a dictionary definition of precisely what a "Funky baby" is.

Every year each pro baseball team selects a motto for the season - in English. The Orix Blue Waves got it all wrong with their choice "Try to Win!"

The blurb will often encourage a fresh start: "How are you? A wonderful time will now begin" (seen on the corner of a letter writing pad).

Then there are the oddly matched phrases. On the side of a shopping-bag

in large letters: "HAVE YOU ANYTHING TO SAY?" - and following immediately in smaller print: "We can recommend him without reservation."

SHOPPING-BAGS APPEAR to be a favourite place for displaying slogans. Here is an encouraging message for the tired shopper feeling poorly after a busy afternoon: "What's important is how you feel about yourself. What's important is the work you do". Or in case anyone forgets this bag will remind them that "It's spring now. Be in high spirits. Spring adorns me beautifully".

Anyone wishing to be thought daring can buy a bag displaying this message: "I shot passed through the red light", showing a little diagram of exactly how the person shot through the red light. And as a personal reminder, this bag: "Down by the sea I found your treasure".

IT'S CALLED "JAPLISH", this Japanese English. Of course Gaijins (foreigners) find it hilarious. Why should anyone want their tissue-box giving them this small philosophical treatise on travelling: "I've discovered that there is a pattern to long car trips that starts out tense because you're always getting off to a late start. Then comes quietening down, when everyone falls into their own thoughts for a spell. But then comes a lovely, relaxed time, when you resign yourself to being stuck in this small space? Or envelopes reminding you that "In order to feel useful a toothbrush must see teeth twice a day?"

One doesn't want a beerglass, especially when it's late and you've had too much already, telling you "A glassful of drops. Each drop is tomorrow's dream. Sip your dreams by drops".

But for the most part the Japanese couldn't care less. While the Gaijins are laughing they are learning English. The advantage is theirs. As yet there is little sign that their interest in English is slaking off. They continue to sign up in droves.

The precise reason why English is so popular remains unclear. Businessmen and housewives aside, how does one explain that large group who just "like" English? It's as though a generation has awakened, after centuries of cultural isolation, to the realization that Japanese is not the only language in the world. As if spurred by embarrassment, and with characteristic thoroughness, they have set about conquering this other important language. There is something admirable, and disconcerting, in the way that students, many of them young and shaking with nervousness, gulping and blushing at having to face a Gaijin teacher, return day after day, resolute in the pursuit of their goal.

Die Conquest 16-klep Sport. Gaan jy 'n toeskouer bly?

Lekker om na te kyk, dit is die Conquest 16-klep Sport wel. Hoe anders, met kleur-gekoördineerde syskorte, agterwindvin en truspieëls, 'n besonderse binneruim en opsionele fabriekgemonteerde 14" allooiwiele?

Maar dis 'n Sport waarin jy bedrewe moet wees. Agter die Sport se soepel vorm sit die 16-klep 4-AF enjin met sy smalkop, dubbelnokas ontwerp wat meer wring-krag teen laer r/min lewer. Die vergasser het 'n dunlug-drukompensator wat brandstof bespaar sonder om werkverrigting te knou. En dit alles word sportief gestuur deur uitmuntende hantering.

Dan is daar Toyota se betroubaarheid en naverkoopdiens, deur onafhanklike navorsing bewys as verreweg die beste, en die opsie van 'n verlengde 1-, 2- of 3-jaar waarborg.

Nou moet jy vinnig besluit. Jy kan op die kantlyn bly staan, of jy kan inklim en saamspeel. Met 'n Conquest 16-klep Sport.

Alles loop reg, altyd reg

TOYOTA

CONQUEST

Conquest 1300S; Conquest 1300GS; Conquest 1600LS; Conquest 1600RS; Conquest 16-klep Sport; Conquest RSI Dubbelnokas 16.

LINDSAY SMITHERS-FCB T1992A

Pasop! Die komete kom

waarsku **TENIE DU PLESSIS** in dié week se **Groenpraatjies**

DIEP in die gitswart donkerde van die ruimte, ongeveer vyftig duisend keer verder as wat die aarde van die son af is, het 'n klein en op die oog af onbeduidende versteuring in die "Wolk van Oort" 'n reusagtige ysberg uit sy oerbaan genuk. Dié komeet is tans reguit op pad aarde toe. Waar en wanneer gaan ons getref word? Hoe groot is die skade wat aangerig gaan word?

Wanneer die komeet ons sonnestelsel binnedring, is daar nog 'n geringe kans dat die aantrekkingskrag van die groter planete dié voortsnellende hemelliggaam kan laat opbreek of 'n baanverstelling veroorsaak wat dit direk in die son in sal stuur. Maar dié Halley-grootte komeet gaan die aarde eerste ontmoet en nader ons teen meer as tagtig kilometer per sekonde.

Die oomblik wanneer die komeet ons atmosfeer penetreer, vind daar 'n ontploffing plaas wat beslis nog nooit deur enige mens aanskou is nie. Daar word in 'n sekonde net soveel energie vrygestel as wat die son in vier maande oor die ganse aardbol sou laat skyn.

Dié skielike en geweldige styging in atmosferiese temperatuur veroorsaak 'n verskriklike slagting onder alle lewe op aarde; die diere wat die beste vaar, is die seediere wat nie naby die ontploffingspunt was nie. Maar 'n kombens van biljoene tonne stof word in

die aarde se atmosfeer losgelaat en lewensbelangrike sonlig word vir jare der jare verdoof. Dit is duidelik dat lewe soos ons mense dit geken het, verby is...

HET DIE "DOOMSDAY"-toneel van die eerste paar paragrawe jou nie laat ophou lees nie, moet ek darem dadelik hier byvoeg dat ek dit uit my duim gesuig het. Maar dat soortgelyke rampe wel dikwels in die verre verlede gebeur het, is egter waar.

Die aarde loop aanhoudend deur onder 'n bombardement van materiaal uit die buitenste ruim - ongeveer een duisend metrieke ton ruimte-afval per dag bars deur die boonste lae van die atmosfeer. Die meeste hiervan sien ons net as "verskietende sterre" en is klein genoeg om geheel en al in die atmosfeer te verbrand.

Dit is die groot "earth grazers" wat vir enorme rampe en grootskaalse uitwissing verantwoordelik was. David Raup, paleontoloog aan die Universiteit van Chicago, meen dat tot 60 persent van spesie-uitwissing vanaf sowat 600 miljoen jaar gelede die gevolge is van reusagtige botsings tussen die aarde en objekte vanuit die buitenste ruim. Raup maak sy afleidings deur die datering van impakkraters wat op die oppervlak van die aarde gelaat is in korrelasie te bring met die datering van "massa-uitwissinge".

Hy aanvaar dat daar met sy siening verskil kan word, en sommige wetenskaplikes beweer inderdaad dat die dinosourusse (byvoorbeeld) nie skielik uitgesterf het nie, maar dat uitsterwing oor 'n hele aantal duisende jare geskied het.

Dié sogenaamde "background extinctions" (die gevolg van die suksesvolle kompetisie van een spesie ten koste van 'n ander) of 'n natuurlike ramp hier op aarde (soos die uitbarsting van 'n vuurspuwende berg, byvoorbeeld), is volgens Raup verantwoordelik vir slegs sowat veertig persent van die uitwissing. Indien Raup se teorie korrek is, bestaan daar geen waarborg dat die mens nie dieselfde paadjie as die dinosourusse gaan loop nie.

HIER OP ONS PLANEET is daar heelwat indrukwekkende littekens van reuse-objekte wat - in sommige gevalle in die relatief nabye verlede - en met enorme impak, hul lêplek hier kom maak het.

Anderkant die Oeralgebergtes en oos van Moskou, lê 'n gebied amper so groot soos die nuwe Europa. Dit is 'n uitgestrekte landskap van riviere, moerasse en woude met amper geen inwoners nie. Vir die grootste deel van die jaar is dié gebied met sneeu bedek.

In die middel van die wye land lê die vallei van die Tunguska-rivier.

Die oggend van 30 Junie 1908 het 'n komeet van 10 miljoen ton hier deur die atmosfeer gebars. In 'n oogwink is alle diere en bome in 'n omtrek van 50 kilometer geheel en al uitgewis. In totaal is ongeveer 11 000 vierkante kilometer se inheemse woude platgevee. Soveel stof is in die stratosfeer ingeskiet dat sonlig rondom die wêreld se skadukant gereflekteer was - middernagtelike Londen, sowat 9 500 kilometer daarvandaan, het skielik in vroegoggendskemer gebaai. Almal het besef iets het gebeur, maar niemand kon raai wat of waar nie.

In 1927 het die eerste wetenskaplike, Leonid Kulik, dié rampgebied besoek. Na amper 25 jaar het hy die plek steeds leweloos gevind. Reg onder die ontplofpunt was daar 'n uitgestrekte moddervlakte. Dié vlakte was omring deur afgebrande boomstompe, en anderkant die boomstompe het bome soos vuurhoutjies verstrooi gelê - so ver as wat die oog kon sien.

Uit: Close, F. *END. Cosmic catastrophe and the fate of the universe*, Simon & Schuster, 1988.

Lewin, R. How to destroy the doomsday asteroid, *New Scientist*; no 1824. (Junie 1992)

PIETIE IS HONGER

Sy ma-hulle het nie geld om vir hom elke dag skoolkos in te pak nie. Hulle kan nie eers die brood bekostig nie. Soos duisende ander arm kinders moet hy honger skool toe gaan.

Te swak om sy skoolwerk in te neem. Hy het jou hulp nodig.

Dit kos net R21,00 'n jaar. Dit help ons om vir hom elke skooldag 'n "maaltyd" te gee - 'n koppie sop... 'n snytjie bruin brood en grondboonbotter - die basiese minimum om aan die lewe te bly. Ons gee elke dag oor die 153 000 honger kinders kos. Help ons asseblief om hul honger magies te vul. Vul asseblief die koepon in.

Jy kan nie 'n honger kind leer nie.

Die Ere-tesourier

Skierelandske Skoolvoedingsvereniging

Posbus 154, Observatory, 7935. • Telefoon (021) 47-6020.

7 AUGUSTUS 1992 VWB

Ek wil 'n kind/kinders 'n maaltyd 'n dag vir 'n hele jaar gee. Ingesluit is my donasie van R.....

Ek sluit 'n donasie in van R.....

Of debiteer my kredietkaart met R.....

Master Visa

Rek. Nr. _____ Vervaldatum _____

Naam _____ Adres _____

_____ Kode _____

Handtekening _____

Gereg. Fondsinsameling-organisasie Nr. 08-800062-000-0

SKIERELANDSE SKOOLVOEDINGSVERENIGING

Does green politics exist in South Africa?

asks **ANDREW WAJS**

A **FACTORY** polluting a stream does not exist in isolation. It functions within the context of a localised environment, the power relations within the factory itself and a broader political economy. The factory has been located next to a river and possibly designed so that it pollutes that river.

Who made those decisions? Within the factory itself the workers are likely to be directly exposed to the pollutants. If they are aware of the dangers does the fact that they have no say in the running of the factory mean that they can do nothing about it? Is the management structured in such a way that even if there is someone responsible for pollution control it is never a priority? Does the need to provide a maximum profit for the shareholders mean that the management has to pollute the river? Does the factory produce a product which is essentially useless but fulfils a demand created by an advertising industry? What of legal action? Is the judicial system only accessible to those with the money to pay for it?

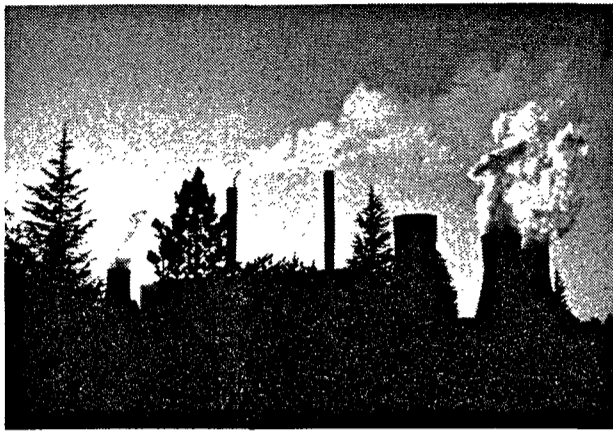
It is easy to see that to challenge the factory's pollution effectively requires the challenging of a wide range of structures which exist within society. These need to be challenged fundamentally and made accountable to everyone within society. An environmental or Green movement needs to function at various locations within society to really be effective. This is illustrated by the slogan "think globally, act locally", which can be understood in a social as well as geographical sense.

FROM THE EXAMPLE above it is clear that the Western democratic model is insufficient in ensuring that the people affected by the factory have control over it. The control that ordinary people have over this situation is at best indirect (eg through lobbying their elected representatives) or nonexistent (eg the management is answerable to the share holders and not to the workers or the wider community).

For these reasons European Greens have seen centralised government as being insufficiently democratic. They have proposed highly decentralised forms of government and economic organisation. They have also proposed that the economy be organised around small worker owned and controlled entities. They have rejected the nation state and have instead proposed smaller political units which cooperate where necessary. Decentralisation at all levels has been identified as a means of preventing domination within society.

THE GERMAN MODEL: The emergence of the Green Party in West Germany came about through a coalition of opposition groups. These groups existed both inside and outside of structures within German society. For example some of these groups were factions within mainstream political parties, while others were drawn from independent citizens groups organised around particular issues. The common ground for these groups and individuals was the understanding that the existing order in West Germany was inadequate to meet the challenges which the world faces.

Green politics is based on the concept of a movement rather than a rigid organisational structure. The basis of the Green movement is the resistance groups inside and outside societal structures. The Green Party is merely a tool to further the agendas of a very broad coalition which constitute the Green movement. This is similar to the UDF in South Africa which was, in theory, a broad coalition of groups whose common ground was a rejection of apart-

heid. Within South Africa the notion of Green politics is a relatively recent phenomenon. Jacklyn Cock looks at Green politics within South Africa in her contribution to the book *Going Green at the Grassroots*. She attempts to formulate ideas on what Green politics in South Africa is or should be. She claims to base her ideas on those of the German Greens. Earthlife Africa has adopted a set of principles in its constitution which are almost exactly the same as those of the German Green Party. Both Cock and Earthlife Africa propose policies which are very similar.

JACKLYN COCK'S contribution to *Going Green at the Grassroots* begins by looking at what she terms the "authoritarian conservation perspective" and refers to the development of an "alternative progressive perspective" which draws heavily on the "ideology of green politics" as defined in "Green Politics" by Spretnak and Capra (which covers the formation and workings of the German Greens). She proposes that "Green politics here has to be firmly anchored in the needs of the majority of our people. For the majority of our people environmental issues mean no clean water, no electricity and no proper sanitation. This can be done only by a democratic government which is accountable to the people and which prioritises their interests."

The approach which is advocated here is that a central state controlled by a democratically elected government takes responsibility for the provision of basic services. One could justifiably argue that this position is that of a social democrat rather than that of a green.

A COMMON CALL which is made in Earthlife Africa's "Congress Special" (which serves as its national constitution and policy document) and Jacklyn Cock's "Going Green", is for an environmental bureaucracy to be attached to a central government. The introduction to Earthlife's policy statements themselves place great emphasis on the extension of legislation and bureaucracy. The problems of the lack of control that the ordinary person has over these processes are ignored. Instead of challenging the structures which dominate society there is a call for their extension.

The policy statements of Earthlife Africa place great emphasis on legislation and the control of specific aspects of pollution. From this it can be argued that they, at best, represent some of the thinking of a faction of the German Green Party, who see the need for far-reaching changes in many government policies, but insist on preserving the traditional values.

The question arises why are the positions of the other factions of the German Greens not present within Earthlife given that the principles of the statement of belief of Earthlife are similar to those of the German Greens.

THE ANSWER TO this question lies in the style of

politics that Earthlife Africa has adopted. The German Greens managed to draw support from many quarters due to their attempts to avoid the organisational hierarchies that exist in the conventional political parties in Germany. Spretnak and Capra in "Green Politics" state that many Germans have been alienated by the internal political styles of the mainstream parties. The Green Party has tried as much as possible to move away from this style to a more participatory approach.

As I have said earlier, the statement of belief of Earthlife Africa borrows greatly from the four pillars of the German Green Party. There is one fundamental difference. ELA's statement is binding on all members while the pillars of the German Green Party are not. The section entitled "Discipline" in the congress document sets out a procedure for censure if a branch or member contravenes the statement of belief. A form of legalism is introduced which requires a tight definition of the statement of belief. This logically flows from the organisational structure that Earthlife Africa has adopted. Earthlife has set itself up as a national organisation with a centralised hierarchy. The German Green Party attempted to constitute itself as a movement. This allowed it to encompass a broad range of organisations and people.

LOCALISED GROUPS combating various issues (ie feminist, civic, peace, environmental ect) should be the base of the Green movement. Once there is a strong base of localised organisations it becomes possible for a more formal movement, though it is not absolutely necessary. This is similar in some ways to the concept of "civil society" which is outlined by Alec Irwin and Rod Cromptom in "Going Green". However they see the role of "civil society" as being the watchdog of a central government. Greens should not see "civil society" as being civil, but rather a means of transforming a centralised state into a decentralised participative democracy.

Andrew Wajs is an electronic engineer from Johannesburg

The Weekly Mail & The Guardian Weekly Book Week, Wits Theatre Jorissen Street PROGRAMME

SUNDAY 30th August 6:30pm Official Opening Book Launch <i>Serenity House</i> by Christopher Hope 7:30pm Keynote Address: Nadine Gordimer will give her Nobel Prize acceptance speech followed by a discussion with Kole Omatoso	8:00pm "Focus on Children's Books - Breaking down Barriers" David McKee, Mary Medicott, Don Mattera, Dianne Case and Tessa Welch
MONDAY 31st August 6:00pm "South African Birdlife" - Kenneth Newman will give a talk and present a video	FRIDAY 4th September For Children - Amphitheatre 2:30pm Storytelling for children aged 5 - 7 years with Mary Medicott 3:30pm Storytelling for children aged 8 - 11 years with Mary Medicott
TUESDAY 1st September 6:00pm "Working with Fugard" John Kani, Sean Taylor, and Mannie Marim 7:00pm Book Launch of Brenda Cooper's book <i>To Lay Those Secrets Open</i> 8:00pm "Critically Speaking" - James Wood, Kate Turkington, Brenda Cooper, Tyrone August and Shaun de Waal	For Youth - Theatre <i>Brought to you by UPBEAT</i> 3:00 pm "Reading and Writing For the Youth" - Harriet Perlman, Nombulelo Makuphela, Peter Esterhuizen and Dianne Case 8:00pm "New Writing" The Congress of SA Writers and Hippogriff Press present an evening of contemporary writers reading poetry and prose. Among the writers will be Maja Kriel, Maureen Isaacson, Frank Meintjies, Martin Jackson, Brendan Cline, Deena Padayachee, Vusi Mahlasela and Siphwe Ngwenya. Marcia Leveson will be in the chair.
WEDNESDAY 2nd September 5:30pm "The Games People Play with Wildlife" - Ron Thomson, Tony Ferrar and Richard Leakey 8:00pm "It Takes a Woman" - Frene Giniewala, Belinda Bozzoli, Sindwe Magona and Ellen Kuzwayo	Videos will be screened after the shows and refreshments served. A wide range of books will be on sale. Parking available for evening sessions only <i>Book of Computicket</i>
THURSDAY 3rd September 3:00pm Storytelling Workshop for teachers and parents by Mary Medicott 5:00pm FILM - <i>Writing for Children</i>	

In defence of mavericks

Conversation Piece

by **COSMAS DESMOND**

IN the course of the present political realignments lots of people are being labelled "mavericks". Having as many "exes" to my name as an Australian beer (XXXX lager) - ex-priest, ex-Councillor (local), ex-Director of Amnesty, ex-exile - I have a vested interest in ridding "maverick" of its pejorative connotations. I have no desire to be, and see no great merit in being, branded and running with the herd under the direction of any cowboy who happens to be holding the whip. Many of those who hold the whip around here are certainly cowboys; even if they do fall off their horses sometimes.

In political circles "maverick" is a term not only of abuse but also of total dismissal. In my vocabulary there are far more abusive terms: like "opportunist". Mavericks only refuse to be branded; they don't run with the hare and hunt with the hounds. Or "pragmatist" (see, "self-seeking"). "Careerist" can be pretty nasty too. But worst of all is "realist". Reality is the problem. The reality of starvation, oppression, violence, a sick economy and an even sicker political system. What merit can there possibly be in coming to terms with that? It needs to be changed, not accommodated. A good measure of how reactionary a person is, is how often s/he counters your argument by telling you you are not being "realistic".

MY THESAURUS gives "traditionalist" as the opposite of "maverick". I think a more apposite one is "Stalinist": one who gives blind obedience to the party line. I find it difficult enough to believe in the very limited infallibility of the Pope, let alone the total inerrancy of a Joe Stalin. He was not only the fount of all "truth"; more often than not he was the creator of it. I have not been very keen on the merits of blind obedience since being told, during my Franciscan Novitiate, the supposedly edifying story of the saint who, in virtue of his superior's orders, planted cabbages upside down instead of planting them the right way up in virtue of his own knowledge of horticulture. We were never told whether the cabbages actually grew.

The demand for blind obedience has a nasty habit of leading to lots of people being killed and to the self-affrandizement of the leader, whether he (I can't think of any she's) be black or white, socialist or capitalist: Stalin, Hitler, Amin, Bokassa, Pinochet, Verwoerd; the list is far too long.

No self-respecting maverick would have been entranced by the hypomaniac spell of a Hitler or a Verwoerd. A maverick believes that nobody, him/herself included, knows all the answers; so it is necessary continuously to raise awkward questions: like "Now that we are all in step, where are we going? And do we really want to go there?" This healthy scepticism distinguishes the maverick from the megalomaniac. I could name one or two of those in the present political scene but I am not keen on legal, and even less keen on illegal, action being taken against me.

OBVIOUSLY ANY SOCIETY or organisation needs order and discipline. But mavericks are not anarchists or ranters and ravers. They are simply people who believe in the right of dissent and the right to think for themselves instead of leaving it to the "authorities" to do it for them. They should at least be tolerated; not only out of respect for their right to disagree, but also because sometimes they might actually be right. While I believe that the cult of the individual is the greatest evil of Western "liberalism", I also believe that everybody has the right to contribute to the debate about what constitutes the common good, which is what political systems are supposed to pursue. Why should we assume that the power elite knows what is best for all of us? Most of them seem only to know, and to care about, what is good for themselves. I suppose we have to have government by political parties but, given the present state of the world, none of them seems to be making a particularly good job of it.

What we need, perhaps, is a positive role model for mavericks. Eamon de Valera, the long-time leader of the Irish Republic, had some maverick qualities. In his early days he at least adhered to the sound Irish principle: "If there is a government, we are against it." But he was too devious. Mavericks are essentially simple, guileless folk. Winston Churchill? No, he simply could not make up his mind which Party was big enough to accommodate his ego. Closer to home: Chief Buthelezi? No comment.

IT IS PROBABLY a contradiction in terms to look for mavericks among political leaders; mavericks, by definition, don't like whips.

The Church might provide more fertile ground. How about a patron saint of mavericks? Athanasius springs to mind with his stand in defence of orthodoxy of Athanasius *contra mundum* - "against the whole world". But he won; mavericks don't win. Not, at the other extreme; Jude, the patron of lost causes? We may not be winning, but we still have hope. As a former Franciscan, I might be accused of bias if I suggested Francis of Assisi. But he certainly did not conform to any of the prevailing orthodoxies, not even that of the Pope. He was also virtually thrown out of the Order which he founded; the pragmatists and the bureaucrats took over. At the risk of being accused of something even worse, might I suggest that the Pharisees and the Sadducees probably saw Jesus as something of a maverick? He did not conform to the Law, yet he was not a Zealot nor an Essene. So what was he if not a maverick?

(Cosmas Desmond is an ex-priest, ex-Councillor (local), ex-Director of Amnesty and ex-exile)

Van Springbok tot sondebok

TIM SANDHAM se Sportrubriek

DIT is interessant om te sien hoe vinnig die kenners radikaal van mening verander. Ná die toets teen die All Blacks is algemeen aanvaar dat slegs 'n tekort aan ervaring en samespel verhoed het dat die Springbokke wen. Swak spel en strategie is grootliks oor die hoof gesien omdat ons so goed gespeel het. Dat die eindtelling Suid-Afrika gevelei het, is gerieflikheidshalwe vergeet.

Miskien het die polemieks om die vlag en die volkslied verhoed dat daar indringend na die dag se spel gekyk is. Almal van ons (dis nou rugbygeesdriftiges) het gemeen die Springbokke staan 'n goeie kans om die Wallabies te klop, en almal van ons het verneder gevoel toe hulle ons 'n drag slae op Nuweland gegee het. Waar Suid-Afrika 'n week gelede gewys het isolasie het nie 'n effek op sy rugbykrag gehad nie, is daar nou oral sondebokke wat aan die verkeerde kant van swaaiende voorvingers staan en bloos. Die skuldiges is nie net lede van die span nie, maar selfs laerskoolse regsregters en -afregters loop deur. Spyt is uitgespreek dat sommige van die oortreders nie as suigeling deur hul moeders doodgelê is nie.

Dieselfde het gebeur nadat die nasionale sokkerspan deur Zimbabwe in Harare getroef is. Dieselfde span wat met soveel lof uit die stryd getree het teen die Leeus van Kameroen, is skielik 'n bron tot kommer.

Raad word van alle kante gegee ten opsigte van keuring-, afrigting- en ontwikkelingsbeleide. Baie van die beskuldigings en raad kom van mense wat vorige pogings soos die binnelandse toere afgekraak het sonder om enige alternatiewe voorstelle te maak.

Ek het ook gehoop - was trouens daarvan oortuig - dat ons spanne goed sou doen. Ons krieketspan het dan so goed gevaar in Australië, hoekom sou krieket en sokker nie ook uit die as van isolasie ontstaan nie?

Maar, eerstens, krieket is eerder 'n spel van individuele prestasie in spanverband, een briljante oomblik deur één speler (Jonty Rhodes se vlieënde uithardloopslag) kan 'n hele wedstryd omkeer. Tweedens, ons top spelers, en daar's geen twyfel dat ál die spelers in ons nasionale spanne hulle insluiting verdien nie, is geklop deur spanne wat heelwat beter as hulle gespeel het. Dis al. Om nou verskonings te maak deur beteweterig blaam uit te deel is teenproduktief.

Suid-Afrikaanse sokker moet eerskomende Sondag reeds probeer om hulle tekortkominge te verwerk wanneer hulle in 'n verdere uitdun om die Afrika-beker teen Zambië te staan kom. Die span is reeds meer ervare as twee weke gelede en 'n wedstryd op jou tuisveld het sy voordele.

Suid-Afrikaanse rugby het meer tyd om asem te skep. Van die lesse wat geleer is, kan nou in die laaste paar Curriebeker- en oorkruiswedstryde (indien hulle nie ten gunste van 'n Suid-Amerikaanse toer afgelas word nie) beproef word. Die spanne van Frankryk en Engeland lyk baie meer gedug as wat aanvanklik vermoed is. Gelukkig kan spangees en samespel gebou word tydens die voorwedstryde van die Europese toer wat einde September begin.

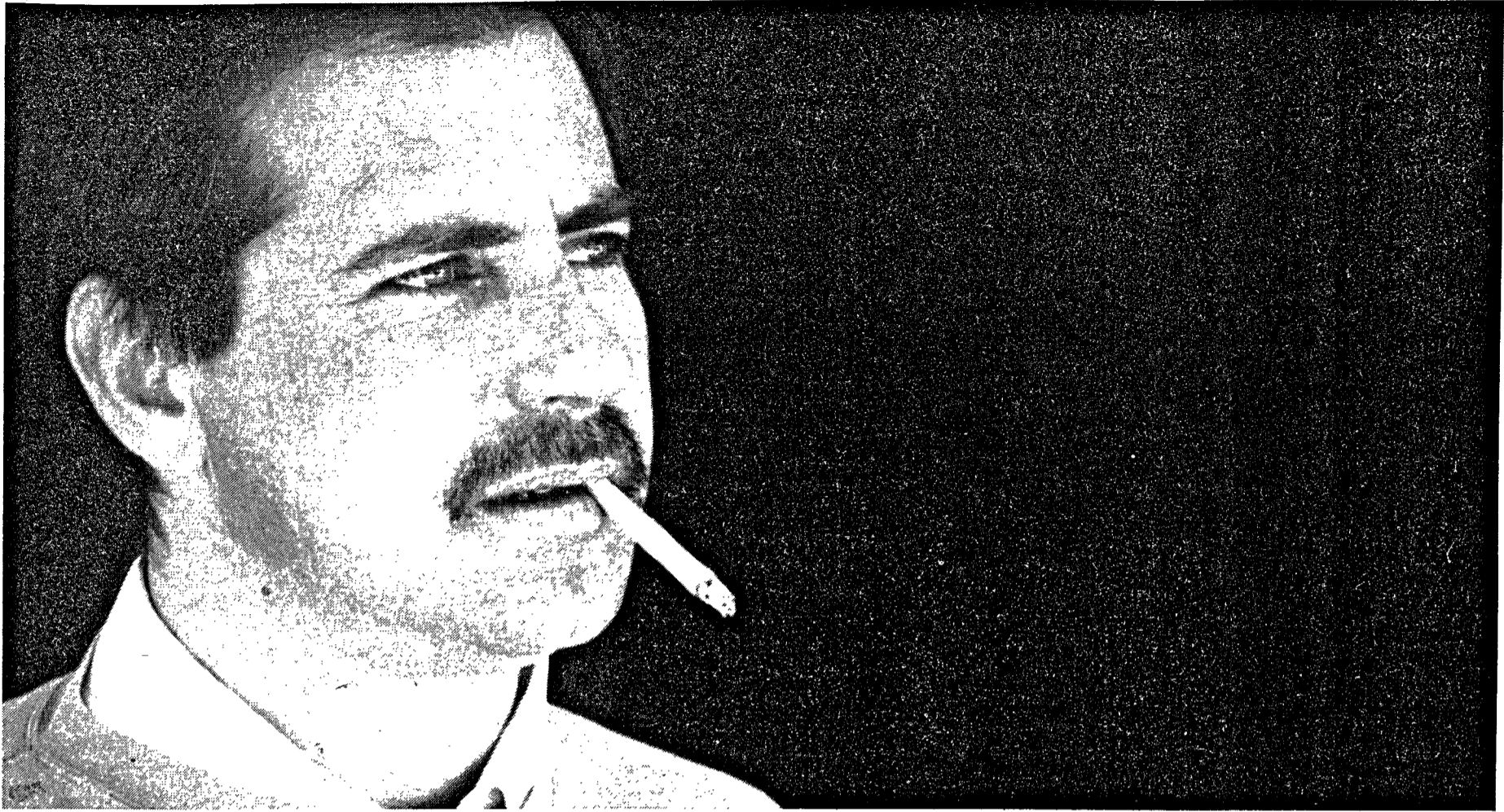
As ons dié toetse ook verloor, is dit steeds nie rede om te rou nie. Suid-Afrikaanse rugby moet hom oor die langtermyn-vooruitsigte bekommer. Die huidige Wallabies en All Blacks is albei spanne wat oor etlike jare gebou en gebrei is. Dit sal onnosel wees om te dink dat ons dit met 'n kortpaadjie kan bereik.

NES jy dink jy't alles gesien, kom die Amerikaners en verstom jou opnuut. Aanvanklik het ek gedink *The Grudge Match* (Bop-TV, Sondagmiddag om 4.30) is net nog 'n rofstoei-uitsending. Groot was my verbasing toe ek ontdek dat dit 'n kombinasie van rofstoei en *The People's Court* is. Die deelnemers is gewone (in die Amerikaanse sin van die woord) burgers wat 'n wrok teen mekaar koester (soos kontrakbreuk of swak diens gelewer). Hulle kry die kans om mekaar oor drie rondtes in die stoekryt aan te durf. En dis waar die ooreenkoms eindig.

Elke rondte word met verskillende en bisarre "wapens" aangedurf. Onder meer: bokshandskoene so groot soos kussings, rubberknuppels, kopstamphelms (kompleet met ingeboude kamera sodat die kyker kan sien hoe die deelnemer dit ervaar), opblaas plastiekkrokodille en groen slym (laasgenoemde stel die Evergladesmoerasse voor) en, piesang en sjokoladesous.

Sorgvuldig word statistiek gehou van hoeveel piesangs gewerp word en hoeveel die kol tref. Die heel beste is dat lede van die gehoor die weners aanwys. Die Amerikaners se twee groot passies, om reg en geregtigheid te laat geskied en om op groot skaal met kos te mors, word na hartelus bevredig. Boonop kry Jan Alleman sy 15 minute roem.

Maak geen fout nie, dit klink miskien walglik, maar dit is boeiende vermaak. Dan moet ek byvoeg: as jy dié klugspel saam met die Amerikaanse presidensiële verkiesingsveldtog in een week inneem, sal jy sidder elke keer as jy die frase "greatest nation on earth" hoor.

Ek's 'n té-mens. Ek kan nie net een bier drink nie - ek moet honderd drink. Ek hou nie van niks doen nie - ek moet besig wees en alles het 'n té-edge daaraan (Foto's: SALLY SHORKEND)

Ryno Hattingh vertolk tans die rol van Robey Leibbrandt in Manie van Rensburg se **The Fourth Reich** op TV1. Maar Ryno is nie Robey nie. Hy is ook nie meer die pool-, pêle- en Castleman van vroeër nie: Hy rook die een Winston na die ander, drink tee en praat nugter met **PEARLIE JOUBERT**

die party is verby

Ryno Hattingh is 'n besige man. Met my aankoms by sy huis nege-uur die oggend vir dié onderhoud, begroet hy my in skaapvelslippers en met 'n sweetpak aan. Die klomp telefone in sy huis lui onophoudelik, twee computers staan en flikker op die eetkamertafel en 'n ander bo-op die vrieskas. Sy dogtertjie kom stel haar twee poppe aan my voor terwyl haar pa vinnig 'n transaksie afhandel. Te midde van dié bedrywighede kry ons tog kans om te praat...

Hoekom is jy so besig so vroeg in die oggend?

Ek doen mos die mediese fonds-goeters. Jy weet, hospitaalplanne en so aan. Shit, ek vat soggens seweur die kind skool toe en van daar af is alles net dol. Check bietjie. Ek't gister nog 'n computer gekoop. Mooi, nê? Ek't dié mediese fonds-goed begin doen omdat ek nie meer wou pool speel en suip op my afdae nie. Ek's moerse available as iemand my soek vir mediese fondse.

Speel jy goed pool?

Ja. En ek kon ook goed suip.

Kon? Het jy opgehou?

Ja. Heeltemal. Ek's 'n té-mens. Ek kan nie net een bier drink nie - ek moet honderd drink. Ek hou nie van niks doen nie - ek moet besig wees en alles het 'n té-edge daaraan.

Waar kom jy vandaan?

Orals. My pa was 'n konstruksiewerker. Orkney, Stilfontein, Durban, Phalaborwa, Lorenzo Marques, Kroonstad, Grootvlei, Ermelo, Witbank. En oor twee weke trek ek en die family af Durban toe - om die kinders by die see groot te maak. Ek het drama op Tukkie geswot en maar van altyd af in toneelstukke en so aan gespeel.

(Die telefoon lut en Ryno tel op: "Whatta boytjie... great stuff... Hooheee", skree hy oor die telefoon en hardloop gou na sy vrou wat nog lê en slaap.) Jammer. Ek het geld gekry. Jippie!

Hoekom hou jy van act, perform? Gaan dit oor mense vermaak?

Ek weet nie eintlik nie. Ek het van kleins af daarvan gehou om erkenning te kry - jy weet, as my ma klavier speel en ek sing en die mense klap hande. Dit is wonderlik om erkenning te kry vir iets wat ek geniet om te doen. Dit het net nog altyd vir my gewerk.

Wou jy altyd 'n akteur word?

Ja-nee. Ek het drama gestudeer omdat ek wou, maar ek wou nog altyd eintlik filmregie doen. Daai urge was nog altyd daar.

Nou hoekom doen jy dit nie?

Omdat niemand my nog ooit die kans gegee het nie.

Sal jy, as jy nou kan kies, weer drama doen?

Ek weet nie. Ek's 'n Taurus. Ons hou nie van onsekerhede nie. Die drama-wêreld is geweldig onseker. Mens weet nooit wanneer jy weer gaan werk kry nie en

hoeveel geld jy gaan maak nie. Toe ek nog single was, was dit lekker. Nou het ek 'n gesin en maak die onsekerheid - totdat ek die mediese fonds-goed begin het - my mal. Ek hou daarvan om vir my familie te sê dat ek só laat by die huis sal wees en dat ons wanneer ookal op vakansie kan gaan. As mens jou brood en botter moet verdien deur drama en toneel, kan jy dit nie doen nie. Sedert ek my eie besigheid begin het, is ek nie meer 'n gefrustreerde akteur nie.

Wat sou jy gedoen het as jy nie akteur geword het nie?
'n Kinderdokter. Ek's mal oor kinders. Ek wil nog 'n kind hê (hy het reeds een en sy vrou 'n kind uit 'n vorige huwelik).

Wat wil jy met jou lewe doen?

Make it a success. Wat ookal ek doen, moet goed gedoen wees. Toe my ma twee jaar gelede dood is, het ek gatvol geraak vir flieks maak en pool speel en altyd onseker wees oor geld. Dis dié dat ek die besigheid begin het. Ek het ook skuldig gevoel oor die niksdoen. Die meeste van my vriende is werkende mense. Ek het net twee vriende in die vermaaklikheidwêreld. Ek het altyd skuldig gevoel oor die dae en dae wat ek niks het om te doen nie. I want to live a full life. Partie tot drie, vier uur in die oggend, sewe-uur opstaan en die kind skool toe neem en nou en dan werk, was te erg.

Is jy 'n perfeksionis?

Ja. My hemde se knope moet almal na dieselfde kant in my kas hang. Ek wil weet waar alles weggepak is, en dit moet altyd só gepak wees.

Dit klink nogal onaangenaam om saam met jou te leef.

Nee, nie regtig nie. Ek het beter geword sedert ek 'n familie het. Ek het aangepas by goed wat rondlê, maar my studeerkamer mag niemand aan vat nie. Ek's eintlik 'n maklike mens. ("Sak Sarel," roep sy vrou uit die kombuis.)

Nee, eintlik is ek seker maar baie vol kak en fiemies. My hele dag is opgedonder as my hemde verkeerd hang. I've made friends with it. My vrou sê gereeld vir my ek moet fokof as ek te kere gaan oor klein goedjies. Ek's eintlik 'n baie oop mens. Down to earth. Ek wil net my familie hê, my computer en ek's gelukkig. Ek bullshit nie.

Het jy 'n groot passie, een groot ding wat jou dryf?

Ek vrek vir die teater.

Hoekom verkies jy teater bo film-werk?

In die teater werk jy met lewende mense. Alles is real en dit vereis 'n ander soort dissipline. Film is maklik in daardie opsig - as jy 'n fokop maak, dan doen jy dit net oor. In die teater, my darling, kan jy nie. Dit verg dissipline en balls en ek laaik dit.

Wat lees jy? Ek sien Readers Digest en drama's in jou boekrak.

Ek is mal oor biografieë en geskiedenis. Ek hou daarvan om in Europa of hier in die platteland na grafte en museums en kunsgalerye te gaan en die geskiedenis te ken. Soos om voor Napoleon se graf te staan te te dink: Hier lê daai mannetjie, imagine wat hy alles gedoen het. Om voor een van Van Gogh se skilderye te staan, net so naby soos hy daaraan moes staan om dit te skilder en te dink, hy het ook só voor dié doek gestaan en geskilder. Hy het net gevat daaraan, dis al wat ek nie kan doen nie. Die ou forte op die platteland - dan wonder ek hoeveel outjies hier gestaan en skiet en kakbang was. Dáárom hou ek van die geskiedenis.

Hou jy van reis?

Mál oor travel. My favourite is Portugal. Ek voel tuis daar. Ek hou van die mense, dis 'n mooi land en ek verstaan 'n bietjie Portugees.

Hou jy van Suid-Afrika?

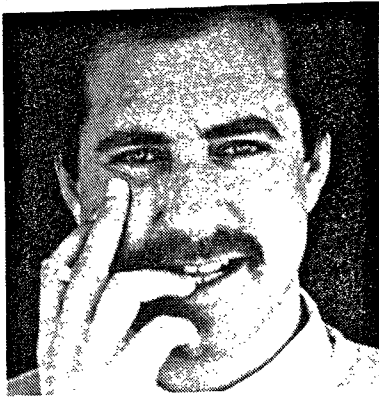
Ja. Dis my land. Dit is hier waar... nee jirre, dis my land. I'm part of the plants, the trees, the furniture. Ek sal nie 'n lyn sny as die kak die fan strike nie. Net as ek 'n ongelooflike aanbod oorsee kry, sal ek dit vat, maar ek sal terugkom. Johannesburg is my stad. Durban sal net tydelik wees. Net vir 'n bietjie rus.

Is jy dan moeg? Van wat?

Nee ek's nie moeg nie. Ek is net lus vir iets nuuts.

Jy's mos 'n hell-driver en was al in baie motorongelukke?

Ja. O ja. Baie maal was dit as gevolg van drank. Ek's dronk en dan

crash ek die kar. Die laaste ongeluk was die ergste. Ek het geskrik. Ek het aan die slaap geraak agter die wiel. My neus was post toasties. My gesig moes 45 steke kry. Ek het geskrik na daardie ongeluk. Ek't gedink: Ryno, jy's nog jonk, gee iets vir jou kinders terwyl jy nog jonk is. Nou's dit anders. Ek suip mos nie meer nie. Ek's ook nie meer die vreeslike party-animal wat ek vroeër was nie, dronk soos 'n tor vanaf elfuur in die oggend. Die trouery het dié dinge verander.

Hoe was jou lewe toe? Was jy baie onverskillig?

Jip. Dit het 'n paar maal gebeur dat ek Sondagoggende wakker word en dan bel ek 'n vriend van my in Kaapstad. Hy sê hy hou vandag 'n braai en ek sê: Sien jou later. Dan jaag ek, met my hangover, lughawe toe, spring op die vliegtuig en gaan party. Ek het afsprake gekanselleer en net niks omgee nie - solank die party net aangaan. Ek wou nie hê die party moes ooit ophou nie. I loved it. No responsibilities. Ek het sommer een oggend wakker geword en vir my vriend in London gaan kuier. Net so.

Mis jy dit?

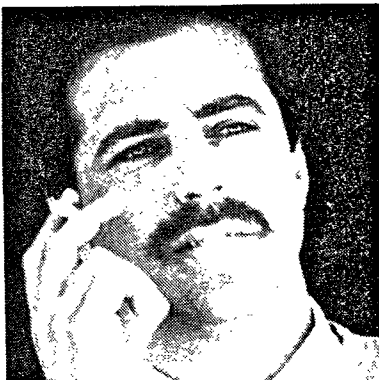
Nee. As ek môre moet skei, sal ek nie teruggaan na daai lewe nie. I had a wonderful time, maar ek wil dit nie meer hê nie.

Jy lyk na die girl-tipe. Is/was jy 'n smooth operator met klomp vroumense en met suksesvolle pick-up lines?

Ja, maar hulle het die pick-up lines gehad. Nie ek nie. Aag, verbeel jou net: Jy gaan skiet iets in Nelspruit en dan is jy 'n ster of iets en hang saam met die ander akteurs in die kroeg rond... die vroumense erken jou. Die eerste twee jaar dáárvan was lekker. Vandag is dit 'n pyn in die gat as ek uitgaan en mense kyk heelyd of kom praat met my. Ek hou nie van die blootstelling nie.

Jy speel Robey Leibbrandt in Manie van Rensburg se The Fourth Reich. Is Robey 'n spesiale karakter vir jou?

Ja beslis, en Manie is 'n wonderlike regisseur. Ek sou nie oorspronklik dié rol doen nie, maar Manie het vasgesit met die Engelse ou wat dit moes speel. Ek het my gat afgeskrik toe ek die eerste maal op die stel aankom en Manie sê ek moet Robey speel - 'n paar ure later doen ek 'n love-scene met Grethe Fox. Robey is 'n spesiale karakter omdat hy ... binne-in 'n baie sterk karakter is. Sy reg is rég, sy verkeerd verkéerd. Wit en swart. Hy was 'n man met 'n doel en het geen tierlantyntjies aan hom gehad nie.

En jy hou daarvan?

Sure. Ek stem. Ek het ook op die platteland grootgeword. Ek kon identifiseer met daardie tipe strengheid. 'n Kaffer was 'n kaffer vir hom. 'n Jood 'n Jood. Jy meng nie jou tale nie. Met die politiek en mense-beskouing stem ek glad nie saam nie, maar ek kon dit herken omdat ek dit ken. My oupa het my gemoer as ek good night in plaas van goeienag sê.

Gaan jy nooit weer drink nie?

Ek sê nie nooit nie, maar deesdae word ek wakker en ek hou van dit wat ek sien. Ek hou van myself. Vroeër het ek wakker geword en gewonder wat ek met my lewe doen. Toe sê ek: Let's call it quits. That's it.

Wat moet jy nog doen voor jy doodgaan?

Ek moet Amerika toe gaan en na die ou Oos-Bloklande. Ek wil sien waar derduisende Jode doodgemaak is en waar mense gemartel is, swaar gekry het. Ek wil sien hoe die ander helfte leef. Ek't 'n ding daarmee - waar humanity geskend is.

Nou dan kan jy mos sommer net hier bly en in Phola Park gaan rondry.

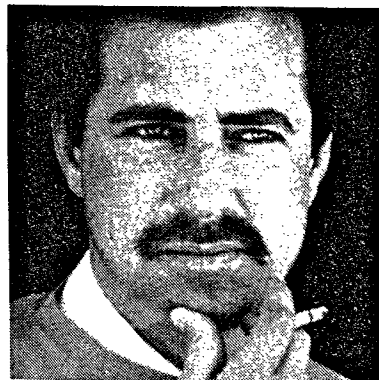
Ja, ek weet. Ek het dit al gedoen. Ek ry met my kar rond - veral as ek depressed is - en as ek weer by my huis kom, val ek op my knieë en dank die Here dat ek nie só hoef te leef nie.

Jy's gelowig?

Ja, maar ek's nie 'n fokken dweper nie. Ek gaan kerk toe en het vriende met myself gemaak en glo in God. Ná koshuis op skool, het ek nie gedink die kerk sal my ooit weer sien nie. En kyk nou.

Wil jy oud en gewild wees?

Vroeër wou ek, nou is dit nie meer belangrik nie. Ek wil nou net 'n sukses maak van dit waarmee ek besig is.

die koninklikes word hofnarre

Die genadeloos afkeurende aandag wat die Britse media aan hul koninklikes se "skandes" gee, bevestig ironies die simboliese waarde van die vorstehuis - die enigste waarde wat nog die voortbestaan daarvan regverdig. Dalk word die koninklikes se huidige "skandes" nog eendag as hul grootste deugde gewaardeer, skryf **JOHANNES BRUWER**

LANK, lank gelede, toe konings nog konings was, kon vorstehuis koppe laat rol, owerspel pleeg en hul orgies geniet sonder om hulle te steur aan wat die gepeupel brom. Sedertdien het die vorstelike situasie nogal verander, soos nou weer onderstreep word deur die herrie wat om twee Britse koninklikes se "skandes" losgebars het.

Europese vorste se gesag as verteenwoordigers van goddelike mag, verhewe bo die oordeel van gewone mense, het al aan die einde van die Middeleeue begin kwyn. Die oorblyfsels daarvan is deur die Nywerheidsrevolusie die nekslag toegedien, toe die kapitalistiese burgery die mag in die Westerse staat uiteindelik volslae oorgeneem het.

As die Europese koninklikes nie meer ware heersers is nie, watter funksie verrig hulle nou? Dié wat oorbly, het 'n simboliese rondomtalie gery: van almagtige verteenwoordigers van God het hulle verander in magtelose verteenwoordigers van burgerlike ideale. Daarmee het hul gedragkode verander: dis nou mode vir koninklikes om te wys hulle voel hulle nie bo die volk verhewe nie, maar deel in almal se probleme. Hulle meng "vriendelik" met hul mense, gesels met hulle (hoe beskaaf vlugtig ook al), doen gemeenskapswerk, leef hul burgers se drome saam uit (deur byvoorbeeld vermaaklikheidssterre as hooggeplaastes te behandel) ens.

Nie dat die moderne monargie se openbare vereenselwiging met burgerlike waardes 'n vrywillige, welwillende gebaar van patriotiese solidariteit met die nasie is nie. Dis vir die bedreigte koninklike spesie eweser 'n vereiste vir oorlewing. Soos die bohaai oor Fergie en Di opnuut laat blyk, hang die mees gesiene monargie se kans op voortbestaan regstreeks af van die vorstehuis se volslae gehoorsaamheid aan die morele ideale van die burgery. (Enkele tabloid-opskrifte nadat die hertogin van York se "skande" met haar toon in haar raadgegewer se mond ontbloot is: "Duchess of Disgrace", "Kick Her Out!")

DIE MORALITEIT waaraan die Britse monargie onderdanig gehou word - 'n koning moes al abdikeer omdat hy die norme daarvan oortree het deur 'n geskeide vrou lief te kry - is 'n tipiese burgerlike moraliteit, die moraliteit van preutsheid. Die grondslag daarvan is skynheiligheid en die grondbeginsel is dat die skyn belangriker is as die werklikheid.

Dié moraliteit het saam met gevorderde kapitalisme opgebloeï in

die 19e eeu en 'n besondere hoogtepunt bereik in die era van koningin Victoria. Dit het 'n geskikte raamwerk gebied waarin die nuwe maghebbers, die kapitalistiese burgery, morele gemoedsrus kon ervaar sonder om moreel te wees. Volgens dié moraliteit word 'n mens se morele integriteit naamlik gemeet aan die uiterlike korrektheid waarmee jy 'n bepaalde openbare etiket nakom, en nie aan jou gesindheid jeens jou medemens nie. Dis die stand van jou maatskaplike aansien wat tel, nie die stand van jou siel nie.

Dié moraliteit se norme is gemik op die beskerming van 'n bepaalde maatskaplike orde met bepaalde strukture - die monogame gesin, die gesagshierargie tussen bepaalde klasse ens - eerder as op die bevordering van naasteliefde. Die moraliteit van skynheiligheid vereis slegs korrekte openbare optrede van die kapitalistiese kwessies soos die uitbuiting van werkers, klasseverskille en so meer word daarmee buite die perke van die "morele" gewete gestel. So 'n moraliteit aanvaar selfs snobisme as 'n deug in 'n maatskaplike bestel gegrond op ongelyke rangordes. Dit pas die Britse establishment goed.

Die moraliteit van skynheiligheid kenmerk nie net die bakemat van die kapitalisme, Brittanje, nie. Dit is die dominante moraliteit in die ganse Weste, 'n vereiste vir enige burgery wat vrede wil behou met hul gewete terwyl hulle mense uitbuit. Solank dit buite blink kan dit binne maar onsigbaar stink - dié beginsel is ook bekend aan die heersende burgery van Suid-Afrika, soos die betrokkenheid van gesiene burgers by verskeie korrupsie- en ander skandale wys.

TOE DIE BRITSE burgery die vorstehuis in diens geneem het (deur hulle onder meer 'n salaris te begin betaal in ruil daarvoor dat die kroongronde se enorme inkomste na die staatskas gaan) was dit 'n winskoop, want die koninklike dienaars verrig 'n meerdoelige funksie vir hulle. Aan die een kant dien die vorstehuis, wat 'n skyn van glorie in 'n andersins glorielose materialistiese samelewing behou, as 'n swinge statussimbool - waarmee anders kan die Britte die Amerikaners so snobisties imponeer? Aan die ander kant - selfs meer belangrik, wys die huidige bohaai oor Fergie en Di se dinge - word die koninklikes onderhou as vleiende simbole van die burgery se ideale selfbeeld. In dié rolmodelle wil die burgery hul waardes in die mees geïdealiseerde vorm weerspieël sien.

As ideale rolmodelle verrig die

koninklikes omtrent die omgekeerde funksie van 'n sondebok: hulle word uitgesonder as die enkelinge wat heeltyds as toonbeeld moet dien van die "suiwerheid" en "waardigheid" van die burgerlike samelewing - 'n taak wat die burgery kwalik self kan behartig terwyl hulle hulle besig hou met die minder waardige en selfs onsuivere werklikhede van 'n kapitalistiese ekonomie. 'n Verdeling van pligte is as 't ware tussen die vorstehuis en die burgery bewerkstellig - die koninklikes, onbetrokke in die stryd van alledaagse ekonomiese mededinging, moet die ideaal hoog hou; terwyl die burgery die werklikheid aan die gang hou.

Dit kom nie noodwendig neer op dubbele maatstawe nie. Die burgery is óók onderworpe aan die norme van korrekte openbare optrede - dis net dat hulle nie heeltyds in die openbare oog hoef te wees nie en in die privaat volop geleenthede kan inruim om dinge te doen wat in die openbaar 'n skande sou wees.

So 'n blaaskans om menslike swakhede uit te druk word die koninklikes nie gegun nie. Vir die jaarlikse loon wat hulle uit die Civil List ontvang, verwag die burgery (volgens goeie kapitalistiese beginsels) dat hulle hul werk as suiwer toonbeeld van burgerlike norme - hoe liefdeloos en onsimpatiek dié norme ook al is - dééglig moet doen: onafgebroke, dag en nag. 'n Rolmodel wat net deelyds as simbool van suiwerheid dien, deug nie - dit sou die skynheiligheid van die burgerlike moraliteit verdoemend onthul.

EN DIT IS wat onvermydelik aan 't gebeur is. Namate die koninklike familie getalsgewys uitbrei, word dit blootlogisties al hoe moeiliker om hul menslike swakhede uit die openbare oog te hou. Die opwelling van openbare belangstelling in die vorstehuis wat ná 'n tyd van kwynende belangstelling aangevuur is deur prins Charles se troue met Diana (versinnebeelding van burgerlike skoonheidsideale en dus onmiddellike ster), het 'n tweesnydende swaard geword.

Die intensiteit van die media se belangstelling in die koninklikes bevestig aan die een kant hul belangrikheid as openbare simbole: alleen dié belangstelling regverdig hul voortbestaan as vorstehuis, want hul het geen ander funksie nie. Maar die kollig wat gedurig op hulle gevestig word, ondermyn terselfdertyd hul simboliese gesag, want dit ontbloot ook genadeloos die menslike swakhede wat hul "suiwerheid" as simbole weerspreek.

Die toenemende weerspreking tussen die koninklikes se simboliese beeld en hul menslike werklikheid dien as 'n onaangename speël vir die burgery: dit ontbloot die skynheiligheid van hul eie moraliteit van uiterlike formaliteite. Dit is wat die burgery so woedend maak vir die koninklikes "skandes" - al behels dié niks meer nie as dinge wat talle burgers self doen sonder om te blik of te bloos.

HOE LANK DIE "morele" spel wat die koninklikes moet speel, volgehou kan word voor dit absurd deursigtig raak, is 'n ope vraag. Word die tweespalt tussen die pynlik bewaarde skyn en die menslike werklikheid te groot, soos dit een of ander tyd moet, kan die burgery wel van die monargie ontslae raak, net soos mens 'n produk weggooi waarvan die funksie uitgedien is. Maar dit sou terselfdertyd 'n erkenning moet wees van die skynheiligheid wat ten grondslag lê aan hul moraliteit van preutsheid.

Of hulle sou die koninklikes 'n ander, meer eerlike en simpatieke simboliese funksie kon gee: as die weerspieëling van hul eie vlees en bloed. Dan sou hulle die huidige "skandes" en "swakhede" deernisvol kon waardeer as tekens van niks meer nie as die drang na liefde wat alle mense kenmerk. Maar bereik die burgery ooit só 'n deernis, sal die kapitalisme en al sy snobistiese hiërargieë waarskynlik ook verval, en daarmee die begeerte na statussimbole - moreel sowel as materieel. In dié opsig het die koninklikes nou ironies die hofnarre geword wat die waarheid agter die masker uitwys. Dit maak hul "skandes" straks 'n deug.

DIE BAADJIE SONDER EINDE

Vir Percy en Clara Gersholowitz

DEUR HENNIE AUCAMP

DIE bron van my storie, wil ek dadelik sê, is nie *Die Jas* nie, al is alle verhare oor kledingstukke sedertdien verwant aan Gogol se meesterlike verhaal; en party variasies is selfs bloedeie familie daarvan, soos *The Bespoke Overcoat* van Wolf Mankowitz.

Wat my versekering verdag maak, is dat my storie 'n Joodse inslag het, met selfs 'n skeutjie Russiese mistiek by, as jy Miriam se veelbewoë jeug in Rusland inreken. Maar eerlikwaar, soos ek dit gaan vertel, so het dit gebeur; en hier in Kaapstad, en by name in Vredehoek, waar die wind altyd dreun.

Eintlik begin my storie in Ierland.

Jacob Lipschitz van Kaapstad het verder in die medisyne gaan studeer toe hy al 'n gevestigde gesinsman was; in Ierland. Let wel, waar dit verskriklik koud kan wees; en hy en Miriam, sy vrou, het saam beraadslaag en besluit dat 'n Tweedbaadjie vir Jacob, na maatgesny, 'n goeie belegging sou wees, aangesien hulle nog drie winters in Ierland moet oorleef.

Nou hoe die baadjie gelyk het:

'n Halfjas, sou 'n mens kon sê, eerder as 'n baadjie; of noem dit 'n driekwart baadjie; in iedergeval van dik Tweed met 'n haringgraad-motief; uitgevoer met swart satyn; 'n kraag wat opgeslaan kan word teen die wind; diep sakke; 'n breë gordel van dieselfde Tweed. Destyds het dit meet en pas gekos om dié soort baadjie te laat maak; vandag kan net die heel rykes só 'n baadjie bekostig.

Die baadjie het sy man gestaan teen drie strawwe Ierse winters; dik genoeg om Antarktiese winde buite te hou. Vir Kaapstad, helaas, was dit té dik.

Selfs in Vredehoek, waar die wind neerswiep van Duiwelspiek af, was dit selde koud genoeg om die Ierse Tweedbaadjie aan te trek, en Jacob het dié baadjie in 'n hangkas in die gastekamer gaan hang. Miriam, altyd sorgsaam, het seep in die hangkas gesit en motballetjies in die sakke van die Ierse baadjie.

Miriam had 'n huishulp genaamd Maria Mbekushe; 'n stil, toegewyde werker wat naaldwerk ingeneem het as 'n ekstra verdienste. Tot laat in die nag het Maria voor die naaimasjien in haar agterkamer gesit. Naweke het sy na haar man gegaan wat 'n gemeente iewers op die Vlakte gehad het. Soms het die man by Maria kom kuier; 'n hoflike, effens bonkige man wat graag oor die Bybel gepraat het met Miriam, want Miriam was 'n gedugte kenner van die Ou Testament.

Dis Maria se man, Alfred Mbekushe, wat Miriam weer aan die baadjie laat dink het. Alfred sou oor 'n paar weke Transkei toe vertrek vir gemeentelike werk, en volgens radioberigte was dit ysig koud in die Oostelike Provinsie en omstreke. Miriam het die saak met Jacob bespreek en Jacob het gesê ja, hy het nie besware nie, Alfred is 'n waardige

LEKKE EKSKUS

erfgenaar vir die baadjie, en as dit dan werklik so koud is in die Transkei as wat die radio sê.

Nou het die naaimasjien nóg later in die nag bly sing, of watter geluid 'n outydse naaimasjien ook gemaak het, want Maria moes inderhaas die Ierse baadjie aanpas vir Alfred se reis. Die baadjie moes uitgesit word en nog insetsels kry ook. Hiervoor het sy die materiaal van die gordel gebruik; Alfred kon mos 'n gewone leergordel by die baadjie dra, 'n swarte wat mooi sou saamgaan met die haringgraad-motief.

Alfred het homself in die jas kom vertoon die dag van sy vertrek, 'n netjies vilthoed op sy kop, 'n sambreel oor sy arm gehaak. Jacob het 'n foto van Maria en Alfred geneem, op Maria se versoek; en Miriam het gesê: "Nou het ons sommer 'n portret van die jas ook, vir ons familie-argief."

Daardie kiekie van Maria en Alfred, sou nog tot baie sugte en tranes lei, want Alfred is oppad terug van die Transkei af op die trein vermoor, dalk vanweë die baadjie, want Alfred se lyk was sonder baadjie. Maria het haar diens opgesê en haar man se werk op Die Vlakte gaan voortsit.

Jacob en Miriam se dogter, Sarah, het intussen die hubare leeftyd bereik. Sy het met 'n medestudent, ene Max, uitgegaan; ook uit 'n goeie Joodse familie, maar baie links wat sy politiek betref. Hy wou so min moontlik van sy ouers ontvang en uit simpatie met die onderbevoorregtes, het hy sy klere op straatmarkte in swart woonbuurtes gaan koop. Broeke en 'n trui; alles tweedehands.

Ook 'n baadjie. 'n Tweedbaadjie. Met 'n haringmotief.

Toe Max sy aanstaande skoonfamilie

een winderige aand besoek, was dit 'n lekker ekskus om met sy grootse winskopie te kom spog. O, nie dat ek die verkoper bedrieg het nie, ek het hom dubbel die prys betaal wat hy vir die baadjie gevra het.

Miriam en Jacob het soos mense gelyk wat 'n spook sien. Die baadjie! het Miriam uitgeroep. En Jacob: My baadjie! Jy het my baadjie aan!

Jacob het sy aanstaande skoonseun omhels en terselfdertyd die reuke van die baadjie probeer agterkom: of dit nog na hóm ruik, of na Alfred, of na Max, of na 'n droogskoonmakery. Al reuk wat hy gekry het, en dit kon sy verbeelding gewees het, was die rookreuk van 'n miskoekvuur.

Max en Sarah se verstomming het by die minuut toegeneem. Sarah wis niks van die baadjie wat oorgegaan het na Alfred Mbekushe nie, want sy was op kosskool toe dit gebeur het; en in elk geval het sy al lankal van die baadjie vergeet.

Jacob en Miriam het na jare se saamleef soos een mens begin dink. Hulle kyk soos samesweerders na mekaar en Miriam sê:

Trek uit die baadjie, asseblief, ons sal netnou verduidelik.

Miriam spreid die baadjie oor die eettafel, en sy en Jacob buig laag daaroor soos twee bysiendes. Hulle draai die baadjie om, hulle dop hom uit, satynkant bo; hulle dop hom terug na normaal en betas dit; nee, godsydank geen meswonde of droë bloed nie. Die baadjie is nog uit een stuk.

En dan vertel hulle die verhaal van die baadjie wat al so baie beleef het sedert Ierland; en Sarah luister oopmond en Max word bleek.

Nee, nee, nee, sug die skoonseun,

hoe kan ek nou die baadjie wil dra? Dit kan mos net teenspoed meebring.

Juis nou, sê Miriam, die wyse, juis nou. Sien jy dan nie dis 'n baadjie sonder einde? Chagall sou 'n skildery daarvan gemaak het. En Miriam wys na 'n ets teen die muur.

En Malamud, 'n dik roman, sluit Jacob by haar aan.

Max vind die mitologisering van sy straatmark-baadjie bra naïef, maar om sy aanstaande skoonouers te behaag, trek hy tog die baadjie aan na 'n intieme gesinsfees.

Miriam het kerse aangesteek en hul vlammetjies het in die rookoperskottels teen die mure weerkaats; en Jacob het die swaar boompot met hoenderstukke tafel toe gedra, en baie later het Miriam 'n glaskom met kersierooi kwepers gaan haal.

Ná die ete het Max verlof gevra om die baadjie uit te trek, sy hemp was kletsnat, en Miriam het hom 'n droë hemp van Jacob geleen, al het dit bra knap gesit.

Dit was waarskynlik die laaste keer dat Max die Tweedbaadjie aangehad het. Lente was vroeg daardie jaar; 'n warm, byna somerse lente.

'n Paar maande ná hul troue besluit Max en Sarah om die baadjie weg te gee die oomblik dat 'n waardige kandidaat hom aanmeld. Hul woonstelletjie het veels te beknop geword vir oorbodighede, en op die koop toe het die baadjie 'n nukkerige teenwoordigheid en 'n durende verwyt geword.

Die voorsienigheid, of toeval, of wat ook al, bringsoos gewoonlik 'n oplossing.

Sarah het naamlik swanger geraak, en Max was genoodsaak om 'n huishulp te huur, want Sarah het groot las van haar rug gehad en moes lang tye plat lê.

Ruby Fubesi was 'n voorslag en opgenuimd van natuur; sy het Sarah se vriendin en vertroueling geword, en Max kon Sarah met groot gerustheid in Ruby se sorg laat.

Toe die eerste winterreëns uitsak, het Max die Ierse baadjie uit die hangkas gaan haal, daar waar dit Sarah se rokke en pelsjas verdruk, en dit voor hom gehou en selfbewus vir Ruby gevra: Kan jy dit altemit gebruik?

Ruby Fubesi slaan haar hande saam soos in 'n gebed: nét die ding vir haar man Jonathan wanneer hy kerkdienste lei.

Natuurlik sal ek die baadjie moet verstel, dink Ruby, want my man is baie skraler as Max. Maar ja, so moeilik sal dit ook nie wees nie. Ek vat die baadjie in en haal die insetsels uit en maak 'n gordel daarvan; kyk, daar sit die lussies al klaar.

Maar ek sal moet opskud, het Ruby onrustig besef: oor minder as 'n maand vertrek Jonathan na die Transkei.

(FOTO: MARTHINUS BASSON)

Koos Kombuis, at the age of thirtysomething, wandering the streets of a small Eastern Cape town without a cent, has published his latest book, *Afrikaans My Darling*, himself. **BIDDI RORKE** met him in the Grahamstown Spur

the long road

KOOS KOMBUIJS dreams of owning a fridge. However, before rushing out to offer him lavish kitchenware, bear in mind that he still needs to find a permanent plug for this appliance.

Nomadic Koos was hanging out in Grahamstown recently, because a financial mix-up with the Houtstok organisers prevented him from reaching his original destination. And because of the rather informal launch of his latest book, *Afrikaans My Darling*, in which he writes that "the road to authorship was a long one, my friends, and the mountain top of success exceedingly steep. And that is why I am here, at the age of thirtysomething, wandering the streets of a small Eastern Cape town without a cent."

He is already at the Spur when I arrive.

Wearing a pink jersey and denim jacket, literally held together by a safety pin, Koos explains that this colloquial exposé on Johannesburg's drug culture is "roughly published on photostated sheets, because it's intended for the fringe of society".

"Professional publishers didn't want to touch it, because although it doesn't romanticise drugs, it doesn't offer enough of a moral lesson either," Koos says, re-lighting his pipe with a frown. Almost understandable, in light of the following extract:

"Die deur gaan oop en dis Tone. Ek het vir ons almal Morning Glory-pitte gebring, sê hy. Hierdie keer is dit ons beurt om smug na die Informer te kyk. Daar is geen wet teen Morning Glory-pitte nie, hulle kos een rand vyftig by Checkers en as jy gelukkig is en nie opgooi nie, het jy net so 'n goeie trip soos met kak acid."

This self-published "reisverhaal" embodies two separate stories, "Die Kamer" and "The Story of an African Pharmacy", which continually overlap, interrupt and skilfully ignore each other. Mighty post-modern, despite Koos' scathing introductory attack on this ubiquitous generic development. Throughout his yellow paperback, in which "alle orgasmes is aangedui met 'n **", childlike graphics

compete with typed in-sights, which compete with handwritten witticisms, which compete with doctored quotes. Reading it is definitely a highly entertaining if somewhat nerve-wracking experience, as Brillietjies disappears into maps of Africa, and xeroxed bank statements obscure Adolf Eksteen Hitler momentarily.

"I'm selling the book as a craft anyway, so that people can buy it as easily as they buy a belt or a pair of leather sandals," Koos shrugs.

Having spent time with junkies, Koos clearly understands the lifestyle which opened his mind "to a lot of insights", and which inspired him to write "Die

Kamer". "Grass is helpful for the confused," he concedes, "although its illusory security shouldn't offer the ultimate escape." He stares into his coffee cup distractedly. "But I do think it should be legalised."

KOOS TELLS THE story of being in Sunday school, when the teacher asked them what they would like to be when they grew up. "Everyone said they wanted to be firemen, while I said I wanted to be a poet. I was the only one who ended up being a fireman. Ja, and they really do slide down poles!"

In *Afrikaans my Darling*, Koos anticipates an obvious question. "Mense vra my dikwels hoekom ek boeke skryf.

Daarop antwoord ek altyd dat ek nie weet nie. Ek dink eger die antwoord is eenvoudig. Fiksie is meer reassuring as die waarheid. In fiksie het alles 'n begin, 'n middel en 'n einde, maar in die werklikheid karring dinge maar so aan. Die meisies wat jy wil naai, kry jy nooit genaai nie, en intussen wil ander meisies jou naai wie jy nie wil naai nie."

Well, that wraps that one up.

The conversation turns to the state of alternative Afrikaans music.

"The Transvaal-based musicians have this idea that alternative Afrikaans music involves inventing funny names and using local slang swear words," he says, having changed his own name in 1990

from André le Toit, because "Koos Kombuis is easier to remember, and audiences are immediately aware that I am satirizing Afrikaners."

Koos believes that instead of harping on about Afrikaans idiosyncracies, musicians should be establishing and "discovering a broader patriotism. The revolution must move from the inside out, Afrikaners must ignore childish factions and start offering concrete contributions now."

He listens to criticism "only when it makes me uneasy, because then I know its true. People have said I can't sing, which is certainly true, but then my lyrics can always be spoken."

Koos' recent trip to Belgium, Denmark and Amsterdam made him realise just how well artists are respected and treated overseas. "The ANC should definitely investigate similar cultural possibilities in the new South Africa," he offers, adjusting his safety-pin and draining his coffee cup. "But then again, politics and art are always a fuck-up."

Despite Koos' self-conscious quips throughout *Afrikaans My Darling*, he believes it largely denies intrusions by the author, because "it shows its own reality, without explanation by the 'tortured' artist".

In case you'd like to read it yourself, Koos has included some easy steps on "Hoe om 'n kopie van die boek te kry."

Kry 'n koevert; sit minstens R20 in; stuur aan Grattan Place 12, Berea, Durban (met jou naam en adres); wag 'n bietjie.

(Biddi Rorke is a freelance journalist from Grahamstown)

Koos Kombuis... "Afrikaans my Darling is intended for the fringe of society"

(Pic: KAREN KORTE)

SHELDONS
DIE B°EKWINKEL
MET
DIE K°OFFIEWINKEL
Eastgate, Ingang 5

tuin en kombuis plant 'n boom

Trees of Southern Africa deur Keith Coates Palgrave (Struik)

TUSSEN Diepwalle en Gouna in Suid-Kaapland, dit wil sê as jy op 'n hoogtetjie stilhou vanwaar jy oor die hart van die stukkie oorblywende Knysnawoude kan kyk, is die kansê baie skraal dat jy een van die drie of hoeveel olifante sal sien. Maar as dit somer is en die bloeiende wildekastailings staan soos pienk kolosse in die see van groen, sal die gebrek aan olifante jou nie ontstel nie. Want dié bome in blom is baie mooier as 'n olifant.

Die wildekastailing (*Calodendrum capense*) is lid van die boegoe-familie (*Rutaceae*). Dié familie bestaan uit ongeveer 150 genusse en 900 spesies wêreldwyd wat in warm en gematigde streke - meestal Afrika en Australië - groei. Altesame 21 genusse en 270 spesies is inheems aan Suid-Afrika.

Die wildekastailing wissel in grootte van 'n kleinerige immergroen, bladwisselend of half-bladwisselende boom van vyf meter tot 'n slanke boom van by die 20 meter in die Suid-Kaapse woude. Hulle groei in woude vanaf die suidwestelike Kaap, Transkei, Natal, dele van Oos- en Noord-Transvaal, Mosambiek en Zimbabwe. Hulle het 'n ronde krone, hul ovaalvormige blare het deurskynende kliërkolle wat 'n lemoengeur vrystel, en in die somer verskyn hul skouspelagtige wit tot ligpienk blomme - met kenmerkende pers tot kastailingbruin spikkels - soos sterre in groot groepe aan die punte van die takke.

Die vrug is 'n bruin houtagtige kapsule, 3,5 sentimeter in deursnee, vol skurwe knoppies. Die hout is hard en bruikbaar.

Die generiese naam van die wildekastailing, *Calodendrum*, is nie verniet Grieks vir "pragtige boom" nie (*capense*, Latyns vir "van die Kaap") en volgens Kristo Pienaar is dit "sonder twyfel" een van die mooiste sier- en skadubome in die land wat baie goed in voorstedelike tuine groei.

Plant jou wildekastailing in 'n gat van ten minste een kubieke meter, gevul met goeie grond, genoeg kompos en heelwat kraalmis. Hulle groei nie baie vinnig nie, en sal so na ses, sewe jaar begin blom. Hulle hou van voison en baie water, is windbestand en sal matige ryp weerstaan. As dit kwaal ryp in jou gebied moet jy liewers iets anders plant. - RYK HATTINGH

Uit:

Trees of Southern Africa deur Keith Coates Palgrave (Struik)
Gardening with Indigenous Plants deur Kristo Pienaar (H&R)

harridans restaurant

at the market, bree street, newtown

SAFE PARKING AVAILABLE

FYNPROE NETTIE PIKEUR

RISSIEPIT, MY CHILLI LOVE brand jou mond van lekkerkry?

'N KAPENAAR kwyn van verlange na 'n rissie. Dis seker ons Maleise en Indiese erfenis, maar sonder 'n flenter rissie of 'n knippie chilli powder in die huis smaak kos agteruit. Nou die dag was daar weer so 'n tekort aan rissies in die Kaap, en dit het my verstom hoe ek van winkel tot winkel, van die Parade tot die stalletjie op die stasie, myle en myle loop en soek na die brandgoed vir my bredie.

Ek het al gesien hoe 'n waardige dame, op haar mooiste vir die Vrydag in die Bo-Kaap aangetrek, met die chiffon-tooisel om haar gesig gevou, in Atlas Trading Company staan en 'n hele drie kilo's rissies bestel. Die speseryhandelaar bo in Waalstraat voorsien aan omtrent die hele Skiereiland en hulle verpak meestal groot maat. Wat, wonder-ek, gaan die tannie met al daai rissies maak? Tensy sy dit met haar skoondogters deel, natuurlik...

Ek hou van rissies, maar jissis, 'n pakkievool hou by my 'n hele paar maande. En jy kan die brandgoedjies natuurlik inlê, ook, nê? Sommer so in asyn. Dan word hulle sag, en jy eet hulle op brood met roomkaas, het ek uitgevind, met 'n mond van vuur.

Veral Maleise kookkuns kan nie sonder rissies nie. Omtrent al die bredies, van waterblomme tot pampoen, vra om 'n rissie. Soms kap jy die vruggie op, soms gooi jy hom net so in en haal dan weer uit as die kos gaar is.

Indiese kokke gebruik rissies soos 'n kunstenaar goudblad gebruik: dit moet effektief wees, ostentatious selfs, en getuig van jou goeie smaak en estetiese waardes, maar dit moenie die res oordonder nie.

DIE PIKEURSKAN mos soos bye om 'n pot druivestrop hover en dink en droom oor 'n ding. Ek peins dae lank oor rissies, en kry toe wragtig 'n onlangse uitgawe van die New Yorker in die hande - 'n langdradige, outydse tydskrif wat net ek en die Seepuntse bibliotekaresse lees. In die Junie-uitgawe is daar 'n hele artikel oor rissies, sowaar.

Ek haal extravagantly hieruit aan, want al is die New Yorker gewoonlik vervelig, dek hulle 'n hele onderwerp en only deeglik, boeta. Ek kan na dese 'n memorial lesing gee oor rissies. En ek haal die bo'jaan agter die bult.

Eerstens is ons sover ek weet die enigste land ter wêreld wat die land Chile Chili noem, uitgespreek soos rissie. Die lumpenste Duitser kan "Chilê" sê, maar ons woordeboekmakers weier volstrek om toe te gee en die damn land Chile te noem, wat elke Suid-Afrikaner korrek kan uitspreek.

Right. Nou vir chillies. Nieu-Mexikane sê ook chillies is sommer simpelgeit, dis eintlik chiles. En hulle eet chile-burgers, groenes, en paais met chiles in en vir al wat ek weet, met rice krispies ook.

Die rissie-hoofstad van die wêreld is Hatch, Nieu-Mexiko. Dis 'n dorp van 1084 uitgespaarde siele. Jy kan die rissies in die herfslug ruik, sê hulle as jy boontoe ry uit die suide. Dis die groenes in die landery, dié wat nog nie ryp is nie, wat die helder skoon geur het, glad nie sterk nie. Al langs die paaie na die dorp draai rokies bo die lappies grond soos boere groen rissies in gogôkblikke braai. Dit ruik heerlik, die velletjies op die rissies word swart en die groente word sag. En boere verkoop langs die pad veertig pond rissies vir 'n paar dollar agter van 'n bakkie af, nes hulle vis agter van 'n snoekkar verkoop.

Baie rissies word nie groen gehou nie, maar word ryp en rooi, soos ons hulle ook ken. Dan word hulle in lang gevlegde toue opgehang - dis ristras, en die nederigste huisie het een, waarvan jy afbreek soos jy nodig kry. Teen

laat Augustus is die hele dorp behang met ristras... en dan hou hulle 'n rissiefees, met rissiekoningin en al, nes ons Mej Mielie.

IN DIE DORP HATCH is daar 'n kafee genaamd Dora's. Mans wat die landerye bewerk eet vroemore daar, met die modder nog net so op hulle cowboy boots. Niemand vra ooit om 'n spyskaart nie, want almal weet wat hulle wil hê. Huevos rancheros is 'n brekfisbord wat so lyk: 'n ovaal bord met 'n hoop stomende rys aan die een kant, langs 'n hopie sousboontjies, gesmelte kaas bo-op. In die middel pryk 'n skep gebraaide aartappels en gebakte eiers in rissiesous. Langsaan staan jou hoop tortillas, soos pannekoek, en die hele lot verorber jy vir ontbyt.

Rissies sê die mense van daai wêreld, is medisyne ook: capsaicin, die aktiewe bestanddeel van capsicum-vrugte soos rissies en soetrissies, is uitstekend teen gordelroos se jeuk, dis 'n salf teen spookpyne, en 'n wonderroom teen duiwelse hoofpyn. Vryf die room teen jou slape tot hulle warm word.

Noudat kankervormende rooi kleurstof in kos verbied is, kan hulle kleurstof van rooirissies maak - en natuurlik het die een of ander slim ou al klaar 'n rissiesoort gekweek wat glad geen geur het nie, net kleur.

Die rede waarom mense soos ek en miljoene Indiërs brandrissies eet, is nie net masochisme nie, verduidelik iemand. Dit weet ek ook: ek eet nie sterk kos om te wys hoe braaf ek is nie. Capsaicin veroorsaak plesier én pyn. Wetenskaplikes meen baie warm rissie maak die senustelsel paniekerig, en die brein reageer deur die gepynigde senupunte te oorstrom met endorfien, wat die liggaam se natuurlike pynstiller is - 'n soort onskadelike morfien. Die skielike skoot endorfien is wat die pyn van brandkos in plesier verander, wat dit makliker maak hoe meer jy eet.

RISSIES GROEI IN alle kleure, nie net geure nie - pers, geel, rooi en liggroen, oranje, donkergroen en swart. En hulle kan gekweek word in allerhande interessante vorms.

'n Handvol rissies wat jy vars by die supermark koop, hou jy in 'n klein mandjie aan, want dit moet lug kry. En dit hou weke. Die rissies kan maar droog word, dit maak hulle net lekkerder.

Onthou dis die saadjies wat veral brand, en jy moet hulle uithaal as jy nie van te veel brand hou nie. Moenie hande naby jou oë of mond bring as jy met rissies werk nie, en moenie aan 'n baba se vel raak voor jy jou hande gewas het nie - dit sal rooi hale los en hy sal baie, baie hard skree. Hier is:

VISILETTE MET RISSIESOUS

Smeer 'n groot oondbak met olyfolie. In 'n pan braai jy 2 uie in skyfies, 2 huisies knoffel, gekap, en 4 vars rooi of groen rissies, ook gekap, als vir sowat 5 minute. Voeg by 4 groot gekapte tamaties (blik is fyn), vars kruie soos tiemie of oreganum, sout en peper.

Geur vier groot visilette - eintlik steaks, hulle moet rêng gróot wees, tuna of geelbek is perfek, en plaas hulle onder in die oondbak, so half bo-op mekaar, met suurlemoen tussenin gedrup. Skep die tamatiemengsel bo-oor. Plaas in 'n warm oond en bak 45-60 minute tot die vis gaar is.

As die lot dreig om droog te kook, gooi 'n skoot witwyn oor en bak verder.

Dis hoe jy met rissies kennis maak - versigtig maar vasberade.

local is lekker, veral as dit onafhanklik is

NAARMAKEND. Dis die enigste woord wat die wit, Engelse hoofstroom-popmusiektooneel in Suid-Afrika akkuraat beskryf. Slegs kunstenaars wat kommersieel haalbare musiek maak, kry kontrakte by platemaatskappye. Hoe suuttjieser die musiek, hoe beter.

Kyk na hulle: Little Sister, Wendy Oldfield, Robin Auld en, natuurlik, Mango Groove (om net 'n paar te noem). Al dié kunstenaars het een gróót ding gemeen: hulle gaan ontstellend gemaklik met die (wit) establishment om.

Veilige musiekies word deur dié kunstenaars gepleeg: love, love, love is die vernaamste tema. Tog neem hulle ook partykeer die tekens van die tye in ag - vandaar byvoorbeeld Little Sister se lieflike twee liedjies "Peace on Earth" en "People are People". Dié twee onderwerpe (vrede en rassisme) is nie gebore uit diepe oortuiging of meegevoel met die lot van die meerderheid Suid-Afrikaners nie, maar word slegs aangeraak omdat dit tans "in" en selfs "hip" is.

Die lirieke is gewoonlik deurspek met clichés; die musiek self meestal herhalend en verbeeldingloos - eksperimentering, só word geglo, sal moontlike potensieë fans vervreem, maar ek meen dis gewoon 'n geval van talentloosheid. Hulle is eenvoudig nié daartoe in staat om iets beter te doen nie.

En check die chicks uit: die vroulike kunstenaars is almal sexy poppies wat 'n minimum van input lewer op hul plate. Op Mango Groove se *Hometaalk* het Claire Johnston nie 'n enkele song hélp skryf nie, om nie eens te praat van sélf skryf nie. Maar sy is darem nice en haar kleertjies 'n inspirasie vir enige adolessente meisie.

Die twee vaal susters van Verwoerdburgstad se image is op 'n ander mark gemik: orige hoërskoolseuns. Opgesmuk met 'n stywe broekie en sequinned bra aan probeer Jenni Lonmon een of ander "mister" oortuig dat sy nie sy "little sister" wil wees nie. "Little Sister" is geskryf deur Ron Brettell en Bernie Millar, die producers van hul eerste LP, en klink soos the stuff male fantasies are made of: 'n little-girl-turned-raunchy-devil-woman song.

Robin Auld behoort met 'n branderplank onder die arm te sing - sun 'n surf 'n lurve (baby) is al wat saak maak. Tog moet ek byvoeg dat hy musikaal wel beter as die ander sterre aan ons plaaslike gewelf is.

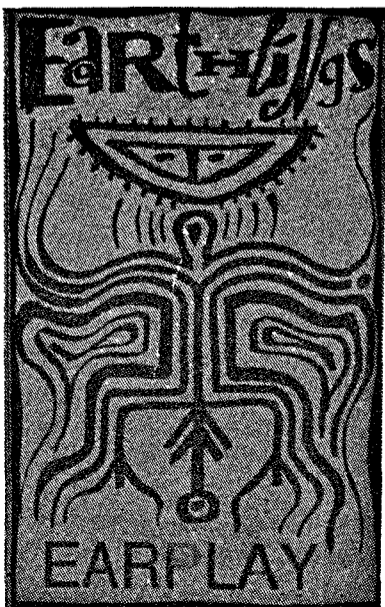
Wendy Oldfield, weer, is die gesofistikeerde vrou-van-die-wêreld: sy kan met oortuiging van seks sing - maar nie veel meer nie. Sy is 'n ernstige vrou wat haar liedjies gebruik om haar diepe sielewroeging te artikuleer en te verwerk. Sielewroeging oor...? Wel, uhm... Mans wat haar nie meer wil hê nie...

Mango Groove, in platemaatskappytaal, is die ultimate cross over act. Die swakste in sogenaamde Westerse pop en Afrika-kwêla word gekombineer om 'n impotente kommersiële mengelmoes te vorm wat uitgevoer word deur wit én swart kunstenaars - op dieselfde verhoog (wow!). Maar ten minste word 'n paar mense in die proses tevrede gestel: die groep is mos nou mooi nie-rassig, net reg om die mite van die Nuwe Suid-Afrika ook in popmusiek te bevorder.

GENADIGLIK IS DAAR die afgelope paar maande 'n oplewing te bespeur in musiek wat deur onafhanklike platemaatskappye uitgegee word. Talle kunstenaars begin besef dat as dit van die hoofstroom afhang, hulle musiek nooit gehoor sal word nie. Sekere van dié onafhanklikes is gerulme tyd reeds daar - soos 3rd Ear Music en Shifty.

Ander kan nie werklik as platemaatskappye bestempel word nie: 2nd Avenue Music is Pierre Terblanche op die been gebring om sy groep, Earthlings, se musiek aan belangstellendes beskikbaar te stel. Dan is daar The Glee Club wat bestaan uit oud-Radio Rats. Hulle beoog om elke jaar deur Radium Wreckords demo tapes uit te gee wat dan deur die pos bestel sal kan word.

Deur dié vindingrykheid word die toenemende wurggreep wat die groot platemaatskappye op kreatiwiteit in plaaslike musiek het, vermy. Hoewel die kans op kommersiële sukses weliswaar uiters gering is, beteken dit dat musiek ter plaatsé wél in nuwe en opwindende rigtings kan groei. Dit blyk amper onmoontlik te wees in die konteks van die groot platemaatskappye wat die winsgewendheid van musiek oënskynlik vooropstel.

EARTHLINGS
EARPLAY en LIVE! IN THE VALLEY
(2nd AVENUE MUSIC)

IN die lied "Eskimo vrou" vra die sanger aan die vrou "het jy al die einde van die aarde gedroom?". Maar dit is nie al waarvan die Earthlings droom nie. Hulle droom ook van die begin van die aarde en alles tussenin tot op hede. Hulle droom van 'n duistere, prehistoriese tyd toe die mens in 'n simbiotiese verhouding met die natuur gelewe het. Toe die mens in verwondering (en partykeer verskrikking) na die wêreld om hom/haar gekyk het. Vóór die mens begin het met sy stelselmatige oopvlekking en dissekering van alles - ook van dit wat altyd enigmaties was, dit wat verwondering en ontsag

christi
soeel
pop

ingeboesem het. Kortom, voor "vooruitgang"...

Hul musiek roep beelde op van 'n vergange tyd toe musiek 'n nabootsing van die geluide van diere was; toe ritmes in musiek suiwer die doel gehad het om die luisteraars (en dansers) in 'n beswyming te plaas - na 'n hoër plane te neem, nader aan hul gode. Nie soos vandag waar dit gaan oor oppervlakkige ontvlugting nie: die verdere afstomping van die reeds dowwe be-disko-de brein.

Op *Earplay* kry 'n mens meestal te doen met kort snippets musiek. Die meeste snitte is bondig en kompak, 'n samesnoering en ineenstrengeling van esoteriese en eteriese klanke in 'n hoogs estetiese eenheid. Plekplek word konvensionele instrumente (kitare, keyboards, saxofone) op uitsonderlike wyse aangewend om sodoende natuurklanke voort te bring.

Op onder andere "Who's hexing who" is Ushke Mrkušić verantwoordelik vir die lirieke en vocals. Sy klink soos 'n kruis tussen Marianne Faithfull en Kate Bush: haar stem is donker en mistiek met 'n ongemaklike onheilspellende dementia daaromtrent. Aan die einde van die song het mens 'n definitiewe idee oor wie nou eintlik wie "hex"...

Live! bestaan uit twee musiekstukke: "Moonrise" en "Into the Night". Die opname is by die Rustler's Valley-musiekfees vroeër dié jaar gemaak. Hier word geen konvensionele (Westerse) beats gehoor nie - die musiek vloei natuurlik voort: deur jou oë toe te maak is jy dáár, in die vallei, die donker silhoeëtte van die berge om jou, die lang gras en bome deurdrenk met die magiese lig van die volmaan.

Voor ek te lirie raak - die musiek kan bekom word deur te skryf aan: 2nd Avenue Music, Tweedelaan 52, Bezuidenhoutsvaallei 2094. Of bel sommer: (011) 614 5398.

NEILL SOLOMON
GATHERING OF THE BEASTS
(TUSK)

SOLOMON was 'n plaaslike popster voordat Nicholas Ellenbogen hom ontdek het. Nou verskaf hy musiek vir Ellenbogen se plays oor Afrika. Behalwe dat hy nog net so temerig soos altyd klink, is daar nou ook so 'n sweet klankie by wat regtig onaangenaam is. Die uitgebreide synth-klanke is ook 'n pyn in die oor. Nee wat.

* Volgende keer resenseer ek Syd Kitchen, Lesego Rampolokeng, The Glee Club en Vusi Mahlasela.

TANANAS, soos die ANC en ander mass action wolwe onlangs gemaak het, gaan vir die eerste maal in Pretoria optree. Donderdag 27 Augustus tot Saterdag 29 Augustus gaan Tananas in Cherrys Too (hoek van Proes en Van der Waltstr) in Pretoria speel. Vir R10 kan enigiemand na Steve Newman op akoestiese kitaar, Ian Herman op dromme en Gito Baloi op baskitaar gaan luister - laasgenoemde is natuurlik ook die sanger met die versugting in sy stem. Soos hulle sê: When everything is put into the music, there is nothing much left to talk about.

irresistible invitation to the ball

Jeremy Crutchley as the Duke of Windsor

British playwright Royce Ryton's *I Was King*, featuring Jeremy Crutchley as the Duke of Windsor, is currently gracing the boards of Pieter Toerien's Alhambra Theatre. **CHARL BLIGNAUT**, always a sucker for a love story, is charmed by this bit of Eurocentric indulgence

THE world has always held dear its royal figures, particularly those exiled, excommunicated, eccentric or English. Diana's breakdown may have raced through the pulp press and up the bestseller list and Fergie's tits may have blossomed into tabloid immortality, but there's a royal romantic scandal that far exceeds these trash jewels.

Crackling over the wireless in 1936 came the voice of England's Edward VIII: "At long last I am able to say a few words of my own. A few hours ago I discharged my last duties as King and Emperor, and now that I have been succeeded by my brother, The Duke of York, my first words must be to declare my allegiance to him. You all know the reasons which have impelled me to renounce the throne..."

And as the lights come up, the audience is invited to relive the abdication scandal, addressed by the Duke of Windsor, once the Prince of Wales and later the King of England. Ryton's one man show - generally not the most stimulating of dramatic approaches - is a sober and eloquent affair, tracing the memoirs of a life which enchanted the world.

From his early days of luxury and the odd sadistic nanny, Edward, son of George V and Queen Mary, was a public Prince Charming. His casual grace and good looks (a definite turn-up for the books in the Windsor gene pool) captured the imagination of the masses. Capitalising on his charm, the Prince was given the role of diplomat and spent

much of his youth travelling. He showered the colonies with Anglophilia, instilled patriotism in the Australian mentality, blossomed in Africa and rained first rate PR on India.

And he relished the popularity, growing ever more aware of his following and the impending burden of the throne, falling hopelessly in and out of love and dancing through the night at balls.

THEN HE MET Wallis Simpson, born Bessie Wallis Warfield (she later dropped the "Bessie" as she associated it, she said, with cows), who came from an impoverished family in Baltimore. She was twice divorced and somewhat plain, certainly not a pedigree that would ensure public adoration. Now all good love stories need a serious obstacle, and what better one than the death of George V? The Prince became King and opted to marry Wallis Simpson, however despised by his council. But this could not be and Edward was forced to choose between the throne and his wife. He chose Wallis, "...you must believe me when I tell you that I have found it impossible to carry the heavy burden of responsibility and to discharge my duties as King as I would wish to do without the help and support of the woman I love". England had not only lost its King, but also its most eligible bachelor. The people were outraged.

Ryton's play then traces the years following the abdication, as the Duke and Duchess travelled the globe, scruti-

nised for 40 years, haunted by rumours of political subversion while only attempting to render aid to the oppressed, yet never failing to enchant socialites. Germany, Spain, Bermuda, Paris, the South of France, New York and Palm Beach forged a backdrop to the tainted fairytale.

RYTON'S DUKE OF WINDSOR is impeccably portrayed by a Jeremy Crutchley aged by stage make-up. He captures the direness of the documentation with wisdom and sparkling wit, languidly smoking his pipe and sipping a whisky and soda. Crutchley offers an irresistible invitation to partake in the Duke's tale, at the same time capturing royal detachment and drawing his "privileged audience" into the intriguing details. The Duke is a fine addition to his selection of roles, which remains as consistently impressive as his thorough

approach to characterisation - a psychotic boy in *Equus*, a bandaged mutant in *Sarcophagus*, a geisha girl in *M Butterfly*, vamp Frank in *The Rocky Horror*. Of course, director Mark Graham could always have got a 60-odd year old actor to play the Duke, but why, when Crutchley takes so well to make-up and manages to enthrall an audience with sheer schizophrenic talent and Broadway bravado?

Mark Graham's direction is stylish and precise (save hanging that portrait on a curtain). Let's face it, there's not a hell of a lot you can do with a man in an armchair, and two trips to the soda siphon is about all that's regally permissible. Yet the production seldom becomes static or drawn out. But then how could it when it's telling one of our century's most sensational and romantic love stories?

bringing glamour to the squalor

CHARL BLIGNAUT joined Katoushka on the trip from Maputo to Little Haven in Joanna Weinberg's new cabaret **Gucci Goo**

MEET Katoushka, the face on the *Gucci Goo* advert, purring Kicharovyian accent, designer crushed velvet suit and seductive camisole. But she's just past her prime, nowadays her agent is somehow always on the other line when she calls and she's not sitting in Milan, nor in Paris, but on an aeroplane heading out from Maputo where she's just brought glamour to the local squalor. And meet Karen her make-up artist, an aggressive and disturbingly butch Brit, well versed in the rhetoric of the contemporary feminist. Then meet Lorel, her South African hair-stylist, a kugel in the making, one given to neurotic emotional outbursts, bemoaning the loss of her latest lover, the cameraman who had to head off to Sarajevo to pick out some suitable fashion sites while there are still a few left standing.

So now imagine their surprise when they meet Willy, a typical Afrikaner male turned hijacker, trying to sell the women a husband and residence in Little Haven. His pitch comes from *Dynasty*'s Krystal (behind that brazen exterior, the modern woman still needs love and assurance of her feminine virtues) and is lent weight by the theme tunes from all our favourite soaps, from *Dallas* and *Loving* to *Egoli*.

THESE ARE Joanna Weinberg's four new personae in a light and highly amusing cabaret currently on at the Black Sun in Rokeby street. Once again Weinberg impresses as an actress, sketching slick characters, switching tone and accent in mid-sentence. She's also got an impressive enough voice, rendering eight new songs which range lyrically from the Monroe-ish "Gucci Goo" to the satiric "Lager Is a Man's Best Friend". And she's expertly accompanied by Paul Hanmer on keyboards whose timing is spot on and whose presence compliments the stage picture.

Gucci Goo is a completely radical improvement on *A Midsummer-Night's Bean*, Weinberg's last cabaret, obviously an attribute to her development as an artist, but also posing a strong argument for the need of a director in the production of a cabaret. Clare Stopford has done wonders with the limited space and lighting of the Black Sun (as did Gina Benjamin with *Not The Midnight Mass*). Of particular note are the transitions and juxtapositions between the spoken and sung elements of the show. Stopford pulls out every possible tactic to elevate the songs and smooth the continuity. Even if a bit cute around the edges, *Gucci Goo* provides more than enough bite and

The real Wallis Simpson and the Duke of Windsor

En waar was die stilte?

MET *Konings* se slot wat volgende Donderdag voorlê, kan 'n mens in alle eerlikheid sê nog nooit het 'n Afrikaanse TV-reeks kykers - wit, swart, Engels, Afrikaans só laat kyk nie as dié storie uit die pen van Paul C Venter.

Redes vir dié gewildheid is volop. *Konings* het weggespring met 'n baie sterk storie: 'n alleenloperweeskind met 'n vergesig is gestel teenoor 'n antagonis: 'n ouer seun, sjarmant, maar met 'n besliste neiging tot sluhed en gemeenheid: die tradisionele JR/Bobby-resep wat nooit misluk nie.

Dié storie was boonop geplaas teen 'n Suid-Afrika van skaars vier dekades gelede, en het ontwikkel teen die agtergrond van die politieke en sosiale ontwikkeling in die land. Dis seker die eerste Afrikaanse reeks waarin die ANC 'n hoofrol vertolk; waarin hulle nie terloops genoem word as boewe of karikature nie.

Die keuse van die agtergrond en die manier waarop dit ingeklee is - met modes, motors, huisversiering, musiek ens is vir die helfte van die kykers 'n nostalgiese trip, en vir die ander helfte 'n fassinerende opvoeding oor hoe ons geskiedenis gelêf is.

Heelparty kykers - sommige nog yuppies - het op partytjies, kuierplekke, by die werk (want *Konings* is orals bespreek) gesê daar was oomblikke in die storie dat hulle skoon 'n gevoel van déjà vu gekry het; van ek was ook daar. En dan is dit nie groot politieke momente nie, soos die aankondiging van die eerste poging tot moord op dr Verwoerd. Nee, dit was eerder die uniform voor die deur van 'n ma met 'n seun aan die grens; die Northcliff-ge-groomde Santie wie se teeparty omver gegooi word deur 'n liewe, maar baie dronk pa; of Joena wat in haar huistoegaanklere deur die treinvenster groet, wat 'n mens se hart pynlik laat saamtrek het met 'n soortgelyke herinnering.

Konings was ook een van die min Afrikaanse reekse waarin swart akteurs nie net ondergeskikte rolletjies gespeel het nie. Net so deel as wat die swart bediende en swart handlanger van die Afrikaner se geskiedenis is, so deel was Joena en James van Dolf en die Roodts se huishouding. Maar die karakters was meer as dit. Joena was letterlik 'n tweede ma vir die jong Roodtjies. Sy het orige seuns verja, toebroodjies help maak vir die jong Dolf, en later ook help kleinkind grootmaak. James was nie net 'n winkelklerk nie, maar 'n vriend vir Dolf en later 'n ontnugterde vryheidsvegter in die ANC. Die karakters het "vleis" gehad.

En watter uitsonderlike twee akteurs is nie gekies vir dié twee rolle nie. Die toneel waarin Herman James doodskiet en Joena gillend uitgehardloop kom en op sy lyk neerval, het rillings langs 'n mens se rug afgestuur.

DIT IS SULKE uitstekende spel wat ook baie te doene het met se ongelooflike gewildheid. Hulle klink soos die mense langsaan, het meer as een kyker gesê. En dis waar. Drie spelers wat beslis hier uitgesonder kan word, is Albie Maritz as Herman (Maritz is ná dese "gemaak"), Ryno Hattingh as JB Roodt en Wilson Dunster as Sid, die Afrikaanse Jood.

Veral die eerste twee karakters het heelparty botsende fasette. Herman is opvlieënd, 'n regte vark as dit kom by wat hy wil hê, maar 'n wonderlike pa en 'n man wat teen die mure uitgedryf word deur frustrasie omdat sy vrou hom op 'n beleefde afstand hou. (Hier steek Paul se sin vir humor darem lekker kop uit: met Santie se versugting om net "kalmte en orde" in haar huis te hê en dit boonop uit te leef in Oosterse binneversiering, chop suey saans, en kimono's... in Northcliff.) JB was as 'n jong man sjarmant en skelm, maar het as 'n ou man geleidelik 'n soort melankolie gekry. Dit, meer as die stadiger oumensstappie, is hoekom Ryno se JB so 'n sterk,

geloofwaardige karakter bly.

En hoewel *Konings* - getrou aan die vereistes van 'n sage - 'n skare byspelers het, het Paul daarin geslaag om van elkeen 'n eie klein persoonlikheid te maak. In Dolf se twee seuns is daar letterlik manièresmes wat van hom oorgeneem is. Dit kom van fyn dink deur 'n draaiboekskrywer.

Ongelukkig het die reeks in die laaste twee, drie episodes 'n mate van sy besonderheid begin verloor. In een resensie is gesê die drade begin nou te los van mekaar raak.

Dit is miskien nie die probleem nie, want al die verhaaltjies hou nog met mekaar verband. Miskien is die reeks se grootste probleem dat 'n mens halfpad deur begin simpatie verloor het met die hoofkarakter en dat sy karakter niks nuuts bygekry of gedoen het om dié simpatie terug te wen nie.

Dis nie dat 'n mens 'n held wil hê sonder foute nie. Die tragedie van *Konings* se Dolf is dat hy as 'n fassinerende karakter weggespring het, maar geleidelik net op een noot begin hamer het. Sulke eendimensionaliteit lê klaarblyklik ook die akteur aan bande, want Dawid Minnaar se spel in veral die laaste twee episodes was skril en eentonig. Selfs nie 'n oomblik se ineenstorting oor die nuus van sy seun wat aan die grens vermis word nie, het iets nuuts vir Dolf se karakterontwikkeling beteken nie. Dis nogal 'n jammerte, want as 'n hoofkarakter 'n mens begin verveel, is dit of die reeks stuurloos raak.

Ondans dié (klein) gebrek hoop ons die struweling tussen die SAUK en Paul en Johan Bernhard, die vervaardiger van *Konings*, wat nou saam hul eie maatskappy gestig het om *Konings II* (*Torings* is glo die nuwe titel) te maak, word opgelos sodat die vervolgreeks nie in die stof byt nie. Tussen die hand en die mond...

Die misterie van Indië

DIE geheimsinnigheid van Indië, sy mense, hulle gewoontes en geloof het in 'n besonderse dokumentêre prent verlede naweek op M-Net, *The Monkey Player*, lewe gekry. Deva is 'n man wat Indië te voet deurkruis met sy gesinnetjie ape: Shankar, Gori en die kleintjie Illama.

Deva leer die ape toertjies en versorg hulle liefderyk soos kinders. Pleks van 'n verhouding tussen leermeester en onderdane is hulle s'n 'n sonderlinge een van loyaliteit en woordelose kommunikasie. Soos Deva sê as sy ape hulself in 'n spieël sien, raak hulle beserk, want hulle glo hulle is mense.

Die prent is gemaak na aanleiding van Deva se reis na Kishkindhâ, die koninkryk va die ape. Dié plek is 'n enorme 'n ou murasie van 'n eertydse tempel wat nou deur ape bewoon word en die enkele mens wat daar kom soek rus vir sy siel.

Die aapgod - half mens, half aap - wat orals in Indië op skilderye voorkom, is 'n mistieke figuur wat die mense glo in dié murasie woon en soms in die heuwels daarbuite gesien kan word. In 'n droomtoneel wat grens aan die surrealistiese word as 't ware agter die ape se oë ingeklim en word dié figuur gewys waar hy vlugtig verskyn en in die skemer verdwyn...

Dié beeldskone program van die vervaardiger Frédéric Fougea het met sy tegniese truiks en onopgesmuktheid sterk herinner aan die flieke Bagdad Café en Salmonberries, wat nou wys.

Uit die stal van dieselfde Franse vervaardiger is Sondag se *Lord of the Eagles*, oor die terugkeer van 'n koningsarend na sy tuis-lugruim van Kasakstan; en Chami and Ana the elephant volgende Sondag, oor 'n man en sy olifantvriend wat op pad is na die jaarlikse olifantfees in Indië. Albei programme word om 8nm uitgesaai en is gemaak deur die Franse betaalkanaal, Canal Plus.

En waar was die stilte?

'N ENKELE vraag. Ná die Ellisparkse fiasko rondom

die Stem-singery het almal met opgehoude asem sit en wag om te kyk wat gaan in die minuut van stilte op Nuweland gebeur. En wat gebeur? Niks nie, want M-Net se uitsending van dié toets het begin ná die minuut van stilte. Hoekom? Dit was tog een van dié nuus-oomblikke van daardie dag.

Huldeblyk aan Dietrich

* *An Evening with Marlene Dietrich* is in 1972 verfilm en vang die suiwer betowering vas van die legendariese Dietrich, wat dié aand in die New London Theatre van haar gewildste liedjies uit rolprente en verhoogstukke sing. Die program word Dinsdagaand om 10:05nm op TV1 uitgesaai.

* Woensdagaand begin 'n nuwe speurreeks op TV1 wat na iets besonders lyk. *Reasonable Doubts* is gemaak deur Robert Singer, dieselfde vervaardiger wat verantwoordelik was vir M-Net se skitterende *Midnight Caller* en het Marlee Matlin, Oscar-wenner vir *Children of a Lesser God*, in dié hoofrol.

* Die ook al legendariese Dame Edna Everage (Bary Humphries), Brittanje se antwoord op Evita Bezuidenhout, skiet Hollywood af in CCV se Dame Edna's Hollywood volgende Dinsdagaand; terwyl Keith Floyd, die ekstroverte drinkende Britse baaskok, volgende Sondag met sy reeks Floyd on Spain begin.

* Kyk ook Sondag na die uitsending van die Mozart-fees in Wurzburg om 8nm op TSS.

SAVE THE CHILDREN FUND

GARDEN SHOW

SEPTEMBER 4th, 5th & 6th

Save the Children Fund are pleased to announce their annual Garden Show. It will take place at 85 Wilton Avenue, Bryanston and the Garden will be open from 9am to 4pm daily. The programme consists of lectures about birds and music in the afternoons. Entrance will be R5 and tea and cake can be purchased from the Tea Garden.

For further information please phone 011 788 3394

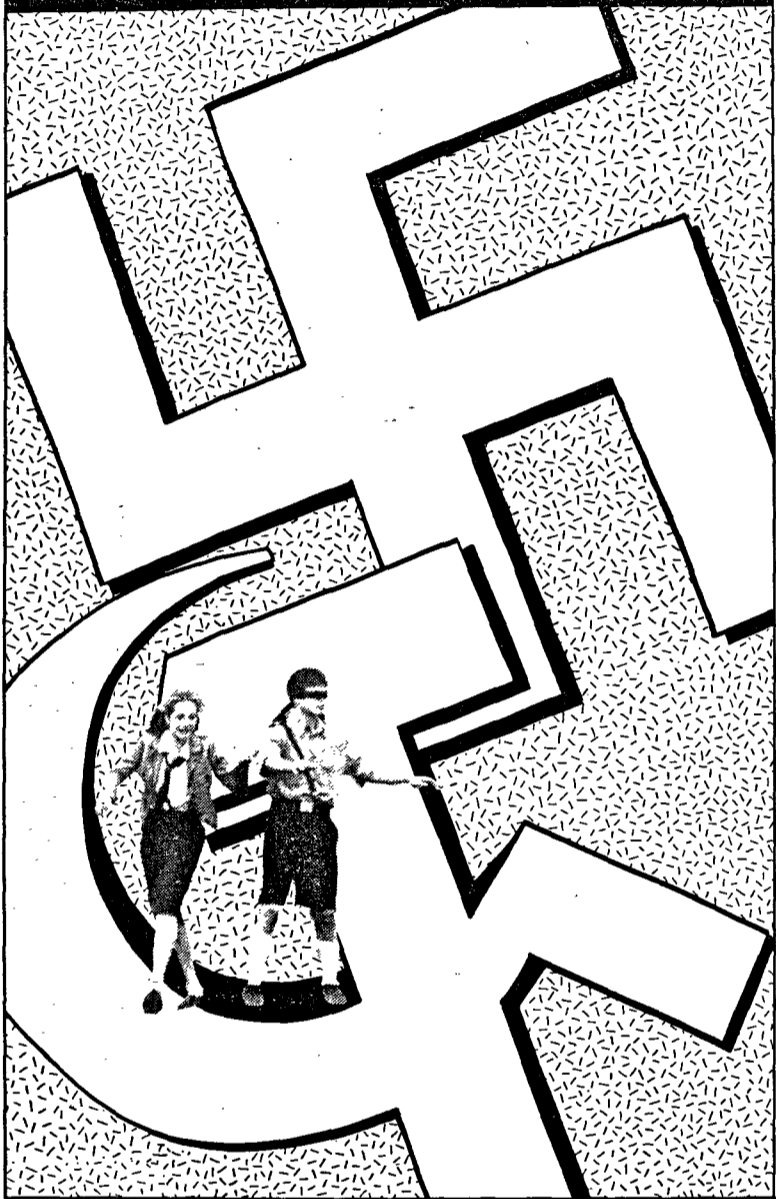
NUWE VRYSTELLING

STER-KINEKOR

Altyd beter op die groot skerm

WENNER - BESTE BUITELANDSE ROLPRENT
GOLDEN GLOBE TOEKENNINGS
US NATIONAL BOARD OF REVIEW
NEW YORK/BOSTON FILM CRITICS

Die ware verhaal van 'n jong man op vlug uit 'n wêreld in oorlog. Hy vind skuiling in vyandland, verloor sy identiteit deur bedrog en raak verlief op 'n vrou wat hom kan verraai.

LES FILMS DU LOSANGE / MARGARET MENEGOZ / CCC FILMKUNST GmbH / ARTUR BRAUNER present

EUROPA
ЕУРОПА

DUITSE DIALOOG/ENGELSE BYSKRIFTE

'N ROLPRENT DEUR

AGNIESZKA HOLLAND

GEBASEER OP DIE OUTOBIOGRAFIE VAN SOLOMON PEREL

MET SOLOMON PEREL MARCO HOFSCHEIDER RENÉ HOFSCHEIDER PIOTR KOZŁOWSKI

JORG SCHNASS DELPHINE FOREST WŁODZ MIERZ PRESS EN JULIE DELPY REGIE

AGNIESZKA HOLLAND DRAAIBOEK AGNIESZKA HOLLAND UITVOERENDE VERVAARDIGERS MARGARET

MENEGOZ EN ARTHUR BRAUNER FOTOGRAFIE JACEK PETRYCKI MUSIEK ZBIGNIEW PREISNER

ORCHESTRAS DE LA RADIO ET TÉLÉVISION POLONAISE DE KATOWICE DIRIGENT ZDZISŁAW SZOSTAK

BEGIN VRYDAG 28 AUGUSTUS
EKSKLUSIEF BY:
The Mall Rosebank, Die Tremloods

Sien dit heel eerste by Ster-Kinekor.

dance

New York-based **Dance Theatre of Harlem** is here. Undoubtedly one of the most important events on the cultural calendar, the company's six week tour is not merely about performing pre-packaged pieces, but about teaching and learning, says founder and director, **Arthur Mitchell**. **ANDREA VINASSA** learned a thing or two herself

forces of mitchell

(Pics: SALLY SHORKEND)

FOR a country running on empty Arthur Mitchell is too good to be true - he can't believe it himself: "The fact that we are actually here is something that I thought would never happen in my lifetime. That we are going to do the full range of activities that Dance Theatre is noted for is really like icing on the cake. The performances are a give, but to be able to do our community outreach, our arts exposure, our master classes, our seminars, that is what is so exciting."

Mitchell's is the Big Daddy of American success stories. He is also the ultimate hardsell salesman. In conversation, Mitchell does not chat, he sort of gallops, leaving you with that feeling that you have survived a born-again rally. "I should have been a preacher."

At 58 he looks as if he can still do Albrecht's last dance (he probably can) in Giselle without breaking into a sweat.

He is probably not the only reason why DTH is "the only dance company in the world to sell out the Kennedy Centre for two weeks in a row". Like I said, too good to be true.

This ex-New York City Ballet pre-

mier danseur and one-person marketing dynamo is the flashy front man for the company which clearly has much more to offer than merely ballet.

DTH provides a dance home for South Africans Felicity de Jager, Gus van Heerden (the ballet master) and Levine Naidoo, all of whom will be disseminating dance and choreographic skills as well as inspiration to disadvantaged communities across the country.

THE DTH's VISIT means more than any washed up musician who limped to Sun City, than Spike Lee and his hit-and-run shoot of four days in Soweto, than Paul Simon crooning to 40 000 ex-hippies at Ellis Park, and certainly more than the Wallabies playing the Wannabes at Loftus Versfeld.

Before you start bleating about elitism and asking "Who the hell cares about ballet," hear me out.

The six week South African tour will have some serious repercussions for local dance and theatre. And I'm not only talking about luring the blue rinse brigade out of the northern suburbs back into the theatre or even creating new audiences.

Hard-liners would cynically say that the DTH's visit is merely a ploy to transform a dubious white elephant, the Civic Theatre, into a politically correct venue for the dominant cultural ideology to get its claws into the virgin black audience that has been boycotting "official culture". Some of us are not quite that cynical.

Others, like the monumentally ignorant Andre Lombard of TV1's Arts On One, will argue that we have dance companies who "are as good if not better than the Dance Theatre of Harlem", so why not get them to perform? Displays of stupidity like this are one very good reason to import a little stimulation from outside.

If the mushrooming of hundreds of pantsula, traditional, gumboot and "ethno-modern" dance groups over the last decade or so signifies anything, it must indicate a burgeoning interest in the art form, one which is in many ways more accessible (to performers, if not audiences) than music, theatre, fine art and film. And the arrival of the DTH seems to have infused the local dance community with a measure of unity already - even if some of them are unified against the importation of a foreign company to open the Civic. Some dancers feel double standards have been applied - why are the DTH allowed to perform here and not *Les Misérables*, why was no local dance company invited to perform a curtain raiser.

MITCHELL STRESSES the obvious: that the performances are not the most important aspect of the tour. "We want interaction. When I leave I want to have learnt something of that culture and I want them to have learnt something from me. That is what makes being an artist so exciting."

Seminars on everything from pedagogy to how to put together a board of trustees, lecture demonstrations in every conceivable dance style, classes on production, music workshops, arts administration, lighting and costume-making have been organised by the Market Theatre Foundation. Mitchell has always bussed children in from outlying areas to theatres, because he believes it is also important to instill a love of the art form in a formal theatre setting.

Organisation in concept and in practice crops up constantly: Unlike the misbegotten workshops given by Russian ice-skaters and indifferent filmmakers, the DTH has a tried and tested outreach programme which is comprehensive and geared specifically to the task.

Most foreign artists who came here under the auspices of "selective boycott" committees made a bit of a mockery of the so-called "exchange of skills" programmes which ended up as frustrating press conferences where artists learnt only that foreigners were incompetent teachers and couldn't give a sod anyway.

Though the DTH started off as a black dance company in Harlem, it has, over the last 23 years, come to embody the elusive ideal of multi-culturalism. "Where would you find a more perfect company - a truly multi-cultural company - that doesn't have to say anything, that when the curtain goes up, you see what your future is."

DTH IS NOTED for its firsts. Established in 1969, following the assassination of Martin Luther King Jr, it was America's first black ballet company. It was one of the first companies to break down the barriers between ballet, contemporary and jazz dance. It was the first company to give equal emphasis to art, social upliftment and education. In the spring of 1988 the company was invited to be the first ballet company to perform in the Soviet Union as part of the US/USSR Cultural Exchange Initiative. They can now add coming to SA as another.

Mitchell sells himself as a myth-maker and a myth-breaker. "I didn't start classical ballet until I was 18 years old. The myth that was being broken was that you had to be eight years old. Number two: being a black man and from Harlem, not with a European background. I did jazz, I did modern, I did tap and when I was younger, I would go to auditions, I was not qualified.

His initial reaction to rejection at auditions was to attribute them to his blackness. "I sat down and thought 'Mitchell, what can you do to make yourself so good, they will have to use you.'" He won a scholarship to the School of American Ballet (New York City Ballet's feeder school), was told no black man had ever done that before and that he would find it very difficult. "I took the challenge, and joined New York City Ballet when I was 21 years old. What made me unique was not the fact that I was a black dancer but the fact that I could do jazz, modern, tap and classical ballet. This is why Balanchine created roles for me. This is why Stravinsky wanted to work with me.

"WHEN I STARTED Dance Theatre there was still the myth that blacks could not do classical ballet. I heard 'You are an exception.' It's not that I was an exception, I had the opportunity. But then, rather than argue about it, I thought the best thing to do was do it and show it."

When émigré Russian choreographer George Balanchine and Igor Stravinsky created the neo-classical masterpiece *Agon* on Mitchell in 1957, I doubt if they had affirmative action in mind. He represented for NYCB director Lincoln Kirstein, who commissioned the ballet, what the ballet did for its creators: "The innovation of *Agon* lay in its naked strength, bare authority, and self-discipline in constructs of stressed extreme movement," wrote Kirstein after the first production.

"Balanchine was my friend and my mentor," says Mitchell of the choreographer who popularised non-narrative ballet in America, thus giving it its unique character, but he was not to remain under the master's tutelage forever. After 15 years with the company Mitchell took off and when Martin Luther King Jr was assassinated he was on his way home from Brazil where he had established a National Ballet. "We all said 'Every time we have someone who is changing the world in a positive way, they are taken away. Then I thought 'You know, Mitchell, you're just like everybody else. Put your money where your mouth is. Do something. We always expect the other guys to make things happen.'"

HE SKETCHES his return to Harlem, where he was born, in flamboyantly dramatic strokes. Naturally there were those who thought he was crazy to start a school in a tin-roofed garage where he would teach specifically the discipline of classical ballet.

He knew that the rigorous discipline would transcend into the rest of his pupil's lives. It would be a catalyst to open their minds.

He started with 30 children and 2 dancers. Inside two months he had 400 pupils. Inside 6 months he had 800. "That proved to me there was a need, a want and a desire for some kind of structure in their lives. But you must give them quality, you must give them excellence. Because you can't fool children."

When he started the company he had something to prove. That black people could do ballet. He achieved that without much difficulty and went on to overhaul the art form by mixing the jazz and tap with ethnic, classical and neo-classical. Now the school even teaches mime, ballroom and African dance.

In the beginning Mitchell incurred the wrath of purists for his eclectic approach to style and choice of choreographers, but today this is the company's chief strength.

Mitchell is a man who demands the best of both worlds. "DTH started out being an all black company. I felt when that had been achieved I was practicing racism on the other side. Someone's got to be the leader. Someone's got to say, look, this is what it will look like if you do this. So I integrated. This is what our society today is facing. This is why it's so exciting to be at this peak, where everyone is grappling with their multi-culturalism, multi-ethnicity, multi-racism.

"WHEN YOU USE the word ballet, most people think of nineteenth century romantic dance like *Sleeping Beauty*, *Nutcracker* and *Swan Lake*. I wanted to encompass much more." He behaved rather irreverently towards the "white ballets". For example, he transported the action of the nineteenth century classic, *Giselle*, from the Rhine Valley to the free black society of pre-Civil War Louisiana, the choreographer Frederic Franklin retaining much of the traditional dancing.

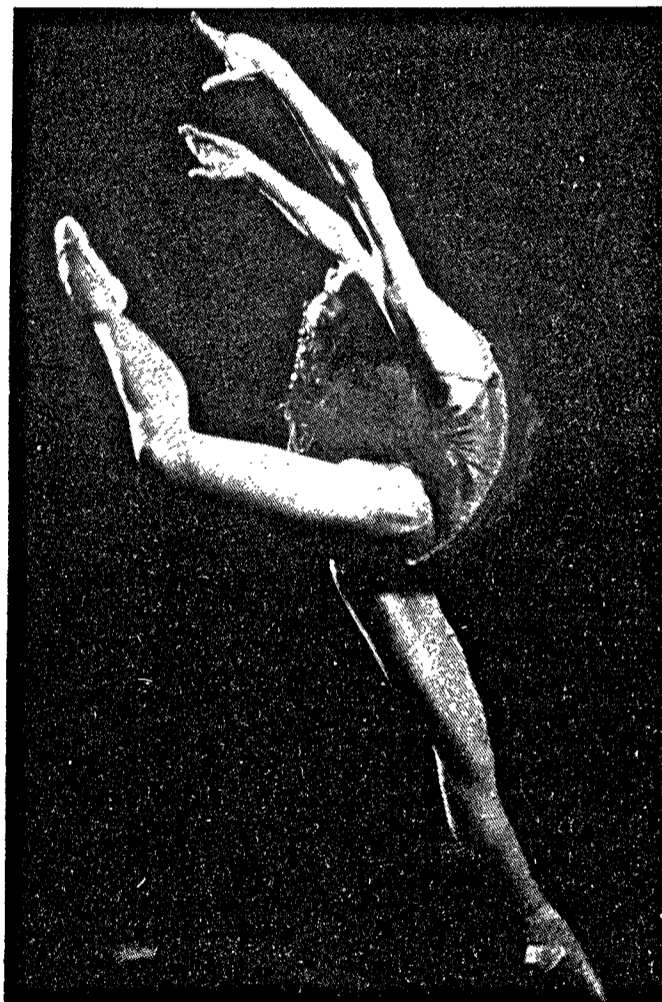
Mitchell does not have time for his own choreography anymore - he does not have time for much beside the business of raising funds - but he was a noted dance-maker in his day. Says critic Robert Coe: "Mitchell's signature piece, *Forces of Rhythm*, contrasts the free pelvis and back movements of African and Caribbean dance with the prancing footwork and lavish extensions of Balanchine's style."

The three programmes DTH are performing at the Civic are the same programmes they present at Covent Garden, Kennedy Centre, in New York City and in Moscow. "Balanchine taught me that a good programme is like a good meal - with an appetizer, a main course and a dessert. I take something ethnic

and add something neo-classical and follow it with something jazzy."

Within the catchword "ethnic" Mitchell includes "steps, not the dances of specific tribes" from Africa and the Caribbean, and is determined to complement his dance vocabulary with steps from the gumboot dance. "Take Doula. You have a very broad East Indian community here. In Trinidad, when an East Indian and an African get married, the children are called Doula. This is that wedding ceremony."

While the divisions between ballet and indigenous dance are most often emphasised, Mitchell is more interested in cross-pollination. He says he is amazed at what dance and dancers have in common. "I took a trip to China Mongolian soldiers got down, I swear to you, and did a tap dance. I said 'Where did you learn that dance.' They said 'Oh this is something we've been doing since... There is a group in one of your townships that does a dance similar to tap and

The DTH's Stephanie Dabney in Stravinsky's *Firebird*

they have asked for a tap master class."

Mitchell believes that "this is the beginning of a long and fruitful relationship" with South Africa. "I know there are very fine schools here. Many of the great ballerinas of the Royal Ballet have come from here. Part two of all of this is to find students - six to eight apprentices who can work with Dance Theatre for three years and come back to work with their communities."

THE PROGRAMME

Sept 15 & 16 at 8.15pm, Sept 27 at 7pm - Doula, Four Temperaments and Firebird; Sept 17, 18 & 19 at 8.15pm - Toccata E Due Canzoni, Medea and John Henry; Sept 20 at 6pm - Diona: Adagietto no 5 and John Henry; Sept 24 at 8.15pm - Medea and Ginastera; Sept 25 at 8.15pm Diona: Adagietto no 5 and Ginastera; Sept 22 & 25 at 8.15pm and Sept 28 at 3pm and 8.15pm - Serenade, Dialogues and Concerto in F.

MARKET
THEATRE

832-1641

JOHN KANI, SEAN TAYLOR IN
ATHOL FUGARD'S"SUPREME FUGARD FROM SUPERB
KANI & TAYLOR... VERGE ON
MASTERPIECES" GM STAR

PLAYLAND

MON-FRI 8.00PM

SAT 6.00PM & 9.00PM

LAAGER THEATRE

832 1641

IS EVERY SPERM SACRED
STAND-UP COMEDY

WRITTEN, DEVISED & PERFORMED

BY IRENE STEPHANOU

HOTT FROM THE FRINGE

AUG 31 TO SEPT 12

MON-FRI 8.15PM

SAT 6.15PM & 9.15PM

UPSTAIRS THEATRE

832-1641

DEATH AND THE MAIDEN

DIRECTED BY BARNEY SIMON

STARRING TERRY NORTON,

RAMOLAO MAKHENE,

ROBERT WHITEHEAD

"VENGEANCE...

RECONCILIATION...FORGIVENESS...

A GREAT POLITICAL THRILLER"

MON-FRI 8.15PM

SAT 6.15PM & 9.15PM

KIPPIES

18 AUGUST - 6 SEPTEMBER

KELLY PETLANE - SAX/FLUTE

HELENA ULSTER - VOCALS

STAN JONES - PIANO

(WEEKDAYS) R10.00

STRINGS

(WEEKDAYS) R12.00

WOMEN OF AFRICA

TU NOKWE, MARILYN NOKWE,

SIBONGILE KHUMALO

SEPT 1 TO SEPT 6

MARKET GALLERIES

9 AUGUST - 4 SEPTEMBER

ERIKA HIBBERT

ENCAUSTIC ON CANVAS AND

CHARCOAL DRAWINGS.

FLEA MARKET

SPEND YOUR SATURDAYS AT THE ORIGINAL
JOHANNESBURG FLEA MARKET WHERE YOU CAN
ENJOY LIVE ENTERTAINMENT WHILE YOU BARGAIN
HUNT IN OUR UNUSUAL SELECTION OF STORES.

'n fyn spel van humoren erotiek

DIE GETEMDEFEEKS/THE TAMING OF THE SHREW
Choreograaf: John Cranko
Truk Balletgeselskap en hoofdansers:
Finch & Coles, Muller & Bovang, Harris & Palmer
Met Graafland, Wixley, Sacker en andere.
Die Transvaal Filharmoniese Orkes onder leiding van
Michael Hankinson

CLARA GERHARDT

DIÉ ballet deur die Suid-Afrikaans gebore choreograaf John Cranko onderstreep sy genialiteit: uit Shakespeare se ryk liriek volg 'n visuele vertaling van veral tweepasse vir die hoofpaar wat mens laat vergeet dat die tema oorspronklik deur die gesproke woord oorgedra is.

Die liggaamtal van Katherina, die "feeks" van die verhaal, spreek van opgekropte woede/frustrasie/ongeskiktheid/koppigheid of dalk net adolessente verwarring. Dié warboel van negatiewe kry verskillende nuanses soos verskeie danseresse dit uitbeeld.

By Dianne Finch tree haar vaardigheid as comedienne op die voorgrond - haar Katherina is skoolmeisie-agtig en uiters vermaaklik. Leticia Muller is eerder 'n katjie wat haar kloue wys: petite, maar kan sy krap! Dianne Harris was 'n goeie keuse as dansmaat vir Palmer, ook sy het die ongeduld van die rol raakgevat.

Kyk 'n mens verby Katherina se heksespel, is die werklike tema die spanning (emosioneel sowel as eroties) tussen haar en Petruchio. Naby die einde van dié paar se eerste tweepas voel en sien 'n mens die erotiese vonk spring - en die storie word geloofwaardig en menslik. Katherina se manewales word 'n interaksie wat die afstand in haar verhouding met Petruchio definieer.

Dit word verder uitgebou in die eentonele in die tweede bedryf waarin die stryd om, oor en selfs onder die tafel plaasvind. Dié tonele gryp die fantasie aan en lyk soos iets uit 'n surrealistiese Italiaanse rolprent: kos word gegooi/geslinger/gesmyt, terwyl monde kwyl en die feeks getem word (is Pavlov se honde nie aan soortgelyke kondisionering blootgestel nie?) Die spreekwoord sê mos die liefde baan sy weg deur die maag...

KATHERINA SE ROL vereis die spanning van 'n opponent wat met sy krag (of as jy romanties voel, sy liefde) 'n interaksie bewerkstellig wat Wimbledon se eindspel oorskadu. Katherina trek haar kloue terug as die erotiek oorwin - maar dalk moet erotiek ook 'n aggressiewe komponent hê, en 'n mens wonder oor die uiteindelijke verloop van haar nuwe insiklikheid. Muller en Bovang laat 'n mens soms voel dat jy iets intiem afloer, so duidelik is die erotiek; terwyl Finch en Coles die humoristiese element sterker beklemtoon.

Die drie Biancas (so rein soos die naam impliseer), onderskeidelik deur Graafland, Wixley en Sacker gedans, beeld 'n misleidend naiewe kwaliteit uit - wat egter gou verdwyn wanneer die betrokke man, Lucentio, in haar web verstregel is. Dis een van die ondergeskikte temas wat wys dat voorkoms misleidend kan wees - soos ook Gremio en Hortensio ontdek nadat hul die huweliksbelofte met twee

straatvroue afgelê het.

Nigel Hannah bewys deeglik dat hy sy amptelike titel as karakter-hoofdanser verdien. Hy skep die kleinste rol om in 'n karakterstudie waarin elke gebaar, hoe klein ookal, tot die geheel-effek bydra. Hy oorskrei nooit die grense van geloofwaardige komedie nie - dis wat die saak so snaaks maak.

Manuel Noram was baie oortuigend as die wanhopige pa van Katherina en hy wek jou meegevoel.

DIE GENOOIDE ontwerper Elisabeth Dalton bekoor 'n mens met die verruklikste kleure. Omdat die onderskeie temas in die verhaal verwarrend kan raak, het sy 'n kleurkode aan elke minnaar gegee wat regdeur die ballet gevolg word. Die kostuums voer

die humor nog 'n stap verder, met bruidsrokke om van te droom of te grill (afhangelend van smaak natuurlik). Dit alles speel af teen 'n baie plooibare dekorstel, wat die ruimtes vir dans en vir fantasie vernuftig afgrens.

Dié speelvak verteenwoordig Dianne Finch se afskeid van die balletwêreld. Dié danseres het jare lank haar beste met die gehoor gedeel. 'n Mens onthou haar veral as die narsicistiese kugel in *Sparante*, 'n ballet wat in 'n gym afspeel (dit kon net so wel in Johannesburg se noordelike voorstede gewees het).Finch se repertoire sluit al die grootste rolle in, en sy is met 'n reeks pryse vereer. Sy sal aan die einde van die vertoning van *Rosalinda* op 12 September haar laaste publieke buiging as danseres maak.Irene Stephanou se skreeusnaakse *Is Every Sperm Sacred* is tot Saterdag in die Laager by die Mark te sien. Stephanou is 'n standup comic duisend en nogal 'n pittige skrywer. Haar eg Suid-Afrikaanse draakstekery met sosiale stereotipes sny tot op die been, terwyl dit jou laat skater. As jy 'n marsman was, sou jy baie kon wys word uit dié stuk. - AV

warmpatats van die fees

Martin le Maitre en Seputla Dan Sebogodi in *Mooi Street Moves***TROOS** vir dié sonder moed en misnoediges - die beste Rand-stukke van die Grahamstad-fees word van 31 Augustus tot 12 September in die Mark se Laager-teater op die planke gebring.

- *The Return of Elvis Dupisanie* - Die aand toe die Olimpiese Spele in Barcelona begin het, het die helfte van Bloemfontein in die teater gesit om Elvis weer te sien. Dit moet iets sê oor die gewildheid van Paul Slab se comeback as akteur. Lara Foot het die regie behartig. Slab het die skryfwerk gedoen.
- *Some of Our Best Friends are Cultural Workers* - Of: Some of our best friends making fools of themselves... Mike van Graan en Junaid Ahmed se tong-in-die-kies uitbeelding van kultuur.
- *Mooi Street Moves* - Waarskynlik die hotste stuk aan die rand. Geskryf en op die planke gebring deur Paul Slabolepszy. Met Martin le Maitre en Seputla Dan Sebogodi. Die toevallige ontmoeting van twee karakters uit uiteenlopende agtergronde.
- *Life in Hostels* - Geskryf en opgevoer deur Boy Bangela. Dans en musiek word met die ervarings van hostelbewoners gekombineer. Dis nie 'n downer nie... Dit het die 1992 Pick of the Fringe-prys gewen. - AV

straatkinders in die kollig

Die lewens van straatkinders word in Smokey Chulayo se *We Are Your Children* ondersoek en gedramatiseer. Die stuk is Sondag 4nm in die Mark-Teater se Laboratorium, Gochstraat 63, Newtown, te sien. Vir nog inligting bel Gabriele by (011) 832-1641.

the demon within

Who will protect humanity against total destruction? Neither God, nor the state, nor the sciences - but the individual will to fight. This is the message of the movie **Alien 3**, writes **ASHRAF JAMAL**

WITH Alien 3 we come to the conclusion of a saga which spans three decades. The computer screen which fills the last frame of the movie reads - END OF TRANSMISSION. It is preceded by a solemn and languorous closing of doors and a suicidal free-fall into a vortex of fire.

And yet despite the gripping finale there remains the ominous feeling that nothing has ended. It is true that Ripley dies embracing the very demon she sought to destroy. But will the demon too be consigned to the flames or will it prevail, mutate, survive? In a breathtaking flash we see the demon burst from Ripley's gut, we hear its squeal, see its virtual ascent away from the flames. We know that the demon is a "queen" which if not destroyed will only proliferate and destroy all humankind. If we can still

speak of victory then it is pyrrhic. For in this apocalyptic movie the innocent are punished, there is no sacrifice without pain, no promises and no certainty. The overall effect is chastening. *Alien 3* is dark for good reason.

Alien 3 is set in a correctional facility for rapists and murderers which is run by a doctor and a gaoler with their own sordid history. It is an environment that is stripped of all technological and military defenses. Nothing protects the occupants of this blighted world, but their will to live. We know that the demon is super-human. There is nothing left but to wait and watch and listen. Given the fatal inevitability of total destruction the question remains - How?

It is because of this question that the movie is compelling. Given the absence of all forms of secular protection the

Sigourney Weaver and the end of the world

final battle becomes a matter of the spirit. As one of the characters biting reminds us - "We're all going to die. The only thing that matters is how you check out. On your knees or on your feet."

THE CONFLICT, THEN, is between Christian and pre-Christian forms of survival. The former is passive and weak-spirited, the latter is active and celebrates the singular will of the warrior. What is interesting and controversial is that the movie militates against the Christian solution. The desire to make a deal with God and live forever is seen to be the instinct of the slave. What matters is being active in the here and now, accepting the facts, enduring the battle, fighting to live.

From the outset of the movie Ripley is terminal. The demon is already gestating within her, feeding upon her strength, plotting its blind viral course. Only the symptoms are visible - a sore throat, coughing, a sickness at the stomach, a seizure of muscular activity - all of which amounts to the slow and corrosive destruction of the warrior. The irony is terrible. Parasited while in hyper-sleep, the knowledge comes to Ripley in a dream. Instinct draws her to the scanner. Grimly she accepts the gestating death within her.

However this tragic knowledge is not

only hers, it has already been accessed by The Company's computer. The conflict now becomes not only one between Ripley and the demon within her, but her and The Company who want the demon for the purpose of analysis and to strengthen the weapons division. Having refused the Christian solution, *Alien 3* now refuses the military and medical institutions. The basis for Ripley's distrust of these institutions is tied to her absolute belief that the demon cannot be controlled and to her radical scepticism of the military and medical institutions' vanity. The demon cannot be known, it can only destroy.

In the face of this simple knowledge Ripley entrusts herself to the flames and not science. "I'm dying," she says, "I need you to help me, I need you to kill me. I'm dead anyway. What's inside has to die." Ripley's final death is a suicide and not a martyrdom. She appears Christ-like but cancels that very code she appears to assume. There is no redemption of humankind through God, the State, or Science.

A bleak vision? Perhaps. But why should one's finality be bleak? *Alien 3* is a chastening exploration of the necessity and health of suicide, the necessity to thrive, to do battle in a world without certainty, without promises.

aangrypend

tot dit diep raak

Agnieszka Holland se **Europa, Europa** is goed en sleg, meen **ANDREA VINASSA**

DIT is dié movie wat die Duitse Rolprentvakbond so omgekrap het. Hulle wou dit nie vir 'n Oscar-prys benoem nie omdat dit 'n Frans-Hongaarse koproduksie sou wees, nie genoeg "inheemse Duitse inhoud" sou bevat nie en nie die Duitse tydsgeselskap sou verteenwoordig nie. Dit was kort ná die Berlyn-muur getuimel het en almal was kort van draad oor die kommuniste en hul swak menseregte-rekord. Die tyd het gekom om ou koeie in slote te begrawe en die Joodse Holocaust gelyk te stel aan Stalin se wandade. Het die Duitsers dan nie genoeg geboet vir hul verlede nie? En wat van die 10 miljoen nie-Jode wat ook gesterf het? Waarom het niemand nog ooit 'n prent gemaak oor die sigeuners of die homoseksuele of gewone Slawe nie?

'n Groot politieke rusie het opgevlam en hier begin dinge duister raak. Die Hongare het die Duitsers daarvan beskuldig dat hulle weier om verantwoordelikheid te neem vir hul dade. Hulle het ook gesê die Duitsers was skaam vir 'n prent wat 'n verteenwoordiger van die Joodse volk nie uitbeeld as 'n passiewe, edel, moedige martelaar wat skynbaar sy volk verrai het om te oorleef nie. Hoekom het hulle eenvoudig nie gesê die prent is nie goed genoeg nie?

Die prent se sterk punt is juis die individualiteit van die sentrale karakter, Solomon Perel (Marco Hofschneider), sy sin vir ironie en sy begeerte om net te bly leef. *Europa, Europa* is gegrond op die verhaal van 'n 13-jarige seun wat saam met sy gesin Pole toe vlug. Wanneer die oorlog uitbreek, stuur Solomon se ouers

hom en sy broer na die Sowjet-Unie - by die grens sien hulle hoe Jode in die teenoorgestelde rigting vlug. Niemand sou in elk geval die vermetelheid gehad het om só 'n storie uit hulle duim uit te suig nie: Jode word mos óf in 'n sentimentele gloed van deugdelikheid gedompel óf as skurkagtige Shylocks en onbetroubare geldleners voorgestel. Maar Solomon Perel is 'n genuanseerde karakter, 'n Jood wat nie deur sy etniese agtergrond omskrywe of beperk word nie, wie se moraliteit deur sy eie norme en nie deur 'n hogere mag nie bepaal word.

HY RAAK verlief op 'n mooi kommunist en sluit hom aan by die Komsomols. Wanneer die Nazi's die weeshuis oorval, maak hy of hy 'n Ariese Duitser is. Die deurtrapte Solomon gebruik allerlei slinkse truiks om sy Joodsheid weg te steek vir sy vyande. Hy word selfs 'n Duitse held en as beloning word hy na 'n eksklusiewe skool vir Hitler-jeug gestuur. Was dit nie 'n ware verhaal nie, sou dit heeltemal vergesog gewees het.

Ek het Solomon met elke tree van sy oorlewings-avontuur toegejuig - dat hy mense kon liefhê, as individue kon beoordeel en nie as verteenwoordigers van 'n ideologie nie, was sy groot aantrekkingskrag. Ek het my gate-uitgeniet - die prent is vol galgehumor en spanningsvolle tonele. Hofschneider is 'n sjarmante akteur - g'n wonder die Nazi-vroue - én mans - het op hom verlief geraak nie. Die hele tyd het ek my verlustig in dié prent wat die gedagte van volk en vaderland en getrouheid aan 'n ideologie ondergrawe.

TOT OP 'N punt is Europa, Europa een van die meer aangrypende Holocaustprente omdat stereotipes van alle kante afgebreek word, veral omdat die Duisters soms sensitief en soms dwaas uitgebeeld word - die ou cliché van "die banaliteit van die bose" geld hier. Die onderlikse kartonkarakters van die verlede was nooit

In *Europa, Europa* is almal meer menslik en wanneer die prent die alledaagshede van Perel se outobiografie bloot uitbeeld, is dit 'n goeie prent en voel 'n mens nie jy word gemanipuleer nie.

Europa, Europa het egter 'n lelike propagandistiese onderpens wat veral die einde vir my bederf: die idilliese blik op Israel se landskap, die soetsappige verheerliking van sy Joodsheid was

heeltemal onnodig.

Holland kon die prent nie net gebly het by die triomfantlike ontmoeting van Perel en sy broer nie. Daar was heelwat tonele wat my gepla het - elke keer as Holland probeer diepsinnig wees en die besonderhede met groot simboliese waarde besiel, is daar 'n insinking. Perel se verlore voorvel is die fisiese bewys van sy Joodsheid, nie die simbool daarvan nie. Die prent word geskaad deur Holland se behoefte om hoogdrawende boodskappe te verkondig.

Wat Perel oor identiteit, individuele moraliteit, etnisiteit en volksverband te sê het - dat dit hierdie dinge is wat mense verdeel en van mekaar vervreem - imponer my, maar dit lyk my hy voel nogal skuldig dat hy oorleef het.

nu metro - jhb

onafhanklike teaters

JOHANNESBURG

Seven Arts - Grantlaan, Norwood. (011) 483-1680
C'est la Vie - 'n drama oor huweliksprobleme.
 Tye: 12, 2, 6, 8
 Vr-Sa: 12, 2, 6, 8, 10

Theatre Voltaire - Black Sun, Rokeystraat, Yeoville
 Sondagaand draai Monty Python se *Life of Brian*. Daar is ook teater - onder meer Charl Bignaut se *The Kitchen*.

Corlett Cinema - Bramley. (011) 786-0324.

KAAPSTAD

Noudat Johannesburg se Mini Cine toegemaak het, is die enigste onafhanklike rolprentteater waarop 'n mens kan staatmaak die Labia - Oranjestraat 68, Kaapstad. (021) 24-5927. Hulle vertoon elke dag twaalf rolprente - gaan haal gerus hul weeklikse program.
Mississippi Masala, *The Sheltering Sky* en *Black Robe* is onder andere dié week daar te sien.

Daar is 'n rolprentfees by die Baxter in Rosebank, Kaapstad en die interessantste prente is Tom Stoppard se *Rosencrantz and Guildenstern are Dead* en *Toto the Hero*.
 Kyk ook uit vir Robert Altman se *Streamers*, *Fritz the Cat*, *Strapless*, *The Mission*, *Where the Heart is* en *In Praise of Older Women*.

ster - kinekor / kaapstad

Sarita Choudhury en Denzel Washington in *Mississippi Masala* wat by die Labia draai.

28 Aug - 3 Sept		ALL SHOWS R7.50	
BOOK AT COMPUTICET		EXCEPT MAIN EVE. PERFORMANCE	
EXCEPT ACTION CINEMA		BETWEEN 7.30 - 8.30	
NU METRO 1-10 VILLAGE WALK 883-9558	NU METRO 1-7 HILLBROW 725-1095	PATRIOT GAMES Harrison Ford, Anne Archer (2-13) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	PATRIOT GAMES Harrison Ford, Anne Archer (2-13) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
AMERICAN ME Edward J Olmos, Evelina Fernandez (2-19) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	AMERICAN ME Edward J Olmos, Evelina Fernandez (2-19) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	MY OWN PRIVATE IDAHO River Phoenix, Keanu Reeves (2-19) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-16) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
BEETHOVEN Charles Grodin, Bonnie Hunt (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	STOP OR MY MOM WILL SHOOT Sylvester Stallone, Estelle Getty (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-16) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	STRAIGHT TALK Dolly Parton, James Woods (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
CASABLANCA Humphrey Bogart, Ingrid Bergman (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	STONE COLD Brian Bosworth, Lance Henriksen (2-18) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	STOP OR MY MOM WILL SHOOT Sylvester Stallone, Estelle Getty (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	THE MAMBO KINGS Armand Assante, Cathy Moriarty (2-17) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
STRAIGHT TALK Dolly Parton, James Woods (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	NU METRO 1-2 BALFOUR PARK 887-8548	THE HAND THAT ROCKS THE CRADLE Rebecca De Mornay, Matt Mc Coy (2-13) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	PATRIOT GAMES Harrison Ford, Anne Archer (2-13) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
PAST MIDNIGHT Rutger Hauer, Natasha Richardson (2-18) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-16) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	NU METRO 1-6 HYDE PARK 447-3091	NU METRO 1-6 BEDFORDVIEW 616-6828
PATRIOT GAMES Harrison Ford, Anne Archer (2-13) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-16) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	UNIVERSAL SOLDIER Jean-Claude Van Damme, Dolph Lundgren (2-16) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	PATRIOT GAMES Harrison Ford, Anne Archer (2-13) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
ALIEN 3 Sigourney Weaver (2-16) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	AMERICAN ME Edward J Olmos, Evelina Fernandez (2-19) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	BASIC INSTINCT Michael Douglas, Sharon Stone (2-21) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	BEETHOVEN Charles Grodin, Bonnie Hunt (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-16) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	STOP OR MY MOM WILL SHOOT Sylvester Stallone, Estelle Getty (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	BEETHOVEN Charles Grodin, Bonnie Hunt (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	STOP OR MY MOM WILL SHOOT Sylvester Stallone, Estelle Getty (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
BEETHOVEN Charles Grodin, Bonnie Hunt (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	AMERICAN ME Edward J Olmos, Evelina Fernandez (2-19) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	STRAIGHT TALK Dolly Parton, James Woods (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	NU METRO 1-2 ALBERTON 907-2362
ACTION CINEMA ADMISSIONS R2.00 Cnr. CLAIM/PLEIN ST. 337-3033	HOT TARGET	NU METRO 1-2 LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-16) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	NU METRO 1-2 LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-16) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00
LASER MISSION MON-SAT: 10.00, 2.00, 7.00 SUNDAY: 12.00, 4.00, 8.00	IN LINE OF DUTY	THE MAMBO KINGS Armand Assante, Cathy Moriarty (2-17) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00	NU METRO RANDBURG 787-0340
RAGE TO KILL MON-SAT: 10.00, 2.00, 7.00 SUNDAY: 12.00, 4.00, 8.00	NINJA OCTOGON	NU METRO 1-2 NECESSARY ROUGHNESS Scott Bakula, Harley Jane Kozak (A) MON-SAT: 12.15, 2.30, 5.15, 7.45	NU METRO NECESSARY ROUGHNESS Scott Bakula, Harley Jane Kozak (A) MON-SAT: 12.15, 2.30, 5.15, 7.45
CHINA HEAT MON-SAT: 10.00, 2.00, 7.00 SUNDAY: 12.00, 4.00, 8.00	PERFECT WEAPON Jeff Speakman (2-10)	7 ARTS NORWOOD 483-1680/1	C'EST LA VIE Nathalie Baye (2-10) MON-SAT: 12.00, 2.00, 6.00, 8.00 EXTRA LATE SHOW FR / SAT: 10.00
HARLEY DAVIDSON & THE MARLBORO MAN Mickey Rourke, Don Johnson (2-16) MON-SAT: 10.00, 2.00, 7.00 SUNDAY: 12.00, 4.00, 8.00	BLAME IT ON THE BELLBOY Dudley Moore, Bryan Brown (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	LEBA KLERKSDORP (018) 462-4564	VAAL VEREENIGING (016) 21-1339
MEGACITY NU METRO MMABATHO (0140) 2-3553	STOP OR MY MOM WILL SHOOT Sylvester Stallone, Estelle Getty (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	BEETHOVEN Charles Grodin, Bonnie Hunt (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	STOP OR MY MOM WILL SHOOT Sylvester Stallone, Estelle Getty (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
BATMAN RETURNS Michael Keaton, Michelle Pfeiffer (PG2-8)	THE MAMBO KINGS Armand Assante, Cathy Moriarty (2-17) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	VAAL VEREENIGING (016) 21-1339	STOP OR MY MOM WILL SHOOT Sylvester Stallone, Estelle Getty (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
BEAST MASTER 2	MIDRAND CONSTANTIA (011) 805-4266	BEETHOVEN Charles Grodin, Bonnie Hunt (A) MON-FRI: 7.00, 9.00 SAT: 5.00, 7.00, 9.00	PAST MIDNIGHT Rutger Hauer, Natasha Richardson (2-18) MON-FRI: 7.00, 9.00 SAT: 5.00, 7.00, 9.00
TO THE DEATH John Barret, Michele Bestbier (2-18)	THE INNER CIRCLE FRI/SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15 pm	THE WHITE QUEEN Catherine Deneuve (2-12) FRENCH WITH ENGLISH TITLES (2-12)	NU METRO 1-2 ALBERTON 907-2362
LADYBUGS Rodney Dangerfield, Jackie (A)	THE MAMBO KINGS Armand Assante, Cathy Moriarty (2-17) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	NU METRO 1-2 ALBERTON 907-2362	NU METRO 1-2 ALBERTON 907-2362

The most stylish square around, the most stylish movies around

GOLDEN ACRE 25-2220 MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm JEAN-CLAUDE VAN DAMME • DOLPH LUNDGREN UNIVERSAL SOLDIER EXCITING ACTION THRILLER (2-18) MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm WHOOPIE GOLDBERG • MAGGIE SMITH SISTER ACT COMEDY (AII) MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm MICHAEL DOUGLAS • SHARON STONE BASIC INSTINCT Adult Viewing - Strictly no persons under 21	BLUE ROUTE 25-3030 MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm HARRISON FORD • PATRICK BERGIN • ANNE ARCHER PATRIOT GAMES ACTION THRILLER (2-13) MON-SAT: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm JEAN-CLAUDE VAN DAMME • DOLPH LUNDGREN UNIVERSAL SOLDIER EXCITING ACTION THRILLER (2-18) MON-SAT: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm WHOOPIE GOLDBERG • MAGGIE SMITH SISTER ACT COMEDY (AII) MON-SAT: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm MICHAEL DOUGLAS • SHARON STONE BASIC INSTINCT Adult Viewing - Strictly no persons under 21	PAROW 82-5128 FRI-SAT: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm MON-FRI: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm JEAN-CLAUDE VAN DAMME • DOLPH LUNDGREN UNIVERSAL SOLDIER EXCITING ACTION THRILLER (2-18) FRI/SAT: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm WHOOPIE GOLDBERG • MAGGIE SMITH SISTER ACT COMEDY (AII) MON-SAT: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm MICHAEL DOUGLAS • SHARON STONE BASIC INSTINCT Adult Viewing - Strictly no persons under 21
MONTECARLO 25-3032 MON-SAT: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm SIGOURNEY WEAVER • KATHY BATES • JESSICA TANDY ALIEN 3 A DEADLY, UNSTOPPABLE ENEMY (2-16) MON-SAT: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm WHOOPIE GOLDBERG • MAGGIE SMITH SISTER ACT COMEDY (AII) MON-SAT: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm MICHAEL DOUGLAS • SHARON STONE BASIC INSTINCT Adult Viewing - Strictly no persons under 21	PROTEA CLAREMONT 61-7979 FRI/SAT: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm WHOOPIE GOLDBERG • MAGGIE SMITH SISTER ACT COMEDY (AII) MON-SAT: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm MICHAEL DOUGLAS • SHARON STONE BASIC INSTINCT Adult Viewing - Strictly no persons under 21	KENILWORTH CENTRE 683-1209 MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm JEAN-CLAUDE VAN DAMME • DOLPH LUNDGREN UNIVERSAL SOLDIER EXCITING ACTION THRILLER (2-18) MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm WHOOPIE GOLDBERG • MAGGIE SMITH SISTER ACT COMEDY (AII) MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm MICHAEL DOUGLAS • SHARON STONE BASIC INSTINCT Adult Viewing - Strictly no persons under 21
MAYNARD MALL WYNBERG 761-0131 MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm HARRISON FORD • PATRICK BERGIN • ANNE ARCHER PATRIOT GAMES ACTION THRILLER (2-13) MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm JEAN-CLAUDE VAN DAMME • DOLPH LUNDGREN UNIVERSAL SOLDIER EXCITING ACTION THRILLER (2-18) MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm WHOOPIE GOLDBERG • MAGGIE SMITH SISTER ACT COMEDY (AII) MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm MICHAEL DOUGLAS • SHARON STONE BASIC INSTINCT Adult Viewing - Strictly no persons under 21	TYGER VALLEY 514-5710 MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm JEAN-CLAUDE VAN DAMME • DOLPH LUNDGREN UNIVERSAL SOLDIER EXCITING ACTION THRILLER (2-18) MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm WHOOPIE GOLDBERG • MAGGIE SMITH SISTER ACT COMEDY (AII) MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm MICHAEL DOUGLAS • SHARON STONE BASIC INSTINCT Adult Viewing - Strictly no persons under 21	WESTGATE MALL VANGUARD EXPRESSWAY 31-3130 MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm JEAN-CLAUDE VAN DAMME • DOLPH LUNDGREN UNIVERSAL SOLDIER EXCITING ACTION THRILLER (2-18) MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm WHOOPIE GOLDBERG • MAGGIE SMITH SISTER ACT COMEDY (AII) MON-SAT: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.15 pm SUN: 2.00, 4.30, 7.00 pm MICHAEL DOUGLAS • SHARON STONE BASIC INSTINCT Adult Viewing - Strictly no persons under 21

Always Better on the Big Screen

nu metro - kaapstad

28 Aug - 3 Sept		ALL SHOWS R7.50	
BOOK AT COMPUTICET		EXCEPT MAIN EVENING PERFORMANCE	
EXCEPT MITCHELL'S PLAIN			
NU METRO CLAREMONT 1-6 THE ATRIUM 683-1123	NU METRO STUTTFORDS 1-3 TOWN SQUARE 26-1818	PATRIOT GAMES Harrison Ford, Anne Archer (2-13) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00	PATRIOT GAMES Harrison Ford, Anne Archer (2-13) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00
LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-16) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00	AMERICAN ME Edward J Olmos, Evelina Fernandez (2-19) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00	STOP OR MY MOM WILL SHOOT Sylvester Stallone, Estelle Getty (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00	LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-16) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00
BEETHOVEN Charles Grodin, Bonnie Hunt (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00	NU METRO FISH HOEK 1-3 TOWN SQUARE 782-2404	AMERICAN ME Edward J Olmos, Evelina Fernandez (2-19) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00	FRIED GREEN TOMATOES Jessica Tandy, Kathy Bates (A) MON-SAT: 12.15, 2.30, 5.15, 7.45
STRAIGHT TALK Dolly Parton, James Woods (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00	BLAME IT ON THE BELLBOY Dudley Moore, Bryan Brown (A) MON-SAT: 12.15, 2.30, 5.15, 7.45	AMERICAN ME Edward J Olmos, Evelina Fernandez (2-19) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00	LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-16) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00
NU METRO SEA POINT 1-4 MAIN ROAD 434-7951	LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-16) MON-SAT: 12.00, 2.30, 5.15, 7.45	STRAIGHT TALK Dolly Parton, James Woods (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00	LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-16) MON-SAT: 12.00, 2.30, 5.15, 7.45
PATRIOT GAMES Harrison Ford, Anne Archer (2-13) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00	NU METRO BRACKENFELL 1-4 CHECKERS CENTRE		

vrekeuse films

ROLPRENTE SONDER STERRE IS NOG NIE BEOORDEEL NIE; HIERDIE IS NIE 'N VERGELYKENDE SKAAL NIE; DIT IS ONMOONTLIK OM ROLPRENTE IN VERSKILLENDE GENRES MET MEKAAR TE VERGELYK

Keanu Reeves (bo) speel in My Own Private Idaho 'n rebel en rykmanskind wat besluit om 'n prostituee te word - sommer vir die pret daarvan. Die regisseur, Gus van Sant, is lekker op die edge. Hierdie is een van die vernuwendste en roerendste prente van die jaar. Dit draal in die Village Walk in Johannesburg.

**** VOORTREFLIK
**** STERK AANBEVEEL
*** SIEN GERUS
** SO-SO
* VERMY AS JY NUGTER IS

*** EUROPA, EUROPA

Resensie op bladsy 37.

UNIVERSAL SOLDIER

As kaal mans in stoombaddens jou ding is, is dit jou movie. Jean-Claude van Damme en Dolph Lundgren sal jou steroïede-vlak opstoot.

PYRATES

En nou vir 'n bietjie mindless entertainment. Dankie tog. Dis 'n romantiese komedie oor twee mense wat dinge aan die brand steek wanneer hulle liefde maak. Kevin Bacon en Kyra Sedgwick is in die regte lewe getroud, wees dus gerus dat die seks nie alles speletjies is nie.

AMERICAN ME

In die ou dae was dit Italiaanse rampokkers wat die Amerikaanse samelewing omgekrap het, vandag is dit Spaans-Amerikaanse (Hispanic) bendes. Die akteur Edward James Olmos (die onderwyser in Stand and Deliver) maak sy regie-debuut met dié drama oor geweld in Los Angeles. Dit het mense by die Cannes-feeë geïmponeer.

SPLIT SECOND

Rutger Hauer is soos 'n bull terrier: as hy eers gebyt het, kan jy nie ontslae raak van hom nie. Dis 'n groen movie wat afspeel nadat global warming Londen in 'n waterbad gedompel het. Dis 2008 en net rotte en skomgatte woon daar. En Rutger Hauer.

**** CASABLANCA

Wie't gesê politieke idealisme en romantiese liefde is onversoenbaar? Die kulturele kommissarisse en desks van weleer kan gerus gaan inloer by Humphrey Bogart se kafee in Casablanca waar niemand 'n politieke preek oor 'n bier durf afsteek nie. Want die perfek geklede patriotte en bese Nazi's drink net sjampanje. Gister se freedom fighters was nie cheapskates nie. Die enigste wapens van die strugle wat hier teengekom word, is tegniese vaardigheid en Ingrid Bergman se glimlag. ANDREA VINASSA

*** ALIEN 3

Dié prent lyk maar net soos 'n wetenskaplike-prent. Eintlik is dit 'n ernstige meditasie oor die einde van die wêreld. Nie al die karakters is ewe afgerond nie, maar Sigourney Weaver en veral Charles Dance het genoeg diepte vir almal. AV

** THE MAMBO KINGS

Dié impressionistiese blik op die tragiese lewens van twee Kubaanse musikante wat hulle in New York bevind, is glitzy en leeg. Ondanks die teenwoordigheid van twee warmbloedige (Latynse mense is mos altyd warmbloedig) akteurs, Armand Assante en Antonio Banderas, doen die hele kitsch affêre oppervlakkig en pretensieus aan. AV

STRAIGHT TALK

Dolly Parton doen die praatwerk, nogal teenoor James Woods, in dié Aspoestertjie-komedie oor 'n plattelandse dans-afrieter wat Chicago toe gaan. Per abuis word sy aangestel as 'n sielkundige by 'n radiostasie.

BEYOND THE STARS

Christian Slater wil 'n ruimtevaarder word, maar word geskok wanneer een van sy eksperimentele vuurpyle ontplof. Almal is spaced out in dié tienerprent oor die noodlot en Sharon Stone in al haar kere.

**** TIME OF THE GYPSIES

This masterpiece is all the more poignant for the war raging in what was Yugoslavia when Time of the Gypsies was made: Director Emir Kusturica was born in Sarajevo. Magical, though undeniably kitsch, epics of this kind only come along once in a lifetime. (Thankfully, some would say.) It chronicles the problems faced by tradition-bound gypsies and focuses particularly on the plight of the children and features astonishing performances by real gypsies who have never acted before. AV

**** BARTON FINK

The Hollywood Dream spirals down the toilet bowl in a pitch black satire from the brilliant multiple-award-winning Coen Brothers. Barton Fink (John Torturro) - bright young scriptwriter and neo-natal nerd - hits his creative nemesis and his hyperbolic demise when he is whisked by some super-sweaty, super-greedy film factory execs from begin-

ner's writing brilliance on Broadway to night-mare survival strategies in La-La Land. Every cliché in the Hollywood motion picture book is pillaged, mimicked and exploited - in macroscopic close-up splendour - and then systematically demolished in bizarre baroque-ery that makes Charlie Chaplin seem positively subtle by comparison. KATHY BERMAN

**** FRIED GREEN TOMATOES

...At the Whistle Stop Café. America's Deep South has become a sort of bastion of women's rights in the eyes of Hollywood. Just think of The Color Purple, Ballad of the Sad Café and Rambling Rose, even Mississippi Burning. There's a lot of hanky panky among the girls - which makes Hollywood's macho men extremely coy, but gives the players a lot of scope for solid, rewarding performances. AV

**** FRITZ THE CAT

Skitterende klassieke animasie-prent wat die draak steek met die tydsgees van die Sixties. AV

*** THE INNER CIRCLE

Almal weet teen dié tyd dis die eerste prent wat in die Kremlin verfilm is. Die uitgeweke Russiese regisseur, Andrei Konchalovsky, het teruggekeer huis toe om dié verhaal te verfilm van die KGB se bioskoopmasjins, 'n gewone Rus met 'n vrouletjie wat die eer aangedoen word om in die Kremlin te gaan werk en Stalin te ontmoet. Dis die verhaal van miljoene Russe se verafgoding van Stalin en die pyn en ontgogeling wat daarop gevolg het. 'n Mens het plek-plek ooreenkomste met Hendrik Verwoerd gesien. Die pas is somtyds net te stadig. MAX DU PREEZ

**** SALMONBERRIES

'n Visueel strelende prent deur die regisseur van Bagdad Café - dit handel oor die soeke na oorsprong, eensaamheid, uitgewekenheid, die behoefte aan genesing van die pyn van die verlede. Percy Adlon is weer vol truiks en toer met kleur in dié aanvanklik onstellende vertelling van 'n vreemde soortige verhouding tussen twee vroue - een is 'n optelkind en die ander is 'n vlugteling uit Oos-Duitsland. AV

*** BASIC INSTINCT

It doesn't have much soul, but it gives great head. MOR POWELL

*** MISSISSIPPI MASALA

Mira Nair's second film is a bit of a letdown after the moving Salaam Bombay! But that's no reason not to see this pungently sensual comedy set in the Indian-run motels of the American Deep South. When Mina falls for a black man, the narrow-minded Indian community is shocked and thus begins a Romeo & Juliet tale for these multi-cultural times. Nair is excellent at conjuring up the documentary details and textures of working-class life, but not as good at exploring the conventions of good narrative. Nevertheless, her aim is to criticise without harsh judgmentalism, the racism and xenophobia of her own people. This she does with much humour and sympathy. AV

*** BATMAN RETURNS

An excess of SFX and an undernourished narrative. Tim Burton - is he Steven Spielberg's dark side? - returns from the suburban surrealism of Edward Scissorhands to plunge into the dank depths of Gotham City, but Michelle Pfeiffer's sore and dangerous Catwoman steals the show. AV

*** NAKED TANGO

Ene Leonard Schrader is die skrywer en regisseur van dié nogal melodrama. Dit sou Mills & Boon gewees het, was dit nie vir die sado-masochistiese ondertone nie. Tog is Naked Tango nie sonder verdienste nie: die openingstoneel is een van die treffendste wat ek nog gesien het - 'n toneel uit wat lyk soos 'n Rudolph Valentino-movie wat elke nou en dan ge-freeze frame word. Daar word ook welkustig in abattoirs getango. Die toneelspel is egter swak en die plot

twyfelagtig. CHRISTI VAN DER WESTHUIZEN

*** RAMBLING ROSE

Nie 'n perfekte prent nie. Dit bevat die mooiste verleidingstoneel ooit in 'n rolprent opgeneem en van die snaakste dialoog is in Robert Duvall se mond gelê. Laura Dern en haar ma Diane Ladd skep 'n pragstuk van intimiteit. 'n Bietjie te idillies en soms bietjie prekerig. AV

*** MY COUSIN VINNY

Joe Pesci is die mannetjie met die Brooklyn-aksent wat mens nou al tientalle kere groot plesier gegee het in allerhande mafia-fieks. Hier is hy beter as ooit. Hy speel die rol van Vinny, 'n street-wise New Yorkse aspirant-prokureur wat sy neef in 'n plattelandse dorpie moet verdedig. Ná die regter hom drie keer vir minagting laat opsluit het, wen hy tog die saak. 'n Snaakse, intelligente prent. Die regisseur is Jonathan Lynn. M du P

**** GRAND CANYON

Full of wandering liberals in search of meaning, Lawrence Kasdan's latest film is spot on in its reflection of urban paranoia and middle-class neurosis. AV

* THE IVORY HUNTERS

If it's magic and the Bergman pedigree you're looking for, don't do it with the Ivory Hunters. Sponsored by the National Audubon Society (read: Feel-Good-Ecological-Money) and the Turner Corporation (read: Disney-in-documentary-drag), this attempt at message-media (Poach the Poachers) is inept. KB

SISTER ACT

You haven't made it in comedy until you've donned a nun's habit... illicitly. She's a wannabe singer who witnesses a murder and goes underground as a sister from another planet. Directed by Emile Ardolino who did Dirty Dancing and Three Men and a Little Lady. There is some hope, however: he won an Oscar and two Emmies for his documentary on New York dancer-choreographer Jacques d'Amboise, He Makes Me Feel Like Dancing.

THE COMING OF AGE

A very French affair: a 14-year-old on the brink of manhood gets shipped out to lose his innocence in the rice paddies of Indochina... and finds first love. This is 1948 when wars were still supposed to be just. Directed by Gérard Corbiau.

*** LETHAL WEAPON 3

Starts off rather limply, but about halfway through turns into a rip-roaring sendup of the genre. Lots of dangerous SFX and stunts. My favourite scene is the one where the sergeants compare scars. AV

PAST MIDNIGHT

Vyftien jaar gelede het Ben Jordan (Rutger Hauer) met 'n kombuismense swanger vrou mikrogolf-bestand gemaak. Of het hy? Die saak word weer geopen en die sagmoede Ben knoop 'n vurige verhouding met sy maatskaplike werker (Natasha Richardson) aan. Dit is Jan Eliasberg se regie-debuut en dis 'n skaflike riller.

ROSENCRANTZ AND GUILDENSTERN ARE DEAD

Tom Stoppard wrote the screenplay and directed the film based on his play - 23 years after it was first produced on the London stage. Marking his debut as director, Stoppard takes two marginal characters from Shakespeare's Hamlet, and places them at the centre of a comedy-drama. Variety said: "Stoppard is a genius with words... there's also a touch of Monty Python in the zaniness of the characters."

NOISES OFF

Another British play comes to the screen, but this time critics are not happy with the adaptation. The Guardian's Derek Malcolm said it was not funny. Peter Bogdanovich adapted Michael Frayn's farce, transferred it to America and cast Michael Caine, Denholm Elliot, Carol Burnett, Christopher Reeve and John Ritter.